

marksist teori 36

Mart-Nisan 2019 ❖ 7.50 TL

HDK Eş Sözcüsü Sedat Şenoğlu:
"HDK Mayası Tuttu"
Röportaj: Arzu Demir

Dayanışmayı Yükselt
Krizi Derinleştir
Ceren Çoban

Seçmeli Değil Anadilinde Eğitim
Bayram Namaz

Yeliz Erbay'ın Özgürlük
Ve Sınırsızlık Arayışı
Tezer Marmara

Dünden Bugüne
Türkiye'de Faşizm
Tahir Laçın

"Üretim Ekonomisi"
Faşizmin Demagojisi
Ziya Ulusoy

"Buraya Toz Bezleriyle
Gebermeye Gelmedim!"
Zeynep Yeter

Bulgaristan: Faşizme Karşı
Mücadele Ve Birleşik Cephe
Berçem Öter

Dosya:

Faşizm Ve Antifaşist Mücadele

Marksist Teori

36

Mart/Nisan
2019

Marksist Teori - Yaygın Süreli Yayın
Varyos Yay. San ve Tic. Ltd. Şti. Adına
İmtiyaz Sahibi: Şengül Güneş Bali
Sorumlu Yazışları Müdürü: Şengül Güneş Bali
Yönetim Yeri: Aksaray Mah. Müezzin Sok. İlhan Apt. No: 12/1 D: 7 Aksaray-İstanbul
Tel: (0212) 529 15 94 **Faks:** (0212)529 06 75
Web Sitesi: www.marksistteori.org
Baskı: Ceylan Matbaacılık Tel: (0212) 613 10 79
Abonelik: Yıllık 40 TL (Posta çekini yatırdıktan sonra bilgilerinizi e-posta veya faksla iletiniz.)
Posta Çeki: Serdal Işık 05145562

İçindekiler

5 | Dünden Bugüne Türkiye’de Faşizm
Tahir Laçın

21 | “Üretim Ekonomisi” Faşizmin Demagojisi
Ziya Ulusoy

33 | “Buraya Elimde Toz Beziyle Gebermeye Gelmedim”
Zeynep Yeter

49 | Bulgaristan: Faşizme Karşı Mücadele
Ve Birleşik Cephe
Berçem Öter

63 | HDK Eş Sözcüsü Sedat Şenoğlu:
“HDK Mayası Tuttu”
Röportaj: Arzu Demir

77 | Dayanışmayı Yükselt, Krizi Derinleştir
Ceren Çoban

89 | Seçmeli Değil Anadilinde Eğitim
Bayram Namaz

103 | Yeliz Erbay’ın Özgürlük Ve Sınırsızlık Arayışı
Tezer Marmara

Dünden Bugüne Türkiye’de Faşizm

Tahir Laçin

Bütün veriler, ikinci emperyalist paylaşım savaşı öncesinde ve savaş yılları boyunca, Türk burjuva devletinin faşist yasaları, kurumları ve uygulamalarının hem genişlemiş hem de derinleşmiş olduğunu kanıtlamaktadır. Alman ve İtalyan faşist devlet yapılarına özenme ve faşizmi alenen savunma devlet katında zaten hayli yaygındır. Keza faşizmin farklı uluslara ve inançlara, kadın cinsine, işçi sınıfı ve emekçilere karşı ırkçı, şoven, cinsiyetçi, tahakkümcü, tekçi politikaları ve saldırgan pratikleri, ideolojik dokusu ve hatta ulusal lider kültü, Türk burjuva devletinin 1930’lardaki tipik gerçeğiyle örtüşür.

Devlet bir egemenlik organıdır. *“Marx’a göre”* der Lenin, *“Devlet bir sınıfın bir başka sınıf tarafından ezilmesinin organıdır; sınıfların çatışmasına gem vurmak suretiyle bu baskıyı yasa mertebesine yükseltip pekiştiren bir ‘düzen’in yaratılmasıdır.”*

Bu egemenlik organının birden fazla biçimi vardır. Monarşi, meşruteli monarşi, burjuva gerici iktidar, burjuva demokratik devlet, faşist devlet bunların bazılarıdır. Burjuvazinin *“en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörcü diktatörlüğü”*ne faşizm deniyor.

Türkiye’de faşizmin tarihsel bazı öncülleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin (İTC) iktidarına uzanır.

2. Meşrutiyet’in ilanı ardından yapılan seçimler sonucunda oluşan parlamentoda, iç çekişmeler, siyasi

rekabet, iktidara tek başına hakim olma gayreti gibi nedenlerle, belirsizlik, güvensizlik ve kaos 1913’e kadar sürer. 1913’te İTC, bir darbeye tüm iktidarı ele geçirir. Alman emperyalizmi bu darbeye aktif destek verir.

İngiltere, Fransa ve Almanya gibi emperyalistler yeni bir paylaşım için savaşa hazırlanmaktadır. Osmanlı sultanlık makamı artık sadece sembolik olarak varlığını korumaktadır.

İTC, 1913 darbesiyle iktidar tekelini ele geçirdikten sonra, proto-faşist denebilecek bir rejim şekillenir. Teşkilat-ı Mahsusa’yı kurar. Muhaliflere zindan ve suikast yöntemleriyle cevap verir. 1908 burjuva devrimiyle kazanılmış grev yapma ve işçi dernekleri örgütlenme haklarını tamamen ortadan kaldırır.

İTC troykası, savaş hazırlığına başlarken, Ermenilerin yaşadığı ve Vilayet-i Sitte denilen altı ile dair Berlin Konferansı'nda kararlaştırılan özerkliğin uygulanmasının İtilaf devletlerince dayatılacağını öngörür. Bunun ilhakçı tedirginliğiyle, Hristiyan halkları yok etme ve mülklerine el koyma yoluyla Türk burjuvazisini sıçratma politikasına, Ermeni ve Süryani soykırımına karar verir. Soykırım zalimce uygulanır.

İTC iktidarı, Arap ayaklanmalarına karşı darağaçları kurar. Teşkilat-ı Mahsusa'yı gerek soykırımında, gerekse muhaliflere yönelik suikastlarda etkince kullanır. Ayrıca, Kafkasya ve Orta Asya'daki Türki halkların Osmanlı lehine ayaklanmalarını kıskırtmak için katillerin seferberliğinin de aracı yapar. Teşkilat-ı Mahsusa, bugünkü faşist güçlere benzeterek söyleyecek olursak, MİT ile Ülkü Ocakları karışımı, vurucu yanı ağır basan, linç hareketleri düzenlemede

serserileri ve mahkumları kullanan, sivil halktan da kadro devşiren bir "özel kuvvetler" örgütüdür.

Osmanlı devletinin Balkanlar'daki ulusal savaşlarla ve Arap ayaklanmalarıyla parçalanmaya uğramasının egemenler açısından ideolojik düzlemdeki sonucu, Osmanlıcılığın yerini Türkçülüğün alması olmuştur. İTC iktidarı, Türk milliyetçiliğini rejimin ideolojisi haline getirmiştir.

Mustafa Kemal Ve Arkadaşları

Emperyalist savaştaki yenilgiden sonra, İTC içindeyken Enver'le farklı gruplarda yer alan Mustafa Kemal, bu siyasi fırsattan yararlanarak İTC'yi reddeder ve Hakimiyet-i Milliye'yi kurar. Son Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimi, Müdafaa-i Hukuk hareketinin baskısıyla şekillenir. Bu meclisin tatil edilmesinin ardından Ankara'da toplanan Millet Meclisi, yaklaşık aynı kadronun ve örgütün eseri olarak ortaya çıkar. Mustafa Kemal, Amasya, Erzurum, Sivas ve diğer kongrelerle, Anadolu topraklarında yaşayan farklı uluslardan ama Müslüman inançtan egemenleri ve halkları, yeni kurulacak devlet etrafında birleştirmeye girişir.

M. Kemal ve arkadaşları, İTC'nin eski üyeleridir ve genellikle de üst kademe subaylardır. Onlar, emperyalist işgale son vererek, Türk burjuvazisinin "Misak-ı Milli" sınırlarına hakim olacağı ve pazarını koruma altına alacağı kendi devletini kurmayı amaçlarlar. Aynı zamanda, egemen eşraf ve aşiret liderleri aracılığıyla etraflarına topladıkları Müslüman halkları tümüyle Türkleştirmeyi, Türk ulusu içinde eritmeyi hedefleyeceklerdir.

1920-22 dönemindeki meclis, emperyalist işgale karşı savaşta ek kuvvetlere duyulan ihtiyaç nedeniyle, görece burjuva demokratik özellik taşıyan bir iktidar organıdır. Bu meclis döneminde, Türk burjuvazisinin temsilcileri içinde muhtemel muhafazakar ve modernist gruplaşmalar arasında, işgale karşı Türk burjuvazisi etrafında birleşen diğer ulusal toplulukların ve Kürt ulusunun eşrafi, egemen çevreleri ve aydınları arasında burjuva demokrasisi ilişkileri gerçekleşir.

Ama, henüz bu meclis yönetimdeki bile, M. Kemal ve yandaşları, burjuva iktidar tekeli için tehlikeli olanları diktatörce ezerler. 1920'nin daha Ocak ayında, hem de Sovyetler'den yardım aldıkları ve TKP buna aracı olduğu halde, TKP önderliğini tereddütsüz katlederler. Ege'de Yunan ordusuna karşı savaşın öncülüğünü yapan ve halkçı karaktere sahip olan Çerkes Ethem'i tasfiye ederler. Oysa Anzavur ve Yozgat isyanları karşısında Ankara hükümetini ve M. Kemal'i kurtaran bizzat Ethem'dir. Yine aynı süreçte, M. Kemal etrafında toplanmayı reddeden ve Kürdistan'ın özerkliği için mücadele eden Hoybun örgütünden Alişer ile bazı aşiret liderlerinin öncülüğündeki Koçgiri ayaklanmasını katliamla bastırır.

İktidarlaşan blok içinde sonradan 2. Grubu oluşturacak çevre de, en önemli temsilcisi general Kazım Karabekir başta olmak üzere, M. Kemal ve yandaşlarının diktatörlük inşası kapsamında işledikleri cinayetlerin, yaptıkları katliamların ve uyguladıkları baskıların suç ortağıdır.

Nihayetinde M. Kemal, TBMM'nin 1. Grubunu toplayarak, ama

esasen ordunun gücüne dayanarak ve işgale karşı ulusal savaşta ki liderliğinden yararlanarak, siyasi hakimiyetini kurar. Mecliste halkçı demokratik grup oluşturan Halk İştirakiyun Fırkası vekillerini tasfiye eder ve partiyi kapatır. Burjuva muhalefeti de 1925'te tasfiye etmek üzere etkisizleştirir.

Meclisin, 1921'de askeri durumun kötüleşmesi nedeniyle üç aylığına M. Kemal'e devrettiği yetkileri, Mayıs 1922'de geri almak istemesi sonuç vermez. Meclis egemenliğinin

Teşkilat-ı Mahsusa, bugünkü faşist güçlere benzeterek söyleyecek olursak, MİT ile Ülkü Ocakları karışımı, vurucu yanı ağır basan, linç hareketleri düzenlemede serserileri ve mahkumları kullanan, sivil halktan da kadro devşiren bir "özel kuvvetler" örgütüdür.

gitgide lafzı kalır. Padişahlığın Kasım 1922'de lağvedilmesinden sonra, meclisin siyasi otoritesinin fiili tasfiyesi hızlanır. "Milli hakimiyet", diğer ifadeyle parlamenter temsil sistemi, çok geçmeden tümüyle biçimsel bir hal alır.

Lozan Ve Cumhuriyetle Girilen Yeni Dönem

1923 yılı, Lozan Antlaşması ve cumhuriyetin ilanıyla, M. Kemal diktatörlüğünün hukuki olarak da inşa edilmesinde dönemeçtir.

Ankara Antlaşması'yla Fransız emperyalistleriyle savaş halinin kalkmasından sonra, İngiliz emperyalistleriyle de barış yapılıncaya ve savaş sona erdirilince, M. Kemal yönetiminin halktan ve egemenlerin diğer kliklerinden güçlere olan siyasi ihtiyacı azalır. Aynı zamanda, Sovyetler Birliği'ne dayanma gereksinimi de ortadan kalkan M. Kemal iktidarı, Lozan'la İngiliz-Fransız emperyalistlerine yanaşır.

Cumhuriyet ilanı, sanıldığından ve görüldüğünden farklı olarak, mo-

Ege'de Yunan ordusuna karşı savaşın öncülüğünü yapan ve halkçı karaktere sahip olan Çerkes Ethem'i tasfiye ederler. Oysa Anzavur ve Yozgat isyanları karşısında Ankara hükümetini ve M. Kemal'i kurtaran bizzat Ethem'dir.

dernist burjuvazinin ilerici adımlarının bir simgesi değil, halklara ve iktidar iddialı rakip kliklere karşı bir tasfiye hamlesidir. 1923'te yapılan ikinci meclis seçimlerine tek bir parti, yalnızca Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) katılır. Tüm adaylar da M. Kemal tarafından belirlenmiştir.

Lozan'da, emperyalistlerin kendi çıkarları için kullanmaya çalıştıkları ulusal sorunlar konusunda, Hristiyan halklar için "azınlık hakkı" tabiriyle ulusal dilde eğitim ve inanç serbestliği öngörülse de, Kürtlere, Müslüman

inançtan ulusal topluluklara, hatta Hristiyan Süryanilere anadillerinde eğitim hakkı, Alevilere ise inanç özgürlüğü gündeme gelmez. Böylece M. Kemal iktidarı, cumhuriyetin ilanı ile siyasi meşruiyetini de güçlendirerek, işçi sınıfı ve emekçilere karşı siyasi baskıyı tırmandırdığı gibi, başta Kürt ulusu olmak üzere ezilen ulusal topluluklara karşı da inkar ve asimilasyonu temel politika olarak uygulamanın koşullarını elde eder. "Modern ulus" yaratmanın yolu yeni soykırım ve katliamlardan geçecektir.

1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF), 1925'te Şeyh Sait isyanı gerekçesiyle çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu'na dayanılarak ve M. Kemal'e İzmir'de yapılan suikast bahane edilerek kapatılır. M. Kemal'in talimatıyla 1930'larda kurulan Serbest Fırka da kısa zamanda Halk Fırkası'na ve düzene muhalefetin merkezine dönüşünce, yöneticileri partiyi kapatıp soluğu yeniden CHF'de alırlar. CHF tüzüğüne göre, 1927, 1931 ve 1935 seçimlerinde meclis üyelerini belirleme yetkisi reiscumhura, yani M. Kemal'e verilmiştir. Bağımsız kontenjan adayları belirleme yetkisi de keza reiscumhurdadır.

Lozan Antlaşması'nın ardından yüzünü Batı'ya, eski emperyalist ittifaka çeviren M. Kemal ve ekibi, bir taraftan Batı emperyalizmiyle ekonomik-mali işbirliğini geliştirmeye, diğer yandan da kimi siyasal düzenlemelerle yeni bir rejim ve toplum şekillendirmeye girişir. Cumhuriyet ilan edilir, ama cumhura siyasal çalışma, örgütlenme ve eylem özgürlüğü tanınmaz. Kadınlara seçme-

seçilme hakkı resmi olarak tanınır, ama kadınların siyasete katılmalarının ekonomik ve toplumsal şartları oluşturulmaz. Batı'nın bir "değeri" olarak laiklik ilan edilir, ama tek din ve tek mezhep, yani devletin dini ve mezhebi tüm topluma dayatılır. Hristiyanlık ve Musevilik dışındaki farklı inançlar inkar edilir, bu inanç toplulukları Sünni-Hanefi Müslümanlığa asimile olmaya zorlanır.

İşçi ve emekçilerin örgütlenme, sendikalaşma, dernek kurma hakkı yoktur. Çalışma ve yaşam koşulları oldukça ağırdır. 1908 burjuva devriminden bir süre sonra elde edilmiş ama fiilen gasp edilmiş olan grev hakkı, 1925'te Şeyh Said isyanı bahane gösterilip hukuken de yasaklanır. İşçi sınıfının politik amaçları için mücadele örgütü olarak komünist partisi zaten şiddetle ezilmiş ve yasaklanmıştır. 1927'de bir İngiliz şirketinde çalışan Fevzipaşa demiryolu inşa işçilerinin grevi kanla bastırılır, 7 işçi katledilir.

1930'lu Yıllar: Faşizmin Yerleştirilmesi

Takrir-i Sükun'la 1925'ten itibaren yapılanlar, yani emekçilere ve ezilenlere yönelik yasaklar ve katliamlar, milliyetçilik ve şovenizm, tekçi devlet yapılanması, Türk burjuvazisinin açık terörist diktatörlüğünü, faşizmi önceleyen adımlardır. 1930'lu yıllar ise, Avrupa'da faşizmin yükselmesinin de etkisiyle, M. Kemal diktatörlüğünün kemalist faşist diktatörlük formuna bürünmesine tanıklık eder.

Bütün veriler, ikinci emperyalist paylaşım savaşı öncesinde ve savaş yılları boyunca, Türk burjuva dev-

letin faşist yasaları, kurumları ve uygulamalarının hem genişlemiş hem de derinleşmiş olduğunu kanıtlamaktadır. Alman ve İtalyan faşist devlet yapılarına özenme ve faşizmi alenen savunma devlet katında zaten hayli yaygındır. Keza faşizmin farklı uluslara ve inançlara, kadın cinsine, işçi sınıfı ve emekçilere karşı ırkçı, şoven, cinsiyetçi, tahakkümcü, tekçi politikaları ve saldırgan pratikleri, ideolojik dokusu ve hatta ulusal lider kültürü, Türk burjuva devletinin 1930'lardaki tipik gerçeğiyle örtüşür.

Cumhuriyet ilanı, sanıldığından ve görüldüğünden farklı olarak, modernist burjuvazinin ilerici adımlarının bir simgesi değil, halklara ve iktidar iddialı rakip kliklere karşı bir tasfiye hamlesidir. 1923'te yapılan ikinci meclis seçimlerine yalnızca CHF katılır.

Farklı siyasi partilere izin verilmez. Rejime karşı demokratik mücadeleye odaklarına, hatta burjuva muhalefetin dahi hiçbir biçimine tahammül edilmez. TCK'nın 141 ve 142. maddeleri, komünizm propagandasını cezalandırma içerikli olarak, Mussolini İtalyası'ndan alınarak bu dönemde yasalaştırılır. TKP'ye yönelik zindan politikası daha da ağırlaştırılır. M. Kemal'in idaresine ve emrine karşı çıkan herkes "vatan haini, satılmış, özel çıkar peşinde koşan" diye damgalanır.

İtalya'da Mussolini'nin ve Almanya'da Hitler'in iktidara gelmelerinin ardından, buralara geziler düzenleyen CHP genel sekreteri Recep Peker, Türk devletini bu ülkelerdeki gibi yeniden yapılandırmak gerektiğini ileri sürer. Parti ve devlet bütünselliğini savunur. CHP'nin "altı ok"u 1937'de TC anayasasına konur. Böylece "bütünsellik" sağlanır. Keza yayımlanan genelgeyle CHP il başkanlıkları il valilikleriyle birleştirilir. CHP genel sekreteri de içişleri bakanlığını üstlenir. Parlamentonun tamamen işlevsizleştirilmesi İtalyan ve Alman faşizmine özenmenin düzeyini gösterir.

İdeoloji görevlisi ve adalet bakanı M. Esad Bozkurt, o ünlü Türk ırkçısı paradigmasını yine bu dönemde deklare eder: *"Bu memleketin efendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır; o da hizmetçi olmaktır!"* Aynı zamanda, *"Ne mutlu Türküm diyene"* sloganı yükseltilmektedir.

İdeolojik planda yeni ırkçı teoriler ortaya atılır. Türk Tarih Kurumu'na,

tüm insanlığın Türklere türediği fikrini ileri süren Türk Tarih Tezi sipariş edilir. Bütün dillerin kökeninde Türkçenin olduğunu iddia eden Güneş Dil Teorisi gibi ırkçı faşist zırvalar üretilir.

M. Kemal'in "Ebedi Şef", ardından İ. İnönü'nünse "Milli Şef" ilan edilmesi, tekçi faşist diktatörlüğün ideolojik-politik niteliğiyle, ulusun lider kültürünü yaratma yönelimiyle bağlıdır. Rejimin ideologlarınca bu dönemde formüle edilen kemalizm, Türk burjuva faşist devletinin resmi ideolojisi kılınmıştır. Kemalizm, diktatörlüğün milliyetçi modernist ideolojisi olarak, aynı zamanda tüm burjuva klikleri "zor"la birleştirmenin ve Türk uluslaşmasını ilerletmenin ideolojik harcı olmuştur. Bihassa Batı burjuvazisine özenilerek alınan bazı modernleşmeciler yasalar ve kurumlar, halk düşmanı diktatörlüğün örtüsü yapılmıştır.

Kemalist faşist diktatörlüğün oluşumunun en ağır sonuçlarını Kürt ulusu yaşar. 1929-30 Ağrı isyanı ve 1937-38 Dersim isyanı karşısında,

kemalist diktatörlük soykırımı baş-
vurmaktan geri durmaz. “Çıban”
olarak görülen Dersim’de Alevi Kürt
soykırımıyla Kuzey Kürdistan’daki
sömürgeci tahakkümün tamamlan-
ması ve 1938’e kadar “özerk” bir
bölge olan Hatay’ın bir oldubitti ile
TC topraklarına katılması, Türk bur-
juvazisinin faşist sömürgeci ve tekçi
siyasetini olanca çıplaklığıyla yansı-
tan iki önemli olaydır.

Savaş Döneminde Hitler’e Destek Ve Irkçı Baskı

Savaş döneminde kemalistlerin fa-
şist diktatörlüğü, “Milli Şef” İnönü
yönetiminde, emperyalist dünyayla
muhataplığını Hitler Almanyası le-
hinde kullanır. Rejim içinde Alman
yanlısı Saraçoğlu başbakanlığa, Me-
nemencioğlu da dışişleri bakanlığına
getirilerek, faşist Almanya ile işbir-
liği öne geçirilir. Dahası, Nazilerle
yapılan görüşmelerde, SSCB’nin
işgalinden sonra Türki halkların sö-
mürgeci yönetiminin işbirliği halin-
de üstlenilmesi pazarlığı yapılır.

1942’de 350 milletvekilinin oy-
birliği ile çıkardığı “varlık vergisi”,
Müslüman olmayan halklarımıza dö-
nük yeni ve ağır bir ekonomik saldırı
olur. Keza belirlenen varlık vergisini
ödeyemeyenlerin çalışma kampına
gönderilmesi de ırkçı baskının yo-
ğunluğunu gösterir.

Bu dönemde komünist, demokrat,
ilerici hiçbir kesime söz söyleme
fırsatı tanınmaz. SSCB yanlısı pro-
paganda yaptı diye her antifaşistin
gözaltına alınması, ağır işkenceler-
den geçirilmesi veya hapsedilmesi,
TKP’lilere yönelik cezaların ağır-
laştırılması olağan hale gelir. İşçi sı-

nıfına ve ezilenlere itiraz etme, hak
arama ve örgütlenme olanakları ta-
nımamakta cisimleşen faşist baskılar
süreğen ve sistemattir. Aynı dönem-
de Türkçü, ırkçı, şoven ve cinsiyetçi
propaganda en yüksek düzeye ulaşır.

Burjuva Çok Partili Parlamentarizme Geçiş

“Milli Şef”, Hitler Almanyası’nın
yenilgi alacağı kesinleştikten sonra,
rejimin dümenini galip emperya-
listlerden yana kırar. Savaş döne-
minde teşvik ettiği Türkçü hareketi,
1944’de göstermelik bir soruşturma-
ya tabi tutar.

**1942’de 350 milletvekili-
nin oybirliği ile çıkardığı
“varlık vergisi”, Müslüman
olmayan halklarımıza
dönük yeni ve ağır bir
ekonomik saldırı olur. Keza
belirlenen varlık vergisini
ödeyemeyenlerin çalışma
kampına gönderilmesi
de ırkçı baskının
yoğunluğunu gösterir.**

Türk burjuva devleti, ABD ve
Batı emperyalizmiyle yeniden iliş-
kiler geliştirme çabasıyla, 1945’te
San Francisco Konferansı’na katılır
ve Birleşmiş Milletler’in kurulma-
sı anlaşmasını onaylar. Burjuva çok
partili rejime geçiş kararı, bu anlaş-
ma sonrası olur. Kapitalist dünyanın
liderliğini ele geçiren ABD, faşizme
karşı tarihsel mücadelelerin zaferini
çalmak ve emperyalist hegemonya-
sının aracı yapmak için burjuva çok

partili parlamentarizmi teşvik etmektedir. Türk burjuva devleti, SSCB'ye karşı ABD emperyalistleriyle ekonomik, siyasi ve askeri işbirliğini hızla derinleştirir. 1949'da kurulan NATO'ya katılmak için başvurur.

Burjuva çok partili rejime geçiş sürecinde, tek parti diktatörlüğü formundaki faşist rejimin çözülüşü başlar. Fakat, M. Kemal ve İ. İnönü yönetimleri altında kurumsallaşmış tekçi faşist devlet yapısındaki dönüşüm, burjuva demokratik nitelikte bir rejim biçimi de doğurmaz.

Burjuva çok partili rejime geçişle, tek parti diktatörlüğü formundaki faşist rejimin çözülüşü başlar. Fakat, M. Kemal ve İ. İnönü yönetimleri altında kurumsallaşmış tekçi faşist devlet yapısındaki dönüşüm, burjuva demokratik nitelikte bir rejim biçimi doğurmaz.

1946'da Cemiyetler Kanunu'nun çıkmasından yararlanarak, TSP (Türkiye Sosyalist Partisi) ve TSEKP (Türkiye Sosyalist Emekçi Ve Köylü Partisi) ile çeşitli sendikalar kurulur. Ama TSEKP'ne zindan saldırısı düzenlenir. Legalleşen Şefik Hüsnü TKP'si üyeleri tutuklanır. Her iki parti de kapatılır. Yeni örgütlenen sendikalar da kısa sürede kapatılırken, bir yıl sonra CHP'ye bağlı sendikalar kurularak bağımsız sendikalaşmanın önü alınmaya çalışılır.

Bayar-Menderes Yönetimi: Demokrasi Beklentisi Ve Diktatörlük

1950 seçimini, "Milli Şef" faşizmine tepkiyi bağrında toplayan Bayar ve Menderes'in Demokrat Parti'si (DP) kazanır. NATO'ya girme fırsatı da DP hükümetine kalır.

Bayar-Menderes iktidarı, ABD öncülüğünde demokratik Kuzey Kore'ye açılan savaşta aktif yer alır. Bu uşaklığın mükafatı olarak, Türk burjuva devleti NATO'ya üye yapılır. Türkiye ABD'nin yeni-sömürgeci olarak şekillenmeye başlar.

"Türkiye'yi küçük Amerika yapma" isteğiyle, başta ABD olmak üzere emperyalist devletlerle işbirliğini geliştirmeye girişen Menderes-Bayar iktidarının, işçi sınıfının, emekçi köylülerin ve ezilenlerin ekme ve özgürlük beklentilerine çare olmayacağı kısa zamanda ayyuka çıkar.

Emperyalist tekellerin ve işbirlikçi Türk sermayesinin çıkarlarını gözetten her türlü girişim ve düzenlemeyi yapan Menderes-Bayar ikilisi, işçiler, emekçiler, kadınlar, halk gençliği ve aydınlar üzerindeki tahakkümü korur. Demokrasi vaatleriyle dolu seçimlerin üzerinden daha 2 yıl geçmeden, Şefik Hüsnü TKP'si yine kitlesel tutuklama saldırısına maruz kalır. Rüşvet, yolsuzluk, vurgun ve kayırmacılık her tarafı sarar.

6-7 Eylül 1955'te, Müslüman olmayan halklarımıza, özellikle Rumlara karşı Özel Harp Dairesi'nce tezgahlanan yığınsal linç ve yağma saldırısında 15 kişi öldürülür, 300 kişi yaralanır, 200'ü aşkın kadın tecavüze uğrar, 7 bin ev ve işyeri zarar

görür. Irkçı ve şoven saldırganlık sistematik ve örgütlüdür. Kürtlerin boğazını sıkın sömürgeci boyunduruk ise ciddi bir gevşeme göstermemiştir.

Diğer yandan, Türk egemen sınıfları içinde siyasi iktidar kavgası yaşanır. Devlet bürokrasisinin ve ordu komutasının kendi içinde bölündüğü, çatıştığı bir durum ortaya çıkar.

Bayar-Menderes kliği, faşist baskılarını 1957-58’den sonra daha da artırarak, DP etrafında Vatan Cephesi’ni kurar, burjuva muhalefete geçmek zorunda kalmış olan CHP’yi kapatmayı gündeme alır. Bu kez DP ve Vatan Cephesi’yle tek partili faşist rejimin yeniden inşası hedeflenir. Muhafif gazeteci ve aydınlara, legal zeminde örgütlenen Hikmet Kıvılcımlı’ya ve onun Vatan Partisi’ne yönelik tutuklama furyasına girişilir. Ancak Bayar-Menderes diktatörlüğü, kendi faşist rejim yapısını yeterince kurumsallaştırma fırsatı bulamadan devrilecektir.

1960 Darbesiyle Açılan Süreç

1960’a doğru, Bayar-Menderes diktatörlüğüne karşı emekçilerin ve ezilenlerin, ama özellikle öğrenci gençliğin ve aydınların tepkisi ve öfkesi büyür. Egemen sınıflar siyaseten ikiye bölünmüş durumdadır. Yaşanan iktidar krizinin aşılması zorunlu hale gelir.

Ordunun CHP’ci kliğinin yön verdiği, faşist Türkeş ve yandaşlarının da içinde yer aldığı Milli Birlik Komitesi (MBK), 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle iktidarı ele geçirir. Devlete hakim olma kavgasında Bayar-Menderes kliği yenilmiştir ve yenilgi darağaçlarıyla mühürlenmiştir.

MBK’nin ilk işi, ABD ve diğer emperyalistlerle daha önce yapılmış ekonomik, diplomatik, siyasi ve askeri anlaşmalara, NATO üyeliğinin gereklerine bağlı kalacağını ilan etmek olur. Yeni bir anayasa yapılması gündeme geldiğindeyse, Türk burjuva devletinin kurucu prensipleri katı şekilde korunmasına rağmen, DP diktatörlüğüne karşı gitgide yükselmiş ve darbeciler tarafından arkalanmış demokratik tepki ve istemler de gözetilmek zorunda kalır. Böylece ‘61 anayasasında kısmi burjuva demokratik haklar yer bulur.

Bayar-Menderes kliği, faşist baskılarını 1957-58’den sonra daha da artırarak, DP etrafında Vatan Cephesi’ni kurar, burjuva muhalefete geçmek zorunda kalmış olan CHP’yi kapatmayı gündeme alır. Tek partili faşist rejimin yeniden inşasını hedefler.

Komünistler halen yasaklıdır. Fakat fiilen demokratik ve sosyalist içerikli propaganda ve örgütlenme alanı kazanılmıştır. Kürtlerin, özellikle Kürt aydınlarının payına ise yine inkarcı ve sömürgeci baskı düşer. Bayar-Menderes iktidarının rehin aldığı ve idamını düşündüğü 49 Kürt aydını zindanda tutulmaya devam eder. Toplumsal nüfuzu olan Kürt aşiret liderlerinin bazıları, “ağalara karşıtlık” sahte görüntüsü altında, Sivas’ta toplama kampına alınıp sürgün edilir. Bu arada, Bayar-Mende-

res destekçisi politik islamcılara ve Nurculara da baskı uygulanır.

1960'larda işçi ve emekçilerin, öğrenci gençliğin, ezilen ulus ve inançların söz söyleme, örgütlenme, eyleme geçme dinamizmi durmadan artar.

'50'li yılların sonunda gelişen sendikal mücadele, Türk-İş saflarında işçi sınıfının çıkarlarını savunan sendikacıların etkinleşmelerine yol açar. Bu sendikacılar TİP'i kurarlar. Doğan Avcıoğlu ve ilerici aydınların çıkardıkları Yön dergisi ve TİP etrafında demokratik mücadele gelişir,

Demirel hükümetinin, yasaklamaların yanı sıra polis saldırılarına başvurması, politik islamcı ve ülkücü faşist çeteleri vurucu güç olarak kullanması, diğer ifadeyle faşistleşmeye başlaması, bu devrimci gelişmeyi engellemeye yetmeyince ordu devreye girer.

antiemperyalizm ve sosyalizm propagandası öğrenci gençlik, aydınlar ve halk arasında yayılır.

Diğer yandan, işçi hareketi de büyümektedir. 1963'te Kavel'le başlayan grev hareketi, sonraki yıllarda yayılır ve '61 anayasasındaki grev hakkının 1963'te yasalaştırılmasını sağlar. İşçi sınıfı ve TİP yanlısı sendikacıların liderliğindeki sendika şubelerinin Türk-İş'ten kopmaları sonucu, 1967'de DİSK kurulur.

Yükseköğrenim gençliğinin emperyalizme karşı özgürlük mücadele-

si ivme kazanır. TİP etrafında kümeleşen ve sonrasında Mihri Belli'nin "milli demokratik devrim" çizgisinde gelişen devrimci gençlik hareketi, bazı öğrenci derneklerinde ağırlığı ele geçirir, ırkçı ve politik islamcı gençlik teşkilatlarıyla çatışmaya başlar. Dünyada yankılanan '68 gençlik dalgası bu koşullarda patlak verir. Türkiye'de Dev-Genç'le taçlanır.

1965-71 dönemi, reformist ve parlamentarist çemberin kırıldığı, devrimci bir atılımın olgunlaştığı yıllardır. Söz, örgütlenme ve eylem haklarına dönük saldırılara gösteriler, işgaller, boykotlar ve direnişlerle yanıt veren işçi sınıfının, öğrenci gençliğin ve emekçi köylülüğün mücadeleleri sıçramalarla gelişir. Dev-Genç bütün bunlara adeta bir parti gibi devrimci öncülük yapar. Deniz'ler, Mahir'ler ve İbrahim'lerde sembolleşen '71 devrimci atılımı işte bu mücadelelerin bağrından doğacaktır.

Devrimci-demokratik mücadele, Demirel'in DİSK'i kapatma amaçlı faşist yasasına karşı, 15-16 Haziran 1970 genel direnişiyle doruğa varır. Demirel hükümetinin, yasaklamaların yanı sıra polis saldırılarına başvurması, politik islamcı ve ülkücü faşist çeteleri vurucu güç olarak kullanması, diğer ifadeyle faşistleşmeye başlaması, sözü edilen devrimci gelişmeyi engellemeye yetmeyince ordu devreye girer.

12 Mart Yarı-Askeri Faşist Yönetimi

12 Mart askeri faşist darbesi, bu devrimci yükselişe karşıdevrimin verdiği yanıttır. Darbeyle oluşturulan yarı-askeri faşist yönetimle, '61 ana-

yasasının yarattığı kurumsal zaafin giderilmesi hedeflenir. Keza, Özel Harp Dairesi’ne dayanılarak, Türk burjuva ordusunda Amerikancı-NATO’cu kliğin konumunu sağlamlaştırmak da hedefler arasındadır. Devlet aygıtlarının faşist restorasyonu yolunda yürünür.

Kurulan özel askeri mahkemelerde devrimciler, antifaşistler, ilericiler yargılanır. 12 Mart faşizmine karşı mücadeleyi kararlıkla omuzlayan ‘71 devrimci hareketinin önderleri ve kadroları, işkence, zindan, idam ve katliamla cezalandırılır. 12 Mart yarı-askeri faşist yönetiminin bu saldırıları sonucu, işçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelesi frenlenmiş ve devrimci hareket fiziki bir yenilgi almış olsa da, devrimci feda ruhunun ve destansı direnişçiliğin verdiği moralle, kısa bir zaman sonra yeni bir devrimci yükseliş başlayacaktır.

ABD ve NATO’nun “ileri karakol”u olarak görevlendirilmiş Türk burjuva devletinin “bekası” için askeri darbeler artık sıklaşan

bir seçenektir. ABD emperyalizmi, Türk ordusunda gerekli tasfiyeleri ve düzenlemeleri yaparak, komuta kademesini de kendi karargahına bağlayarak, bu “ileri karakol”unu güvenceye alma hesabındadır.

Kontrgerilla teşkilatı pekiştirilmiş, Özel Harp Dairesi’ne bağlı olan ve başında Alparslan Türkeş bulunan sivil faşist hareket güçlendirilmiştir.

‘70’li Yıllar: Havuç Ve Faşist Sopa

İşçiler, emekçiler, gençler, kadınlar, Kürt ulusu ve ezilen diğer ulusal ve inançsal topluluklar, faşist darbeyi izleyen birkaç yıl içinde, demokratik hakları ve özgürlükleri için yeniden örgütlenmeye, eyleme geçmeye başladılar. Bu devrimci yükselişe karşı, devletin gücünü tahkim etmek için Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. Kitlesele antifaşist tepki karşısında geri çekilen bu mahkemeler, ‘70’li yıllar boyunca Türk burjuva devletinin faşist yeniden yapılandırılması doğrultusunda süren siyasi hamlelerin bir sembolüdür adeta.

ABD ve NATO'ya bağlı açık ve gizli faşist güçler harekete geçirilir. Doğrudan bir kontrgerilla örgütlenmesi olan MHP ve Ülkü Ocakları, gitgide iç savaş yönünde keskinleşen siyasi saflaşmanın faşist koçbaşı durumundadır. Bu faşist grup, devrimcilere, grevdeki işçilere, hakkını arayan emekçilere, mücadeleci öğrencilere dönük süregelen ve sistemantik saldırılara girişir.

Boyutlanan yönetememe krizini aşmak için sıklıkla devrimci avına başvurulur. Öğrenci, işçi, köylü,

İşbirlikçi sermaye sahipleri ve TUSAD, yönetememe krizine müdahale edilmesi ve devrimci yükselişin önüne geçilmesi için ordunun doğrudan görev üstlenmesi gerektiğini propaganda eden gazete ilanları verirler, “özel” mektuplar yazarlar.

kadın binlerce devrimci, tek tek, MİT'in ve ülkücü katillerin işledikleri cinayetler sonucu ölümsüzleşir. Polis merkezleri işkence ve cinayet üslerine dönüştürülmüştür. Bütün bunlar yetmeyince, hem devrimci-demokratik mücadeleyi ezmek, hem de gitgide askeri faşist bir darbeye zemin hazırlamak amaçlı faşist toplu kıyımlara, 1 Mayıs '77, 16 Mart Beyazıt, '78 Maraş ve sonrasında Sivas, Malatya ve Çorum katliamlarına girişilir. Yine de devrimci yükselişin önüne geçilemez. Bu aşamadan son-

ra, OHAL ve sıkıyönetim ilanından başlayarak, Türk burjuva ordusu doğrudan ön plana çıkar.

İşbirlikçi sermaye sahipleri ve TUSAD, yönetememe krizine müdahale edilmesi ve devrimci yükselişin önüne geçilmesi için ordunun doğrudan görev üstlenmesi gerektiğini propaganda eden gazete ilanları verirler, “özel” mektuplar yazarlar.

1970'li yılların ikinci yarısı, bir yandan iç savaş düzlemine giren doludizgin bir devrimci yükselişin yaşandığı, diğer yandan egemen sınıfların, kimi zaman sosyal demokrat hükümet eliyle sönümlendirme taktikleri, daha çok da faşist Milliyetçi Cephe hükümetleri yoluyla katliamcı saldırganlık yöntemleri izledikleri, antifaşist devrim güçleri ile faşist karşıdevrim güçleri arasında kıyasıya bir mücadele dönemi olmuştur.

12 Eylül Askeri Faşist Rejimi

ABD ve NATO, “Soğuk Savaş”ta “ileri karakolu” olan Türkiye'yi kaybetmemek için, 12 Eylül askeri faşist darbesinin doğrudan örgütleyicisi olarak rol üstlenir. 12 Eylül askeri faşist diktatörlüğü, devrimci yükselişi durdurmayı, devrimci ve ilerici tüm kurumları kapatmayı, politik faaliyetleri yasaklamayı, bütün antifaşist direniş odaklarını ezip yok etmeyi başlıca görev edinir.

Sendikalaşma, grev ve gösteri yasaklarıyla, sermayenin azami sömürüsü için tüm koşullar yaratılır. Kürt halkı üzerindeki inkarcı sömürgeci vahşet, Alevi inancından halk üzerindeki asimilasyoncu zulüm katlanır. Komünistler, devrimciler ve ilericiler, askeri faşist rejim tarafın-

dan işkenceden geçirilir, gözaltında katledilir, idam edilir ve sokakta vurulur. 12 Eylül zindanlarında devrimcilere, en insanlık dışı saldırılarla teslimiyet dayatılır.

Beşli generaller çetesi, ‘71 darbesiyle başlanan fakat şiddetlenen sınıf savaşımı nedeniyle sonuca götürülemeyen işi, Türk burjuva devletinin faşist yeniden yapılandırılmasını, dizginsiz faşist terörle tamamlamaya girişir. ‘82 anayasası bu amaçla yapılır, art arda faşist yasalar ve yasaklar bu amaçla kararlaştırılır. Türk-İslam sentezi resmi ideoloji haline getirilir. Yeni anayasa ile kurulan MGK (Milli Güvenlik Kurulu), hükümet, parlamento ve diğer bütün devlet kurumları üzerinde, siyasi iktidar gücünün cisimleştiği yapıdır. *“MGK kararları Bakanlar Kurulu’na öncelikle dikkate alınır”* belirlenmesi, bunun yasal argümanıdır.

Askeri faşist diktatörlüğün kesin kontrolünün sağlandığı koşullarda, faşist iktidar gerçeğini örtmek üzere seçim ve parlamento maskesinin takılması benimsenir. Darbe öncesi faaliyet yürüten burjuva partilerin kapatılmış ve yöneticilerine de siyasi yasak konulmuş olduğu bir ortamda yapılan seçimleri, uluslararası mali sermayenin, işbirlikçi tekelleri Türk burjuvazisinin has temsilcisinin, Turgut Özal’ın kurduğu parti kazanır.

Yarı-Askeri Faşist Diktatörlük Dönemi

Yeniden açılan ama “generaller partisi”nin otoritesine bağımlı burjuva parlamentolu dönem, artık yarı-askeri faşist rejim, bir başka ifadeyle, faşist MGK diktatörlüğü dönemidir.

Askeri faşist darbe karşısında ağır bir yenilgi alan devrimci hareket yaralarını sarmaktadır. Kürt ulusal özgürlük gerillaları ‘84 yazında Kuzey Kürdistan’da halk savaşının fitilini tutuşturan çıkışı yapar, Türkiye’deyse ‘86’dan itibaren filizlenen işçi, öğrenci ve kadın eylemleri adım adım yaygınlaşmaya başlar.

1990’lara gelindiğinde, darbe rejiminin halklara dayattığı düzen çembereği parçalanmış, ekonomik ve demokratik talepleri için yüz binler sokağa çıkmaya başlamıştır. Kuşkusuz ki dö-

Kapitalizmin on yılda bir yaşadığı devrevi krizler gibi, Türk burjuva devleti de on yılda bir derin siyasal krizler yaşamaya adeta koşullanmıştır. 12 Eylül’ün faşist askeri zoruyla gemlenen yapısal rejim krizi, Kürt ulusal devriminin gelişmesiyle tekrar patlak vermiştir.

nemin tarihsel önemdeki olayı, Kuzey Kürdistan’da gerilla savaşının halk serhildanlarıyla buluşarak Kürdistan devrimini ateşlemiş olmasıdır.

Kapitalizmin on yılda bir yaşadığı devrevi krizler gibi, Türk burjuva devleti de on yılda bir derin siyasal krizler yaşamaya adeta koşullanmıştır. 12 Eylül’ün faşist askeri zoruyla gemlenen yapısal rejim krizi, Kürt ulusal devriminin gelişmesiyle tekrar patlak vermiştir.

1990’lı yıllarda, “merkez sağ” ve “merkez sol” etiketli burjuva parti-

lerin kurduğu koalisyon hükümetleri yoluyla, emekçilerde ve ezilenlerde sorunların çözüleceği, taleplerin karşılanacağı, demokrasi geleceği beklentisi canlı tutulmak istenir. Keza bu koalisyonlarla, Kürt ulusal özgürlük savaşımına karşı Türk halkından şoven kitle desteği alınması hedeflenir. Kontrgerilla merkezi olan Özel Harp Dairesi '90'lı yıllar boyunca son derece aktiftir. Türkiye'de gözaltında kayıplar, basına sansürlemeler, derneklere ve partilere kapatmalar yoğunlaşır. Kuzey Kürdistan'da JITEM yapılanmasıyla ve OHAL mevzuatıyla sömürgeci faşist saldırganlık en üst düzeye çıkarılır. İşkence köy meydanlarına taşınır, zorla koruculuk dayatılır, köyler yakılıp boşaltılır, "faili meçhul" denilen kontra cinayetleri art arda gelir. Faşist MGK diktatörlüğü, halkların birleşik devrim imkanlarına, demokratik Alevi hareketi ile Kürt ulusal demokratik hareketinin birleşme olasılığına, Sivas-Madımak katliamıyla müdahale eder.

Bütün bu sömürgeci ve faşist saldırganlığa rağmen, işçi sınıfı ve ezilenlerin büyüyen öfke ve tepkisinin önüne geçilemez. Mart 1995'te patlak veren Gazi ayaklanması, yeni bir devrimci kabarışın müjdecisidir. Örneğin, yıllar sonra 1 Mayıs'lar yüz binlerin katılımıyla kutlanır.

"Postmodern darbe" diye adlandırılan 28 Şubat'la, karşıdevrim safları yeniden düzenlenir. Hükümet olan, burjuva devlet aygıtındaki pozisyonlarını güçlendirmeye yönelen politik islamcı parti ve örgütler "generaller partisi" tarafından geriye sürülür. Bunu, Kürt halk önderi Abdullah

Öcalan'ın tutsak edilmesi ve devrimci harekete yönelik kanlı 19 Aralık zindan saldırısı takip eder.

Türk burjuva faşist devleti ve sermaye oligarşisi, bu süreçte tarihinin en derin ekonomik krizlerinden biriyle karşılaşır. Faturayı bir kez daha ve en ağır biçimde işçi ve emekçilerin sırtına yükleyen iktisadi ve mali "deprem" sonucu, irili ufaklı kendiliğinden kitle gösterileri yayılır ve bir esnaf isyanı gelişir. Kriz hem hükümeti hem de tüm burjuva partileri siyasi iflase sürükler.

Öte yandan, '90'lı yıllarda ABD'ye bağımlılık ilişkileri hiçbir dönem olmadığı kadar geliştirilir. ABD emperyalizmi, Büyük Ortadoğu Projesi'ni (BOP) kurmaya yönelirken, "modern İslam ülkesi" olarak Türkiye'ye, Ortadoğu'da "model ülke" rolü verir. Amerikancı "ılımlı islamcılık" anlayışının yaygınlaştırılması ise AKP'ye ve Gülen cemaatine düşer. Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül'e, ABD tarafından böylece yeşil ışık yakılır.

AKP'li Yıllar Ve Faşist Şeflik Rejimi

İyice yıpranmış burjuva gerici ve faşist partiler, 2002 seçimlerinde, yüzde 10 barajının altında kalarak tarihlerinin en dramatik yenilgilerini alırken, kriz sürecinde yıpranmamış olan, "demokrasi ve adalet" vadeden, AB'ci burjuva değişim bayrağını yükselten AKP, ciddi bir oy almayı ve tek başına hükümet kurmayı başarır.

AB, ABD ve TÜSİAD'ın, mali-ekonomik sömürgeleşme sürecinin iktidar terkinde "generaller partisi"ni geriletmelerinden yararlanan AKP ve Gülen cemaati ittifakı, süreç içinde

iktidarda hakimiyeti ele geçirir. Faşist generallerin ve kemalist yüksek bürokrasinin kirlî ve gizli geçmişlerini, darbeci hayal ve kurgularını kullanarak, kendi komplocu maharetlerini de sergileyerek, siyasi iktidarın yeniden yapılandırılmasına ayak direyenleri gitgide etkisizleştirir.

Ergenekoncu/Avrasyacı veya Amerikancı generaller, faşist Türk burjuva devletinin eski iktidar sahipleri, darbeci planlar yapsalar da, ABD’nin desteklemediği bir darbenin başarı şansı bulabileceğine güvenemezler. “Cumhuriyet mitingleri” ile toplumsal-kitlesele dayanak yaratma çabaları da bekledikleri sonucu vermez.

Emperyalist ABD’nin ve işbirlikçi tekeli Türk burjuvazisinin arkasında durduğu AKP ve Gülen cemaati, 2010’lara gelindiğinde siyasi iktidarın artık yeni sahipleri olarak hareket etmektedirler. Karşıdevrimin bu şiddetli iç çarpışmasında, burjuva li-

beral ve liberal sol kesimin desteğini de alan AKP-cemaat bloku, anayasa değişiklikleri referandumundan sonra yüksek bürokrasiye de hakim olur. Generallerin siyasi iktidar gücünün kırılması, faşist diktatörlüğün bundan böyle yarı-askeri karakterinin de son bulması demektir.

Reel iktidar gücünü elde eden Erdoğan ise, AB demokrasisi lafzını ve burjuva değişim programını bir yana atar. Ömrü bir asra yaklaşan Türk burjuva cumhuriyetini varoluş temellerinden sarsan rejim krizi karşısındaki çözümsüzlüğü, rejimin faşist politik islamcı restorasyonu yolundan aşma iddialı hamlelerini sıklaştırır. 1 Mayıs’ların tekrar yasaklanması, polise adeta rastgele öldürme yetkisi verilmesi, Gezi-Haziran ayaklanması karşısında faşist polis terörünün tırmandırılması, Kürt ulusal demokratik hareketini ezmek için “çöktürme planı” hazırlanması

ve nihayetinde İmralı'daki görüşme masasının devrilmesi, Erdoğan'ın başkanlık formundaki diktatörlüğünün kurulmasına giden yolun belli başlı köşe taşlarıdır. Bölgesel liderlik iştahıyla, yeni-Osmanlıcı çizgide ve emperyalistler arası derinleşen çelişkilerden yararlanma temelinde, sömürgeci ve yayılmacı saldırganlık politikası güdülür.

20 Temmuz Suruç katliamı ise, 2013 Gezi-Haziran ayaklanmasından 2015 7 Haziran seçim başarısına uzanan demokratik halk iradesine karşı Erdoğancı faşist saray darbesinin yürürlüğe sokuluşu olur.

AKP ve Gülen cemaati arasında başlayan iktidar çatışması polis, yargı ve ordu mekanizmaları üzerinden şiddetlenmiş, iktidar blokunun yarılmasıyla bir devlet krizi patlak vermiştir. İktidarın tek elde, tek otoritede merkezleştirilmesi isteği, kılıçların çekilmesini zorunlu kılmıştır. 15 Temmuz 2016 akim askeri darbesi, cemaatin siyasi yenilgisini getirir ve cemaat kadrolarının devlet aygıtlarından yığımsal tasfiyesiyle yanıtlanır. AKP, cemaate karşı MHP'yle, çeşitli ulusalcı faşist güçlerle ittifaka girer.

15 Temmuz darbesini takiben ilan edilen OHAL, çok geçmeden asıl hedefine, Kürt ulusal demokratik hareketine, devrimci-demokratik dinamiklere, işçilerin ve ezilenlerin mücadelelerine yönelir. Türkiye'de faşist devlet terörü, Kuzey Kürdistan'da sömürgeci kirli savaş, Rojava ve Başûr'da işgalci saldırganlık dizginlerinden boşanır. Devlet krizini aşma

formülü olarak faşist başkanlık sistemi, OHAL yasaklarıyla ve oy hileleriyle dönülen seçim dönemeçleriyle, 2018'de yasallaştırılır.

Ordunun, polisin, istihbaratın, yüksek bürokrasinin tüm ipleri sarayda merkezleştirilmiştir. Parlamento ve seçimler tamamen formaliteye dönüştürülmüştür. Yasama, yürütme ve yargı sarayın tekelinde toplanmıştır. Diktatör Erdoğan, gerek gördüğünde seçimleri erteleme ve parlamento-yu feshetme yetkisini eline almıştır. Devletin resmi ideolojisi faşist politik islamcı temelde yeniden üretilmektedir. “*Tek millet, tek bayrak, tek devlet, tek vatan*” söyleminde ifadesini bulan tekçi, ırkçı, şoven faşist Türk burjuva devleti, bugün yeni biçim altında, faşist şeflik rejimi olarak sürdürülmektedir. AKP'ye yamanmış olan MHP ve BBP, artık faşist şefin siyasi yörüngesindedir. Bunun devamı, devletle bütünleşmeyen, “Erdoğan'ın milli siyaseti”ne uyum sağlamayan partilerin tasfiye edilmesi, yalnızca faşist saray iktidarıyla bütünleşmiş partilere müsaade edilmesidir.

Bugün tüm topluma dayatılan, faşist şeflik rejimine biat etmektir. Ama politik islamcı faşist şefe biat etmeyi, saray faşizmiyle bütünleşmeyi, “milli siyasete uyum” sağlamayı elinin tersiyle bir tarafa itenler, onurla direnmeyi seçenler, en ağır bedelleri göğüslemekte duraksamadan, faşizme karşı devrimin zaferi, özgürlük ve sosyalizm için savaşmaya devam edecektir.

“Üretim Ekonomisi” Faşizmin Demagojisi

Ziya Ulusoy

Perinçek ve müritlerinin “milli üretimi” sıçratmakta bel bağladığı Koç grubunun karını yüksekte tutmak için finansa giderek daha çok ağırlık verdiği günümüz kapitalizmi koşullarında, bunun kaçınılmaz olduğunu dikkate aldığımızda, “üretim ekonomisi” vaadinin gerçek içeriği, Türk burjuvazisini üretim ve finansla sıçratmak, yoğun sömürsünden bu amaçla yararlanılacak işçi sınıfını ise sınıf işbirliğine razı etmektir. Perinçek ve yazarları, işçi sınıfı ile sermaye oligarşisini, “millet”in “üreten ve üretimi örgütleyen” güçleri olarak birleştirip, “üretici” ve “milliyetçi” motivasyonla kamçılıyarak, Türk kapitalizmini geliştirmeyi kutsuyorlar.

Doğu Perinçek, Ergenekoncu ordu kliğinin sözcülüğünü üstlenerek neofaşistleşti.

Başlangıçta, Ergenekoncu/Avrasyacı generallerin safında, Erdoğan kliğiyle çatışmasında yenilgi alan generallerle beraber zindanda kaldı. Sonra, Erdoğan-Gülen faşist yönetici ittifakının iktidar dalaşında, müttefik değiştiren Erdoğan kliğine yedeklendi. Ergenekoncu klik, mükafat olarak zindandan çıkarılıp, ordu ve yarıda yeniden kadroya alındı.

Perinçek ve Ergenekoncu kliğe, 15 Temmuz darbe girişimine karşı Erdoğan iktidarını savunarak sadakatlerini kanıtlayınca, Erdoğan-Bahçeli yönetimindeki faşizme eklemleme bahşedildi. O, İslamcı-Türkçü faşizmin

yönetici çekirdeğinde yedek rol üstlendi. Rolünü sadakatle sürdürüyor.

Ergenekoncu generaller ve Perinçek, Kürdistan devrimine karşı kirli-işgalci, devrimci harekete karşı tasfiyeci savaşı, “vatan savaşı” ve “teröre karşı savaş” adını vererek, stratejik merkezi görev olarak program edindiler.

Perinçek, ulusalcı ve laik tabanı etkilemek, faşizmin yedeğinde tutmak için, bir yalan rüzgarı ile teori üretiyor:

“*Vatan Partisi, ... Tayyip Erdoğan ile birlikte Türkiye gemisindedir... üretim ekonomisi için mücadelede, doğru program ve siyaseti, kararlı ve tutarlı eylemi temsil ettiği için geminin kaptanı olacaktır.*”¹

[1] Aydınlık, 17.08.2018

Ordu içinde de, parlamenter alanda da, Perinçek ve Avrasyacı subayların “*geminin kaptanlığını ele geçirme*” gücü yok! Perinçek, yalnızca ulusalcı kitleyi hayalle oyalayıp faşizmin yedeğinde tutmak için bu yalan rüzgarını üflüyor.

Ama varsayalım ki, Erdoğan yerine Perinçek veya ulusalcı bir general emeklisi gelsin. Eğer gemi faşizmin gemisi ise, yalnızca şefi değişmiş olur, o kadar. Oysa işçi sınıfı ve halklarımız açısından aslolan, faşizm mi, özgürlük mü sorunudur.

Ama varsayalım ki, Erdoğan yerine Perinçek veya ulusalcı bir general emeklisi gelsin. Eğer gemi faşizmin gemisi ise, yalnızca şefi değişmiş olur, o kadar. Oysa işçi sınıfı ve halklarımız açısından aslolan, faşizm mi, özgürlük mü sorunudur.

Perinçek, ulusalcı ve daha geniş laik kitle üzerinde, varolan ulusalcı şoven etkiyi yitirmemek için de iki teori üretiyor: Erdoğan faşizminin içte ve dışta kirli savaşını “*vatan savaşı*” demagojisiyle ve “*terör ve bölücülük*” karşısında zafere ulaştırma vaadi ile “*üretim ekonomisi*” vaadi.

Birinci vadini çokça eleştirdik. Bu yazımızda, faşizmin üretim ekonomisi demagojisini, Perinçek’in söylemleri somutunda sergileyeceğiz.

Üretim Ekonomisi Neye Tabi?

Üretim ekonomisinden kasıt, imalat sanayii ve tarımsal üretimin istikrarlı ve sürekli biçimde geliştirilmesi. Kapitalizmin güncel durumda finanslaşma ve kronik kitlesel işsizlik yaratma özelliklerini dikkate aldığımızda, kapitalizm içinde de olsa “*üretim ekonomisi*” ve işsizliği giderme vaadi, geniş işsiz ve yoksul kitleler nezdinde etkili olabilecek bir demagoji.

Öncelikle vurgulayalım: Perinçek kliği, içte ve dışta, faşist savaş rejimini sürdürme vadini programına siyasi amaç olarak koyuyor ve üretim ekonomisi vadini buna tabi tarzda savunuyor:

“*İran, Irak ve Suriye ile işbirliği yaparak, Kandil’e üç ay içinde beyaz bayrak çektireceğiz... Türk Ordusunun yenilmez gücüyle ve komşularımızla işbirliğini güçlendirerek Vatan Savaşımızı kesin sonuca ulaştıracacağız... HDP’nin kapatılması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na talepte bulunacağız... Yerel yönetimler ... Bölücü Terör Örgütünün elinden alınacak...”²*

“*OHAL’i kaldıracak mısınız? Kaldırmam. Mümkün değil.*”³

Perinçek, VP’nin seçim bildirgesinde de tekrarlayarak, yazı ve röportajlarında sürekli vurgulayarak, Erdoğan faşizminin saray savaşını, Kürde ve devrimciye karşı devlet terörünü, OHAL’i bütün devrimci-demokratik dinamikleri bitirinceye kadar sürdürmeyi esas alan bir siyasi rejimi savunuyor. Bu temelde, bugün Erdoğan faşizmini desteklediği gibi, yarın için

[2] VP Seçim Bildirgesi, 20.05.18

[3] Doğu Perinçek, t24.com.tr, 26.05.19

de “kendi liderliğinde” bir faşist rejim öneriyor. “Üretim ekonomisi” ise böylesi bir rejime tabi oluyor.

“Karma Ekonomi”de “Üretim Ekonomisi” Sermaye Oligarşisine Hizmet Eder

Perinçek, “karma” kapitalist ekonomiyle üretimi geliştirmeyi savunurken, sermaye oligarşisini tasfiye etmeyi değil, onunla işbirliği öneriyor.

“Bugün Türkiye, Üretim Devriminin eşiğindedir. Türkiye buradan işçi ve çiftçiden sanayici ve tüccara kadar üreticilerin birleşmesi ve mücadelesiyle çıkacaktır.”⁴

Önerdiği gibi gerçekleştiğini varsayalım. Yapılan özelleştirmelerin geri alındığını -tazmin edilerek olacağı anlaşılıyor- ama sermaye oligarşisinin mülkiyetinin devam ettiğini dikkate aldığımızda, üretimi geliştirilecek kapitalist ekonomi, başta sermaye oligarşisi olmak üzere sanayi ve tüccar sermayesinin büyümesine hizmet eder, başka bir sınıfa değil!

Lenin’in vurguladığı gibi, “*kapitalist toplumdaki devlet tekeli, aslında, şu ya da bu sanayi alanındaki iflas sınırına gelmiş milyonerlerin gelirlerini artırmak ve güvence altına almak için kullanılan bir araçtan başka bir şey ifade etmemektedir.*”⁵

Bu gerçeği, Nazi ekonomisini inceleyen marksist iktisatçı Bettelheim de vurgular: “*Eğer devlet tarafından ... savunulan ekonomik düzen kapitalist düzense, eğer devletin çıkarlarını savunduğu sınıf tekeli ve*

mali kapitalistler sınıfıysa, devletin ekonomideki doğrudan müdahalesi, hatta devletleştirme yoluyla davranıldığı zaman bile, temsilcisi olduğu rejimi koruyup sürdürmekten başka bir amaç taşıyamaz.”⁶

Togliatti, faşizmin üretimi planlayarak geliştirme, sınıf işbirliği olarak korporasyonculuk gibi tezlerinin tutarsızlığını ortaya koyarken, sınıf işbirliğiyle faşist rejimin birleşikliğini sergiler: “*Burjuva ekonomisinin alanında planlama girişimleri ne işe yaramaktadır? Bunlar, kapitalizmin belirleyici, en güçlü katmanının bir müdahalesini ifade etmektedirler. Finans kapitalin ülke ekonomisini devlet aygıtı, devlet makinası aracılığıyla örgütleme müdahalesini ifade etmektedirler.*”⁷ “*Faşist devlet olmadan korporasyonculuk (sınıf işbirliği – bn) mümkün değildir, düşünülmesi olanaksızdır; korporasyonculuk Faşist Parti olmadan düşünülemez; bütün demokratik özgürlükler sisteminin yıkılması olmadan düşünülemez.*”⁸

Demek ki, kapitalizm koşullarında devletleştirme ve “*planlamayla üretimi geliştirme*” sermaye oligarşisinin büyümesine hizmet eder. Bununla bütünlük içinde sınıf işbirliği önerisi, özellikle kapitalist sınıf bunalımı gidermeye ve sınıf savaşımını engellemeye çalıştığı zaman faşist zor ile birleşerek, işçilerin mücadelesinin önünü keser.

Perinçek’in, “*plan*”la “*üretim ekonomisi*”ni geliştirme ve bu amaçla işçi hareketine mücadele etmek

[4] Üreticiler Hükümetinin Işıkları, Doğu Perinçek, 21.11.2018

[5] Emperyalizm, V.I. Lenin, s. 47

[6] Nazizm Döneminde Alman Ekonomisi, Charles Bettelheim, s. 132

[7] Faşizm Üzerine Dersler, Palmiro Togliatti, s. 145

[8] Age, s. 147

değil “*üretim çarkını döndürmek*” işlevi verme önerileriyle, “*bölücülük ve teröre karşı*” sonuna kadar devlet terörünü birleştiren programı, yeni ve tesadüfi bir şey değil, geçmişte faşizmin uyguladığı bir programdır.

Tarihten örnek verelim. Hitler iktidara gelmeden önce planlı ekonomi ve büyük çaplı devletleştirme öneriyordu. Hitler ve partisi, komünist hareketi ve işçi sınıfı mücadelesini ezecek bir siyasal programa sahip olduğu için, iktidara geldikten hemen sonra da komünist parti ve sendikaları kapatarak yasakladığı için, Nazi iktidarı Alman tekeli burjuvazisinin siyasal çıkarlarının açık terörist diktatörlüğüydü. Ekonomik alanda üretimi geliştirme yönündeki her tedbir ve devlet müdahalesi, tekeli burjuvazinin, mali sermayenin hızlı büyümesine yol açtı.

Alman faşizmi, içeride karlı devlet işletmelerinde özelleştirmeleri geliştirirken, kar düzeyi yüksek olmayan alanlarda ise devlet işletmeleri kurdu. Bu yolla üretim makinesini hızlandırdı. Bununla işsizliği düşürerek si-

yasal etkisini konsolide ederken, yeni kurulan devlet işletmeleri için mali sermayeden yüksek faizle borç aldı. Bu, tekeli sermayeye halkın vergilerinden aktarma yapmak anlamına geliyordu. Bu yolla da mali sermayenin büyümesine yol açıyordu. Bu aynı zamanda, Alman sermayesi için daralan iç pazarı, işçi sınıfı ve çalışan halkın gelecekte yaratacağı değerden sermayeye aktarma yoluyla, kısmen de olsa genişletmek demektir.

Üretim ekonomisine güncelden de örnek verebiliriz. Çin’de devlet tekelleriyle özel tekellerin birlikte yer aldıkları kapitalist bir ekonomi var. Geçen yıl, dünyada en çok yeni milyoner yaratan ülke ekonomileri sıralamasında, ABD’den sonra ve ikinci gelmiş Çin. Credit Suisse’in araştırmasına göre, “*Milyoner sayısı 2,3 milyon artarak dünya genelinde 42,2 milyona çıkmış. Milyoner sayısının en fazla arttığı ülke ABD olurken, Çin’de de 186 bin yeni milyoner gelmiş.*”⁹

Kapitalist ekonomide devletleştirmeler, daha karlı alanları tekellere bı-

[9] Melih Baş, Aydınlık, 24.12.18

rakmak üzere, ya daha az karlı alanlarda yapılıyor -iddia kritik sektörler olsa da, pratikte böyle oluyor- ya da bunalımdaki tekellerden hisse senedi ve pay alınarak onlara kaynak aktarılıyor. Sınıf işbirliği yoluyla mücadelelenin büyümesi önleniyor. İşçi sınıfının asgari ücreti, yalnızca göreceli değil, mutlak olarak azalıyor.

Geçmiş ve güncel pratik kanıtlıyor ki, kapitalizm devam ettirildiği müddetçe, devletleştirmelerle, planla ve sınıf işbirliğiyle üretimi geliştirme çabası, tekellerin ve mali sermayenin büyümesine hizmet ediyor. Bu, egemen sınıfın artan politik zoruyla, devletin açık terörcü rejimiyle birleştiğinde faşizm oluyor.

Sermaye Oligarşisiyle İşbirliği

Perinçek ve ulusalcı müritleri, “*üretim ekonomisi*”ni sermaye oligarşisiyle işbirliği içinde geliştireceklerini açıktan savunuyorlar: “*İşçi ve çiftçiden esnaf ve zanaatkara, küçük ve orta boy sanayiciden büyük sanayici ve tüccara kadar üretkenler ve üretimi örgütleyenler, zorlukları bütün milleti birleştirerek aşacağımız konusunda sarsılmaz bir görüş birliği içinde... Hem vatan savunması hem de Üretim Ekonomisinin inşası görevleri, milletimizin en geniş güçlerini kucaklamayı gerektiriyor.*”¹⁰

Aynı gazetenin yazarı M. Pamukoğlu, Koç grubunu milli üretim ekonomisinin örnek tekeli olarak yüceltiyor: “*Üretim ekonomisine geçişte Koç Topluluğu gibi üretim ve inovasyon öncülerinin gelişmesi ve*

fazlaşması çok önemli... Elbette milli üretim ekonomisinin önemli bir figürü olan Koç, uluslararası finansal piyasaların Türkiye’de en güvenilir bulunduğu adreslerden biri. Bu nedenle yabancı yatırımcı çekmeye devam edecek... Sıcak para ve borçlanmaya dayalı üretmekten daha çok tüketen ekonomimiz ile ilgili büyük kaygılar taşıdığımız son zamanlarda Koç Topluluğu gibi yüz akı sanayicilerimiz içimizi ferahlatıyor. Üretim ekonomisine dönüş konusunda bize umut oluyorlar.”¹¹

Nazi iktidarı Alman tekeli burjuvazisinin siyasal çıkarlarının açık terörist diktatörlüğüydü. Ekonomik alanda üretimi geliştirme yönündeki her tedbir ve devlet müdahalesi, tekeli burjuvazinin, mali sermayenin hızlı büyümesine yol açtı.

Oysa Koç grubunun finansal alandaki kar miktarıyla, sanayi ve ticaret alanındaki kar miktarı karşılaştırıldığında bile, sermayesini büyütmeyi daha da hızlandıran kaynağın Koç Finansal Hizmetler (KFH) ve Yapı Kredi Bankası olduğu kolayca görülür:

Yapı Kredi, “*2018 yılında 4 milyar 668 milyon liralık net kar elde etti.*”¹² “*Koç Holding, 2018 yılında 5,5 milyar TL net kar elde etti.*”¹³ KFH, yüz-

[10] Üreticilerin Milli Hükümeti, Doğu Perinçek, 21.11.18

[11] Aydınlik, 4.7.2014

[12] Bloomberg HT, 01.02.19

[13] Habertürk, 16.02.19

de 50'şer payla Koç grubu ile İtalyan UniCredit'in ortaklığı ve bankanın yüzde 81,9'luk payını elinde tutuyor. Yapı Kredi'nin karından Koç grubuna düşen miktar, yaklaşık 1,9 milyar TL.

Bu, Koç grubunun 2018'deki karının yaklaşık yüzde 34,5'inin Yapı Kredi Bankası'ndan geldiğini gösteriyor. Diğer finansal hizmetlerden gelen karla birlikte bu oran daha da yükseliyor. İlginç bir başka nokta da şu ki, Yapı Kredi'nin 2018 karı, hemen tamamen bankanın sermayesinin genişletilmesine, yani daha

Oysa Koç grubunun finansal alandaki kar miktarıyla, sanayi ve ticaret alanındaki kar miktarı karşılaştırıldığında bile, sermayesini büyütmeyle daha da hızlandıran kaynağın, Koç Finansal Hizmetler (KFH) ve Yapı Kredi Bankası olduğu kolayca görülür.

karlı olan bankacılık alanına yatırım için ayrılmış, genişletilmiş yeniden üretime değil. İmalat sanayiinde geri ülkelerde de yüksek kar oranlarının düşmesinin kaçınılmaz sonuçlarından biri bu. Ve Türk sermayesi olsun, Alman veya ABD sermayesi olsun, kapitalist tekeller için kaçınılmaz da.

Perinçek ve müritlerinin “*milli üretimi*” sıçratmakta bel bağladığı Koç grubunun karını yüksekte tutmak için finansa giderek daha çok ağırlık verdiği günümüz kapitalizmi koşullarında, bunun kaçınılmaz ol-

duğunu dikkate aldığımızda, “*üretim ekonomisi*” vaadinin gerçek içeriği, Türk burjuvazisini üretim ve finansla sıçratmak, yoğun sömürsünden bu amaçla yararlanılacak işçi sınıfını ise sınıf işbirliğine razı etmektir.

Perinçek ve yazarları, işçi sınıfı ile sermaye oligarşisini, “*millet*”in “*üreten ve üretimi örgütleyen*” güçleri olarak birleştirip, “*üretici*” ve “*milliyetçi*” motivasyonla kamçılarak, Türk kapitalizmini geliştirmeyi kutsuyorlar. Bu, iki savaş arası dönemde Avrupa’da yükselen faşizmin korporasyonculuk yoluyla üretimi geliştirme iddiasının güncel koşullardaki bir versiyonudur.

Birinci emperyalist paylaşım savaşı sonrası işsizliğin yoğun olduğu koşullar ile 1929 büyük bunalımı koşullarında, “*faşist devrim*” ve “*Nazi devrimi*” argümanlarını ileri süren faşist hareket, korporasyonculuk yoluyla üretimi sıçratma iddiası taşıyordu. Sosyal demokrasiden sınıf işbirliği tezini alarak, korporasyonlar içinde işçi sendikalarıyla sermaye oligarşisini birlikte örgütleyerek (Mussolini) veya sendikaları tasfiye edip “*çalışma cephesi*”nde işçi sınıfını (Hitler) ve sermayeyi birlikte örgütleyerek, ulusun ekonomisini yükseltmek, faşizmin ekonomik çözüm diye satmaya çalıştığı buluştu. Bu, sınıf işbirliği ve faşist zor yoluyla kapitalist üretim makinasını daha çok harekete geçirme yönelimiydi.

Bu buluş, Alman ve İtalyan kapitalizminin bunalım koşullarında yeniden göreceli ve geçici bir istikrar kazanmasına, üretim araçları mülkiyetini ve bankaları elinde tutan tekellerin büyümesine hizmet ederken,

içeride işçi sınıfı ve komünist hareketi ezmeye, dışta ise diğer halkları emperyalist işgallerle köleleştirmeye yol açtı.

C. Bettelheim’in Nazizm Döneminde Alman Ekonomisi adlı eseri, Alman faşizminin ekonomik pratiğini inceler. Nazizmin Alman te-kellerini ve mali sermayesini nasıl büyüttüğünü, işsizliği geçici olarak sona erdirme dışında kalıcı bir başarı sağlamadığını, işçi sınıfını ise nasıl yoğun olarak sömürdüğünü, korporasyonculuğun buna hizmet ettiğini başarıyla sergiler.

Perinçek ve müritleri de, Erdoğan faşizmini desteklemek dahil olmak üzere, “bölücüleri ve teröristleri temizleyecek” “mehmetçiğin zoru”yla sınıf işbirliğini bir arada uygulayarak, Türk kapitalizmini geliştirmek, Türk sermayesini büyütme istiyorlar. “*Millletin birliği*” içinde sınıf işbirliği yoluyla “*üretim ekonomisi*” programı bu amaç için, Türk sermayesi için, Türk sermayesinin kapitalist dünya hiyerarşisinde üst basamaklara doğru tırmanması içindir, başka bir şey için değil!

Bu klik, işçi sınıfına, “*üretim ekonomisi*” içinde sınıf işbirliği rolünün meyvesi olarak, “*ailenin çağdaş ihtiyacını karşılayacak asgari ücret*” öneriyor. Bunun dışında bir vaatte bile bulunmuyor. (Sermayeyi büyütme amacı işçi sınıfına ailenin çağdaş geçim düzeyinde asgari ücreti de engeller, bunu da vurgulayalım.) Gerçi, son devlet başkanlığı seçim bildirgesinde parlamenter rejime dönüş içinde demokratik ve sendikal hak ve özgürlükler vaadi de var. Ancak bu, ulusalcı ve laik kitlelerde Erdo-

ğan faşizminin yasak ve saldırılarına karşı tepkiden gelişme eğilimi gösteren demokratik özelemler nedeniyle, siyaseten etkisiz kalma kaygısından kaynaklanıyor. Bu kliğin, Erdoğan faşizmine yedeklenmeyi “*stratejik ittifak*” olarak öngörürken, “*bölücülük ve terör bitinceye kadar OHAL’i sürdürme*”yi program edinirken, en büyük demokratik halkçı parti HDP’yi kapatmayı ve vekilleri ile belediyelerini tasfiye etmeyi tavizsizce savunurken, bununla taban tabana zıt olan demokratik ve sendikal

Perinçek ve müritleri de, Erdoğan faşizmini desteklemek dahil olmak üzere, “bölücüleri ve teröristleri temizleyecek” “mehmetçiğin zoru”yla sınıf işbirliğini bir arada uygulayarak, Türk kapitalizmini geliştirmek, Türk sermayesini büyütme istiyorlar.

özgürlük vaatleri ileri sürmesi, havada kalacak olan bir demagojiden başka bir şey değil.

Sermaye sınıfı için üretimi geliştirmek, göstermeye çalıştığımız gibi, üretimsel, ticari ve finansal olarak Türk burjuvazisini büyütme, bu amaçla sınıf işbirliği öngörmek, faşizm savunusu ve rejimiyle çelişmez.

Sınıf işbirliği yoluyla sermayenin krizini atlatma çabası, elbette yalnızca faşist rejimlere özgü değildir. Faşist rejimin korporasyonculuğu nasıl ki sosyal demokrasinin sınıf işbirlik-

çiliğinden alınmışsa, keynesyen ekonomi politikaları da sosyal demokrasinin kriz koşullarında sınıf işbirliği yoluyla ve devletleştirmelerle krizi atlatma çizgisiydi. Ve faşist rejimi elbette zorunlu kılmıyordu. Fakat “vatan savaşı” (Türkiye), “dünyayı yönetmek” (ABD), “ulusun yaşam alanı”nı ilhak etmek (Almanya), emperyalist “paylaşımında uğradığı haksızlığı gidermek” (İtalya) gibi paradigmalara, aşırı milliyetçilikle ve yayılcılıkla birleştirilince, faşist rejim altında zorla dayatılan sınıf işbirliği halini alır.

Burjuvazinin açık terörcü diktatörlüğü altında -olabilirse- işçi sınıfının işsiz kesimlerine iş sağlamak faşizmin politik-ekonomik çözümü olmuştu geçmişte. Fakat bugünkü kapitalist koşullarda yüksek oranlı istihdam, ancak geçici ve istisnai

olarak Çin veya bir-iki ülkede sağlanabiliyorken, Türkiye kapitalizminde artık geçici olarak da sağlanamaz. Uluslararası Çalışma Örgütü, 2008’den bu yana yüzde 1’in biraz üzerinde olan küresel istihdamın artış hızının, 2019 ve 2020’de yüzde 1’in bile altına gerileyeceğini tahmin etmektedir.¹⁴ Çünkü kapitalizm varoluş krizi içinde ve üretim ateşi sönmüş durumda. Emperyalist dünya tekellerinin ideologları ya da her ülkenin yerel milliyetçi ideologları (biri de Perinçek) ne kadar iddia ederlerse etsinler, bugün kapitalizm az çok uzun süreli tam istihdamı tek bir ülkede bile sağlayamaz.

Perinçek-Ergenekon kliğinin program edindiği ve desteklediği rejim biçimi de, geçmişteki faşizme benzer bir faşist rejim oluyor, sosyal demokrasinin burjuva demokrasisi altındaki sınıf işbirliği çizgisi değil!

Perinçek, sermayenin açık terörcü diktatörlüğü altında sınıf işbirliğini önerirken, bunu haklı göstermeye çalışan ideolojik argümanlar da üretiyor: “İşçi için çözüm, fabrikanın kapanmasında değil, üretim çarkının dönmesindedir. Ve üretim, üretimde çıkarı olan herkesi birleştiriyor ... işçi hareketi, üretim çarkını tahrip eden değil, üretimi yapanların çalışma şevkini ateşleyen görevler yapacaktır.”¹⁵

Perinçek, işçinin grev ve diğer eylemler yoluyla hak alma mücadelesini değil, çalışma şevkini artırma görevini işçi hareketine temel görev olarak yüklüyor. Sınıf işbirliğine sözüm ona teorik dayanak oluşturuyor. Bunun Koç ve Sabancı yöneticileri-

[14] ILO Veritabanı, <https://www.ilo.org/ilostat>

[15] Aydınlık, 01.11.18

nin, grevleri yasaklarken Erdoğan’ın söylediklerinden ne farkı var?

Perinçek sınıf işbirliğini Kürde savaşıla, “*teröre karşı sonuna kadar mücadele*”yle birleştiriyor. Hatta dayanamıyor, Mete Han ve Cengiz Han övgüsüyle birleştiriyor. Tarihin kapısını “*silahlı Mehmetçik ile tezgah başındaki Mehmetçik*”in, “*milletin sanayiciden çiftçiye kadar bütün güçlerini birleştire*”rek açtığını, Türk milleti için yeni bir tarih yazacağını müjdeliyor.¹⁶

Erdoğan Klığının Üretimi Geliştirme İddiasından Farklı Değil

Hangi sınıfın mülkiyetinde üretim sorusuna yanıt, savunulan “*üretim ekonomisi*”nin neye hizmet edeceğini tayin eder.

Üniversiteyi burjuvazi için maliyetsiz bir Ar-Ge üssü haline getiren ve akademiye İslamcı-Türkçü niteliğe kavuşturan, tekellerinin doğrudan yatırımlarını Türkiye’ye çekmek için açgözlü kapitalist saldırganlıkla her türden tedbiri hukukileştiren Erdoğan da burjuvazi için üretimi geliştirmek istiyor.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmek isteyen Erdoğan ve diğer burjuva iktidarların her biri, geçmişte Çin’in başarıyla geçtiği yoldan yürüyerek, ucuz işgücü ve ek kolaylıklar sağlama vasıtasıyla üretimi geliştirmek, dünya tekellerinin sermaye yatırımlarını çekerek, kendi ülke burjuvazilerinin sermayesini büyütmek ve üretim kabiliyetini arttırmak hedefi güdüyor. Bu ülkelerin burjuvazilerinin, Çin’in gösterdiği kapitalist başarıyı gösterip göstere-

meyecekleri tartışılır. Ama her biri diğeriyle, ucuz işgücü ve diğer bazı avantajlar sunup dünya tekelleriyle işbirliği içinde doğrudan yatırım çekme rekabetine girerek, sermayesini büyütmeyi amaçlıyor.

Dünya pazarında tüketim ve alım gücünün sınırlılığı ile üretimin “aşırılığ” ve anarşikliği arasındaki çelişme, bu tür ülkelerin tümünde dengeli tarzda üretimin yoğunlaşmasını olanaksız kılar.

Üretim yoğunlaşmasını görece uzun yıllar yaşayan Çin, Güney Ko-

Perinçek, işçinin grev ve diğer eylemler yoluyla hak alma mücadelesini değil, çalışma şevkini artırma görevini işçi hareketine temel görev olarak yüklüyor. Bunun Koç ve Sabancı yöneticilerinin, grevleri yasaklarken Erdoğan’ın söylediklerinden ne farkı var?

re, Hindistan ve Brezilya gibi ülkeler, ucuz işgücü talanına, ağır çalışma koşullarına, köylü küçük mülk sahiplerinin mülksüzleşmesine yol açtılar, ama yerli sanai-ticari-tarım-mali sermayelerinin birikimini de yükselttiler. Fakat bunun bir sınırı var. Özelleştirmeler ve dünya tekelleriyle ortaklıklar dışında, bu ülkelelerin sermaye grupları da, düşük karlı alanlara yatırımı asla tercih etmiyor, içte tekeli hakimiyetlerinden yararlanıp serbest rekabete izin vermiyor,

giderek mali alana daha çok sermaye yatırmaya yöneliyor, üretimi yoğunlaştırmaktan yavaşlatmaya doğru eğilim gösteriyorlar. Dolayısıyla BRICS veya ŞİÖ içindeki ülkelerin ya da üretimin yoğunlaştığı örneğin Güneydoğu Asya ülkelerinin kalıcı ve rekabetsiz işbirliğini geliştirmeleri de, üretimi yoğunlaştırmayı süregelen kılmaları da mümkün değil.

Bu ülkelerde burjuva sınıfının kendisi, emperyalist küreselleşme döneminde gümrük duvarlarını yükselterek içe kapanmayı, dünya pazarından

**Çin kapitalizminde
sanki finansal asalaklık yokmuş gibi propaganda yapan Perinçek, dünya kapitalizminin reel üretim alanlarının, başta Çin gelmek üzere ucuz işgücü yatakları olan bazı Asya ülkelerine taşınmış olmasından heyecana kapılıyor.**

yararlanma imkanları sürdüğü müddetçe, kendi sınıfsal çıkarları için tercih etmez, çünkü her biri diğeriyle dünya pazarından -dünya tekelleriyle işbirliği yoluyla- nemalanma rekabetine girmeyi tercih eder.

Nitekim, “yerli ve milli” ajitasyonunu yükseltmesine rağmen Erdoğan, yine de dünya tekellerinin yatırımlarını çekmek için “bir telefonunuz yeter” sözünü vermek zorunda kalıyorsa, gıda tanzimi kurarak ajitasyon yapmasına rağmen dünya tekelleriyle ortaklık içindeki Koç ve

diğerlerine hiçbir kısıtlama getirmeye, dahası teşekkür etmeye özen gösteriyorsa, Türk sermaye oligarşisinin bu çıkarı nedeniyledir.

ABD-Avrupa Mali Sermayesinin Yerini Çin’inki Alınca Üretim Ekonomisi Gelişir Mi?

Perinçek kliğinin “*üretim ekonomisi*” kavramı dahilinde umut dağıttığı fikirlerinden biri de Çin sermayesiyle işbirliğidir.

Çin kapitalizminde sanki finansal asalaklık yokmuş gibi propaganda yapan Perinçek, dünya kapitalizminin reel üretim alanlarının, başta Çin gelmek üzere ucuz işgücü yatakları olan bazı Asya ülkelerine taşınmış olmasından heyecana kapılıyor. Asya’nın geleceği temsil ettiğini vurguluyor. Gelişen Çin mali sermayesiyle işbirliği yoluyla “*üretim ekonomisi*”nin geliştirileceğini müjdeliyor.

Yükselen Çin mali sermayesi, elbette ülkede aynı zamanda üretimin de düzenli geliştirildiği istikrarlı bir dönem yaşadı. Buna dayanarak sermaye ihracını geliştirdi. Afrika ve Latin Amerika ülkeleri şimdilik Çin mali sermayesinin gözde yatırım alanları.

Çin, ek olarak “Bir Kuşak Bir Yol” projesi kapsamında, Batı Çin’den başlayarak, tarihsel İpek Yolu güzergahında hızlı ve modern demiryolu inşasıyla, güzergahın eklenti yollarının bitimindeki kıyılarda yeni limanların yapımıyla, sermaye yatırımlarını geliştirmek istiyor. Bu yolun, Asya ile Avrupa’yı birleştiren özelliğiyle benzetme içinde, Avrasya’da kapitalizme yeni bir gençlik aşısı yapacağını, ateşleyici bir dinamizm

kazandıracığını ileri sürüyor. (Bu, ekonomik alanda, Avrupa’da değilse de Asya’da, aydınları ve burjuva klikleri gerçekten ümitlendiriyor.)

Çin ve Hindistan’da kapitalizmin üretim ateşinin hala harlı yandığı tabii ki doğru. Çin’de son iki yıldır hızı düşmesine rağmen büyümenin hala yüzde 6 düzeyinde seyrediyor olmasının, Hindistan’daysa yüzde 6-7’lere çıkmaya başlayan yıllık büyüme hızının, bu ülkelerde yabancı ve yerli sermaye yatırımlarının özellikle imalat sanayiine yöneltilme düzeyinin yüksekliğinden kaynaklandığı da doğru.

Burjuva ekonomistler bu gerçeğe dayanarak dünya kapitalizmine ilişkin ümidi sürdürmeye çalışıyorlar. Fakat bu ülkelerde hala görece yüksek olan üretim artış oranının sürekliliğini koruyamayacağı, dünya kapitalizmini geçmişte olduğu gibi yeniden hızlı canlanma dönemlerine sokmaya yetmeyeceği, sonuç olarak da dünya kapitalizminin varoluş krizinden kurtulamayacağı gerçeği orta yerde duruyor.

Diktatör Erdoğan’ın baş ekonomik danışmanı Cemil Ertem de, Perinçek’e benzer biçimde, BRIC ülkelerinin -büyük bölümü Çin’e ait- biriken sermaye fazlası imkanından yararlanarak, Türkiye kapitalizmi için ekonomik krizden kurtuluş yolu öneriyor. Peki, Perinçek kliğinin ve Ertem’in önerdiği bu yol, Türk kapitalizminin bunalımını giderebilir, dahası “*üretim ekonomisi*”ni geliştirebilir mi? Veya Çin mali sermayesi, gerçekten de yatırım alanı olarak Türkiye kapitalizmini öncelikle tercih eder mi?

Çin, Venezuela’daki yatırımlarını petrol ve maden dışı alanlarda da yoğunlaştırma önerisi karşısında, kuracağı işletmelerde öncelikle sendikasızlığı şart koşuyor. Venezuela örneği, Çin mali sermayesinin, imtiyazlar elde etme karşılığında borç verme yöntemiyle, yatırımlarını daha ziyade petrol ve madencilik gibi çok ihtiyaç duyduğu hammadde çıkarımı alanlarına yoğunlaştırmak -dengeli ve planlı-orantılı üretimi yoğunlaştırmak değil- istediğini gösteriyor.

Onun Afrika’daki sermaye yatırımlarında da bu özellik öne çıkıyor. Hammadde ihtiyacını karşılamak için madencilığe yoğun sermaye yatırımı yapmak, ülkeyi meta sürüm pazarı olarak kullanmak, giderek imalat, ticaret ve bankacılık alanlarında mülkiyeti ele geçirmek uluslararası mali sermayenin klasik sömürü biçimidir. Çin de Afrika’da bunu yapıyor ve Afrika ülkelerinin kapitalist ekonomisinde birinci sırayı alarak rakiplerine göre avantaj kazanmış durumda.

Her emperyalist sermaye grubu gibi Çin mali sermayesi de, başlangıçta bu görece kolaylıklar sağlama yoluyla bir ülkeye yerleştikten sonra, emperyalist rakiplerine benzer biçimde, yatırımlarını tamamen karını maksimize etmeye, en karlı işkollarına ve tabii ki finansal alana yöneltecek. Zaten buna başlamış durumda. Bu, mali sermayenin borç verme ve doğrudan yatırım yapma pratiğinin sayısız kez kanıtlanmış yasaasıdır.

Perinçek’in ümit dağıtarak, Ertem’in bunalımdan çıkış yolu sayarak sarıldıkları bu öneri de, Türk burjuvazisinin ekonomik krizine

derman olmayacaktır. Üretimde ne planlı-orantılı bir gelişmeye, ne de istikrarlı bir büyümeye yol açacaktır. Üstelik, diğer emperyalist güçlerin yaptıklarına benzer biçimde, mali-ekonomik sömürgeleştirme sürecini devam ettirecektir.

Sonuç Yerine

Perinçek kliği, faşist rejim altında üretimin geliştirilmesini öneriyor.

“*Bütün milletin işbirliği içinde*” geliştireceği “*üretim ekonomisi*”, elbette sermayeyi büyütür. Sermaye birikiminin hızlanması için sınıf işbirliğini, mücadele etmek yerine üretim çarkını şevkle döndürmeyi işçi hareketine öneren bu klik, ekonomik kriz koşullarında işsizliğin giderilmesi talebini okşamak için, üretimin geliştirilmesinin yalnızca sermaye için olduğu gerçeğini gizlemeye özen gösteriyor. Yükselen Çin mali sermayesiyle işbirliği önererek de, kriz koşullarında burjuvaziyle işbirliğine davet ettiği işçi ve emekçi kitlelere ümit dağıtmaya çalışıyor.

Faşizm bu kliğin olmazsa olmazı ve üretimi geliştirmenin tabi olduğu

asıl amacı. Özetle Perinçek, faşist şeflik rejimi altında ve yükselen Çin sermayesiyle işbirliği içinde Türk burjuvazisini yükseltmek istiyor.

Fakat bu kliğin ve Erdoğan’ın, “*üretim ekonomisini, milli ve yerli ekonomiyi geliştireceğiz*” önermesi, kapitalizmin varoluş krizi koşullarında, Türkiye kapitalizmini, sermaye birikimi bakımından da, üretimin büyütülmesi bakımından da istikrarlı bir gelişim sürecine sokamaz! Yalnızca faşizme rıza üreterek, bunalım koşullarında, burjuvazinin ve kapitalizmin ayakta kalmasını sağlayabilir.

Üretimi, ekolojik bütünlüğü ve yaşam alanlarını da koruyarak, sürekli bir gelişim sürecine sokacak olan tek alternatif, yalnızca üretim araçlarının toplumsal mülkiyetini sağlayacak olan sosyalizm ve kurulacak sosyalist ülkelerin dünya çapında enternasyonalist işbirliği ve ortaklığıdır.

Bunun yolu da, antifaşist ve anti-kapitalist mücadeledir, sınıf işbirliği değil. Perinçek kliğinin önerdiği faşizm altında sınıf işbirliği hiç değil!

“Buraya Elimde Toz Beziyle Gebermeye Gelmedim”

Zeynep Yeter

İspanya’da Franco’ya karşı yükselen antifaşist direnişin liderlerinden olan komünist partisi başkanı Dolores Ibaruri’yi özel olarak anımsamak gerekir. Zira o, uluslararası arenada antifaşist mücadelenin güçlendirilmesine özel olarak yoğunlaşmıştır. Konuşmalarında halkı birleşik mücadeleye çağırmıştır. Kadınlara ise İspanya’nın savunmasında özel rol biçmiştir. O dönem, Ibaruri’nin “Ayakta ölmek dizlerinin üstünde yaşamaktan iyidir” sözü, faşizme karşı mitinglerin ve barikatların ateşleyici sloganı olmuştur. Ayrıca İspanya’daki erkek egemenliği de Ibaruri’nin hedefindedir. Özellikle partideki erkek egemen yaklaşımlarla mücadelede oldukça etkindir.

1920’lerde belirginleşmeye başlayan faşizm dünya halkları için oldukça yıkıcı olmuştur. İkinci emperyalist paylaşım savaşıyla doruğuna ulaşan, dünyasal bir soruna dönüşen faşizm, sonuçları itibarıyla önce kadınları vurmuştur.

Faşizm, karakteri itibarıyla, geriçi erkek egemen zihniyetle var eder kendini. Kadını ana olduğu ya da çocuk doğurduğu oranda değer kazanan bir makine olarak görür. Bunun dışında bir misyon yüklemeyi kadına. “Kutsal aile”yi taşıyan, “seçilmiş ari ırk”ı doğuran kadın ödüllendirilirken, bunu yapmayı reddeden kadının “en aşağılık mahluk” olarak değerlendirildiğini biliriz. Tam da bu sebeple, kaybedecek çok fazla şeyi olan kadın, faşizm karşıtı mücadelenin en dinamik gücü olmuştur.

Faşizme karşı mücadele kadın hareketlerinin birincil gündemlerindedir. Başta komünist ve antifaşist kadınların katılımıyla savaşa ve faşizme karşı 1930’da Berlin’de toplanan 2. İşçi Kadınlar Kongresi, tüm dünya kadınlarına bir bildirgeyle şu çağrıda bulunur: “*Kentte ve köydeki çalışan bütün kadınları bizimle birlikte bu büyük amaç için mücadeleye çağırıyoruz.*”

Ayrıca tüm Avrupa’da antifaşist kadınların cephesel örgütleri kurulur. Ve son olarak, 1934’te savaşa ve faşizme karşı kadınlar komitesi örgütlenir. Parti üyesi olup olmadığına bakılmaksızın, birçok kesimden kadınlar komitede görev üstlenirler. Sonrasında etkin üye sayısı iki milyonu aşar.

Faşist işgallerin başlamasıyla birlikte, faşizme karşı ezilen halkların

direnışı de dalga dalga yayılarak, Avrupa'dan Balkanlar'a, Çin'den SSCB'ye uzanan büyük bir cepheye dönüşür. Dünya adeta iki cepheye ayrılmıştır. Ve "ben tarafsızım" demenin hiçbir hükmü yoktur. Bu durum kadınlar için de geçerlidir. Kadınlar, cephe gerisinde olağanüstü zor koşullarda çalışarak durumu değiştiremediklerini gördükleri oranda, direnışı başka bir düzeye taşırlar. Faşizme karşı aktif veya pasif, zor aygıtlarıyla veya barışçıl birçok eylemle mücadele büyütülür. 16-23 yaş arası gençlik kadınlar, "Buraya

Faşist işgallerin başlamasıyla birlikte, faşizme karşı ezilen halkların direnışı de dalga dalga yayılarak, Avrupa'dan Balkanlar'a, Çin'den SSCB'ye uzanan büyük bir cepheye dönüşür. Dünya adeta iki cepheye ayrılmıştır. Ve "ben tarafsızım" demenin hiçbir hükmü yoktur.

elimde toz beziyle gebermeye gelmedim" diyerek, cephenin en önünde görev isterler.

Bu duruşun, niteliksel değişimin elbette birçok bakımdan karşılığı olur. Savaşta etkin rol üstlenen kadın gerçeği, sadece faşistleri şaşırtıp korkutmaz, aynı zamanda silah arkadaşları üzerinde de bir gerilime yol açar. Kadının yerini mutfak ve evle sınırlı düşünen erkek yoldaşının gerici davranışlarını yıkmak, kadınların mücadele konularından

biri olur. Cephenin yanı sıra partizan birliklerinde yer alan kadınlar, sıradışı işlerin örgütleyicisi, planlayıcısı, eylemcisi, komutanıdır. Gestaponun nereden çıkacağı, ne yapacağı, nereye gideceği belli olmayan bu gizli düşman karşısında yaşadığı tam bir çaresizlik halidir. Kadın partizanların gerçekleştirdikleri sabotajlarla trenleri raydan çıkarıp silah ve malzemeye el koymaları olağan pratiklerdendir. Çünkü gettosuna silah da bilgi de taşıyan, kadınlardan başkası değildir. Kısacası kadınlar, yapılan tüm bu işlerin etkin bir parçasıdır.

Kadınlar tüm bunları yaparken bedel ödemeyi göze almışlardır zaten. Toplama kamplarına götürülmek, kurşuna dizilmek ya da asılmak... Fakat hiç hesapta olmayan bir şey daha yaşarlar. Bilgi toplamak için Nazilere yanaşan, onlara gülümsediği, onlarla görüldüğü için "kötü kadın" damgası yiyen ve linç edilerek ya da asılarak öldürülen kadınların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. İşbirlikçilikle, vatan hainliğiyle damgalanan kadınların onurları savaşta sonra teslim edilir.

Bir başka önemli nokta ise şudur: Savaşın temel unsuru olarak görülün, ganimet olarak paylaşılan kadının, buna karşı koyması, direnmesi, hasmını yok etmek için savaşması burjuva tarihçiler tarafından görülmez. En iyi ihtimalle, o kadın istisna olarak kabul edilir. Ve her defasında kadınlar savaş karşısında iradesizleştirilir. Böylece savaşın özel mülkiyetin bir sonucu olduğu gizlenir. İlk köleleştirilen kadının bunu reddetmesi, yaşama ya da ölme şekline karar verme iradesi sergilemesi görmezlikten

gelinir. Çünkü bu irade, aynı zamanda erkek egemenliğine darbe vurur. Tam da bu sebeple, savaştan dönen kadınlar sessiz sedasız evlerine yollanır. Faşizme karşı savaşta da kadın görünmez, oysa antifaşist direniş tarihi milyonlarca kadının eseridir.

Bu yazımızla bir amacımız da, görünmez kadın hikayeleri sunmak ve bundan devrimci sonuçlar çıkarmak olacaktır.

“Ben Sizden Daha İyi Ateş Ederim”

Faşist ordunun Hollanda’yı işgaline halkın büyük çoğunluğu karşıdır. Yahudileri saklayanlardan “ari ırk” olduğunu ispat işlemlerini boykot eden gözetim görevlilerine uzanan geniş bir yelpazedir bahsi geçen. Bunun yanı sıra, Nazilere karşı aktif savaşında yer alan yirmi beş bin savaşçı vardır. Başta komünistler olmak üzere antifaşistler zaman kaybetmeden harekete geçerler.

1940’ta Hollanda hükümeti faşistlere adeta ülkenin kapısını açıp işgale izin vermiştir. Bir genelgenin ardından Yahudiler toplama kamplarına götürülür. Ve olağanüstü hal ilan edilir. Antifaşistler bu gelişmeye gösterilerle ve genel grevle yanıt verirler. Gestaponun buna karşı tutumu çok sert olur. Faşistler öncü işçiler hakkında idam kararı vererek direniş bastıracaklarını umarlar.

Fakat hiç de umdukları gibi olmaz. Direniş illegal ve silahlı mücadeleye dönüşür. Bir yandan illegal basın örgütlenirken, diğer yandan silahlı direnişe geçilir. Kamplara götürülmek istenen Yahudiler başta olmak üzere binlerce insana sahte belge hazırlanması ve onların saklanması da müca-

dele konusuna dönüşür. Örneğin, ev emekçisi bir kadın olan Landelijke Organisatie ve bir rahip, kaçak durumdakilere gıda malzemesi taşıyan bir örgüt kurarlar. Bu örgütün çoğunluğu kadın olan 14 bin üyesi vardır. Aynı zamanda bu kadınlar, ülkenin bir ucundan diğer ucuna sahte belge gibi materyalleri taşırlar. Tüm bunların yanında, Truus ve Freddie Oversteegen kardeşler ile “kızıl saçlı kız” diye anılan Hannie Schaft’tan oluşan ve ülkede yankı uyandıran “Damgalı Kızlar Üçlüsü”, Gestapoya dönük suikastlarla büyük etki yaratır.

Kadınlar ülkenin bir ucundan diğer ucuna sahte belge gibi materyalleri taşırlar. Truus ve Freddie Oversteegen kardeşler ile “kızıl saçlı kız” diye anılan Hannie Schaft’tan “Damgalı Kızlar Üçlüsü”, Gestapoya dönük suikastlarla büyük büyük etki yaratır.

Truus ve Freddie kardeşler, aldıkları komünist kültüründe etkisiyle, direnişe katılmaya çağrıldıklarında tereddüt etmeden kabul ederler. 13 ve 14 yaşlarında askeri eğitim alarak, Gestapoya karşı mücadele için yeraltı çalışmasına katılırlar. Komünist olan anne, kızları için ahlaki bir simgedir. Anne, Naziler tarafından dövülen üstü başı yırtık bir kadını göstererek, “*Bakın işte bu faşizm*” sözleriyle, kızlarını faşizmle tanıştırmıştır. Evden ayrılacak olan kız-

larını, “*Asla ve kesinlikle düşmanın yöntemini kullanmamalı ve siz de faşistler gibi davranmamalısınız*” diyerek yolculamıştır. Bu sözler, başından itibaren partizanların temel hareket noktasıdır. Araç aynı olsa dahi, kimin tarafından, nasıl ve kime karşı kullanıldığının önemi vurgulanır. Aslında bu, kullanılan araca yeneden biçim kazandırmaktır. Partizan birliğine katıldıktan bir süre sonra, Truus’a hayatının en zor görevi verilir. Bir işbirlikçinin cezalandırılması görevidir bu. Fakat o işbirlikçi, aynı zamanda Truus’un aşık olduğu erkektir. Truus, yanına gidip ve ceplerini karıştırıp işbirlikçi olduğuna emin olduktan sonra, onun mermilerini alır. İşbirlikçiyi cezalandırmak için davrandığında silahlar karşılıklı çekilmiş olur. Truus’un işbirlikçinin silahının mermilerini önceden almış olması, onu olası bir yaralanmadan ya da ölümden korur.

Bir süre sonra, ikili birimin sayısı üçe çıkar, yanlarına “kızıl saçlı kız” diye anılan Hannie gelir. Truus komutan, Freddie istihbaratçı-plan-

lamacı ve Hannie eylemcidir. Bu birimin günleri, eylemden eyleme koşarak, yeraltı basını dağıtarak, kaçak Yahudileri güvenli yerlere taşıyarak geçer. Yine bir gün Hannie, aşık olduğu yoldaşıyla bir eyleme gider ve yoldaşı ağır yaralı olarak yakalanır. Dün Truus’un verdiği sınav, bugün “kızıl saçlı kız”ın başka biçimde sınavına dönüşür. Enerjik, dirençli, her türlü zorluktan geçmiş genç savaşçı bu acıyla sarsılır. Aklında tek bir fikir vardır. O da, mümkün olmadığını bildiği halde, sevdiği adamı kurtarmaya çalışmaktır. Bunalıma girer, hiçbir şey yiyip içmez. Ta ki Truus’un “*Sen bir direniş savaşçısı değilsin, iyi bir komünist değilsin*” diyerek onu sarsan konuşmasına kadar... Hannie hemen kendisini toparlar ve eylemlere kaldıkları yerden devam ederler. Üçlü özel birimin yaptığı eylemler arttıkça, Gestaponun onları ele geçirme çabası da artar. Bir dönem Truus’un erkek kılığına girmesiyle bir çift görüntüsü verilirken, Hannie’nin saçları da artık siyahtır. Hannie, bu yoğun tempo içinde, Gestaponun kontrollerinden birinde yakalanır. Günlerce süren işkenceli sorgulardan sonra ölümüne karar verilir. İlk kurşun yalnızca sıyrır ve o katillerine şöyle seslenir: “*Ben sizden daha iyi ateş ederim!*” Kurşun yağmuruna tutulan Hannie öldürüldüğünde 23 yaşında genç bir partizandır.

Dört Duvar Arasından Partizan Birliklerine

Faşist Almanya’nın Fransa’yı işgali sonrası, Komintern ve Fransız Komünist Partisi öncülüğünde antifaşist mücadele başlar. Kadınlar sürecin

başından itibaren etkin bir rol üstlenirler. Fransa’daki kadınların eyleminin daha iyi anlaşılması bakımından, işgalden önceki toplumsal durumlarına dair birkaç vurgu yapmak yerinde olacaktır. Kadınların eşlerinin onayı olmadan çalışmaları yasaktır. Kadınların yalnızca üçte birinin mesleği vardır ve oy kullanma hakları yoktur. Neredeyse sokağa çıkamayan kadın gerçeğinden partizan birliklerine uzanan çarpıcı bir değişimdir, Fransız kadınlarının yaşadığı.

Örneğin, FKP’ye bağlı MOI’de (Göçmen İşçi Hareketi) göçmen kadınlar etkindir. Bu direnişçi kadınlar, Yahudilere sığınma-barınma yerleri ayarlamaktan kuryelik yapmaya, teknik malzeme ve silah taşımaktan istihbarat toplamaya varıncaya dek bir dizi işin içindedirler. Direniş gücünde şehit düşen 725 kişiden 119’u kadındır. Gestaponun partizanlara dönük yoğun saldırısı karşısında, parti genel bir savaş örgütü kurarak tüm direniş güçlerini merkezi bir komutada birleştirir. Böylelikle bu saldırı boşa düşürülür. Direnişte öne çıkan kadınlardan biri de Byuka Ferd’dir. Önce kuryelikle başlar, ardından silahları taşıma görevini alır. Bir süre sonra, Marsilya’da bölgeler arası genel karargah gözlemcisi rolünü üstlenir. Tek tek birimler ve bölgeler arasında bağlantı kurup bilgi aktarımı yapmak gibi önemli bir görev onun omuzlarındadır. İtalyan askerlerinden aldıkları silahları partizanlara dağıtmak da onun işlerinden biridir. Kimi zaman kendisi de suikast eylemlerine katılır. En son partizan eylemi Nice’teki orduevinin vurulmasıdır. Orduevinde verilen bir partiye bir çift katılır ve

kadın çantasını sandalyenin üstünde unuttur! Kısa bir süre sonra büyük bir patlama olur. Mücadele sonucu gelen zafer sonrası Byuka yapayalnız evine çekilmiştir. Tüm yakınları Naziler tarafından öldürülmüş ve yalnızca kendisi hayatta kalmıştır.

Hareketin içinde etkin olan bir diğer kadın Jeanine Sontag’tır. Önce kuryelik yapmış, ardından partizanlara katılmaya karar vermiştir. Kural olarak, hayat hikayesiyle birlikte başvuruda bulunur. Yazdığı metin değerlendirilmeye alındığında, ajan olma-

Bu direnişçi kadınlar, Yahudilere sığınma-barınma yerleri ayarlamaktan kuryelik yapmaya, teknik malzeme ve silah taşımaktan istihbarat toplamaya varıncaya dek bir dizi işin içindedirler. Direniş gücünde şehit düşen 725 kişiden 119’u kadındır.

sından şüphelenilmiştir. Gestaponun gönderdiği ajanların sayısının çokluğu zaten hayli ihtiyatlı olmayı dıyadırırken, bir de Jeanine’in alışılmışın dışında bir kadın olması şüphe uyanıdır. Zengin bir ailenin çocuğudur ve şık giyinmeyi seven bakımlı bir kadındır. Üstelik biraz da “hoppa” bulunur. Fakat kısa süre içinde çeşitli görevlerde kendini ortaya koyuşu ve militan duruşuyla bütün önyargıları yerle bir eder. Alman subaylarının vurulmasında, sırtında yirmi beş kilogramlık patlayıcılarla fabrika sa-

botajlarında eylem yerindedir hep. Yürekli, dayanıklı ve disiplinli biri olarak anlatır, yoldaşları onu. Yine bir fabrikaya yönelik eylem sırasında Gestapoyla çatışma yaşanır. Jeanine geri çekilme sırasında vurulur ve yoldaşları onu kurtarmaya geldiklerinde elindeki silahı onlara teslim edip “toz olun” talimatını verir. Aksi takdirde hepsi yakalanacaktır. 17 gün süren işkenceli sorguların ardından, 20 Ağustos 1944’te, yani kurtuluştan sadece 11 gün önce Gestapo tarafından öldürülür.

Yahudi yeraltı örgütlerinde bilgi akışını sağlama görevini genellikle kadınlar üstlenir. Duvarlarla çevrili bu hapisanelerden günübirlik çıkıp girebilmek cesaret işidir. Ancak kadınların bu cesareti sayesinde yeraltı direniş örgütleri birbirinden haberdar olmuştur.

“Koyun Gibi Mezbahaya Gitmeyin”

Yahudilerin faşist ölüm kamplarına gönüllü gitmeleri yer yer eleştiri konusu yapılmıştır. Fakat bu, gerçeğin bir yanıdır. Öte yandan, Doğu Avrupa’nın 40 Yahudi gettosunda silahlı yeraltı örgütleri kurulmuştur. Örneğin, Polonya’da 28 Yahudi partizan birliği vardır. Varşova gettosunda Yahudi Direniş Örgütü (ZOB), ayaklanmanın başladığı 1943 yılında 800 savaşçı kadın ve erkekten oluşmaktadır. Yine örgütün yönetiminde

bir de kadın bulunmaktadır. Örgüt bir bildiri yayınlarak, “*Koyun gibi mezbahalara gitmeyin*” diye seslenir ve “*Yahudi gençliği, seni aldatanlara güvenme*” başlığıyla tüm Yahudileri faşistlere karşı silahlı ayaklanmaya çağırır.

Faşist işgal sonrası tüm Yahudiler gettolarda toplanmıştır. Ve Polonya’da belirgin bir Yahudi düşmanlığı vardır. Bununla birlikte, direnişçilerin önüne başka bir sorun daha bulunur. Mücadelenin hangi biçimde sürdürüleceğine dair kafalar net değildir. Bir yandan gettolarda silahlı ayaklanma önerilirken, öte yandan ormanlık alanda partizan birliklerinin kurulması da bir yöntem olarak ön plana çıkar. Yapılan tartışmalar sonrası, ikili stratejiyle yürümeye karar verilir. Silahlı ayaklanmaya hazırlık yapılırken, son aşamada ormanlardaki partizanlara ulaşılması için de geçitler yapılır. Tüm bu süreç içinde kadınlar etkindir.

Yahudi yeraltı örgütlerinde bilgi akışını sağlama görevini genellikle kadınlar üstlenir. Duvarlarla çevrili bu hapisanelerden günübirlik çıkıp girebilmek cesaret işidir. Ancak kadınların bu cesareti sayesinde yeraltı direniş örgütleri birbirinden haberdar olmuştur. Yine kadınlar, Yahudi gettolarına silah ve molotof sokulması görevini de üstlenirler. Başarılı olmanın yegane yolu, duvarın öte tarafına geçtiğinde Yahudi olduğunı unutmaktır. “Ari ırk”tan biri gibi davranmak, Yahudilere yasaklanmış arabalara binmek, kimi zaman bir SS subayına gülümsemek ya da onunla sohbet etmek, üstlerinde taşıdıkları cephaneyle hiç de kolay değildir. Ve

burada yapılacak bir hata ölümle eşdeğerdir.

Gettoların içindeyse silahlı mücadeleye amaçlı ve sistemli ele alınır. Kadın-erkekli gruplara silah kullanımı öğretilir. Kadınlar ilk defa ellerine silah almıştır. Asit ve patlayıcı eğitimleri de verilir. Eğitim verenlerden sadece birinin deneyimi vardır. Bu tecrübesizlik hali, kadın ve erkeği bir bakıma eşitlemiştir. Bu durum, erkeğin kendini üstün görme yaklaşımını bir süreliğine frenler. Getto bütün imkanlarıyla Gestapoya yapılacak savaşa hazırlanır, patlayıcı üretim atölyesine dönüştürülür. Bunun yanı sıra, “ari ırk” bölgesiyle bağlantı amaçlı yeraltı geçitleri kurulur. Bu süreçte etkin rol üstlenmelerine rağmen, kadınların geleneksel işbölümündeki yerinde köklü bir değişim açığa çıkmaz. Kadınlar genellikle yemek pişirme işini üstlenirken, erkekler yönetim işini yapmaya devam ederler.

Tarih sayfaları 18 Nisan 1943’ü gösterdiğinde, gettolara dönük son saldırı için faşistler kolları sıvamıştır. Büyük bir orduyla saldırıya geçilir. ZOB kadınları son dakikaya kadar savaşır, ele geçirileceklerini anladıkları anda feda eylemi gerçekleştirirler. Bu korkuyla Gestapo, kadınları gördüğü anda öldürür. Hiçbir savaşçı sağ ele geçirilemez. 20 gün süren çarpışmaların ardından, sağ kalanlar partizanlara katılmak için yeraltı geçitlerini kullanırlar. Bir süre sonra bu geçitler Naziler tarafından fark edilince, zehirli gaz ve bombalarla birçok insan bu geçitlerde katledilir. Yeraltına ulaşmayı başaran direnişçilerse partizanlara katılır.

Bilinen kadınlardan birinin hikayesini anlatarak devam edelim. Gestaponun deyimiyile, “sarı örgülü Wanda”. Gerçek ismi bilinmediğinden, bu isimle kırmızı listeye alınmıştır Wanda. Asıl adı Niuta Teitelbaum’dur ve uzun sarı saçlarıyla tam bir “ari” görünümündedir. Gestapo binasına girip bir subayı cezalandırdıktan sonra kapının önündeki nöbetçileri büyük bir soğukkanlılıkla ve kibarca selamlayıp ortadan kaybolması, onun bilinen pratiklerindedir. Sanıldığı gibi 16 değil, aslında 24 yaşında

Önce kendi kendine silah kullanmayı öğrenir, ardından diğer başlıca kadınlara öğretir. İnsanların gettodan kaçırılmasından silah ve patlayıcıların gettoya sokulmasına, suikastlardan sabotaj eylemlerine kadar birçok eylem ve etkinliğin parçasıdır.

olan bu Yahudi kadın bir komünisttir. Komünist partisindeki lakabı “Yanan Meşale”dir. Önce kendi kendine silah kullanmayı öğrenir, ardından diğer başlıca kadınlara öğretir. İnsanların gettodan kaçırılmasından silah ve patlayıcıların gettoya sokulmasına, suikastlardan sabotaj eylemlerine kadar birçok eylem ve etkinliğin parçasıdır. Bu pratikleri sayesinde, yeraltı özel birliğinin komutan yardımcılığına atanır. Wanda’nın komutasındaki güç, eşzamanlı eylemlerle Gestapoya korku salarken, bir yandan da SS su-

baylarına dönük suikastlar gerçekleştirebilir. Ve tabii bunu bizzat Wanda yapmaktadır. Gestaponun Wanda'yı yakalama girişimi her defasında sonuçsuz kalır. Wanda adeta bir hayalettir. Gettolarda ayaklanma başladığında Gestaponun topçu birliğinin devre dışı bırakılması da Wanda'nın özel birliğinin işidir.

Bu eylem Wanda'nın son eylemidir. Bu başarılı pratiği, Gestaponun onu özel olarak hedeflemesine neden olur. Yoldaşlarının tüm uyarılarına rağmen, Wanda geri çekilmeyi kabul

Yunanlı kadınların direniş saflarında yer almadan önce erkekleri ikna etmek gibi bir sorunlarının olduğunu da belirtmeliyiz. O güne kadar evlerinden dışarı çıkmamış kadınlar, artık başka roller üstlenmek, öğretilmişliklerin dışına çıkmak istemektedirler.

etmez. Gestapo tarafından yakalanıp işkenceli sorguların ardından öldürülür. Ölmeden önce yoldaşlarına “*Kimseyi ele vermedim*” dediği bir mektup göndermeyi başarır.

“Direniş Devam Edin”

Mussolini'nin Yunanistan'ı işgal hareketi, 1941'de Nazi işgaliyle tamamlanır. Dün faşist İtalyanlara direnen Yunan halkı, artık faşist Almanya karşısında direniştir.

Yunanistan'da gerillanın yaptığı sabotajlarla trenler raydan çıkarılır,

telgraf direkleri dinamitlenerek iletişim ağları devre dışı bırakılır. Gestapoya karşı direniş her gün daha da güçlenerek devam eder. Öldürülen her bir Gestapoya karşılık 40 Yunanlı esirin öldürüleceğinin söylenmesi de eylemleri durduramaz. Esir tutulan Yunanlılardan gelen “*Direniş devam edin, ülkenin nihai yenilgisine katkıda bulunma utancını yaşatmayın bize*” mesajı direniş kararlılık aşılır.

Zorlu işgal koşullarında, Yunanistan Komünist Partisi öncülüğünde Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM) kurulur ve halk tarafından büyük bir destek görür. Demokratik bir yönetim ve karar alma gücüyle şehirlerdeki gerilla hareketi örgütlenir. Elbette kadınlar da burada kendi özleşme düzeylerini açığa çıkarırlar. Kadınların olmadığı bir eylemden bahsedilmez örneğin.

Yunanlı kadınların direniş saflarında yer almadan önce erkekleri ikna etmek gibi bir sorunlarının olduğunu da belirtmeliyiz. O güne kadar evlerinden dışarı çıkmamış kadınlar, artık başka roller üstlenmek, öğretilmişliklerin dışına çıkmak istemektedirler. İlk engel, “*Sen kızsın, Gestapoyla başa çıkamazsın, adımızı kirleteceksin*” sözlerinde ifadesini bulur. Fakat kadınların kararlı ve istekli duruşları, ailelerinin kısa sürede pes etmelerini sağlar. Kadınlar direniş pratikleriyle saygı uyandırırılar. Faşist düşmana teslim olma utancını halka yaşatmamış olmaları, savaşçı kadınları kurtuluş umuduna dönüştürür.

Kadınlar siyasal mücadeleyi ekonomi alanında da sürdürür. Avrupa'nın ilk genel grevi Yunanistan'da örgütlen-

nir ve genel grevin ardından Hitler’in yayınladığı bir kararnameyle “emek seferberliği” kararı alınır. “Seferberlik” denilen, ölüm kamplarına gönderilmek ya da sınırsız itaat etmektir. Direnişçilerin buna yanıtı, gösteriler ve bakanlıklara yürüyüş olur. Çıkan çatışmalarda Gestapo tarafından onlarca insan katledilir. Fakat göstericiler hükümete ait bakanlıkları ateşe vermeyi başarır. Ardından kararname iptal edilir. Bu zafer halkın mücadeleye çok daha istekli katılmasını sağlar. Artık SS’lerin Yunanistan sokaklarında öyle rahatça gezmeleri söz konusu değildir. Gestaponun tutuklama ya da katletme saldırıları da durumu değiştirmez. Faşizmin karşısında, kadını ve erkeğiyle ölümü aşmış bir halk vardır.

Dağlarda da gerilla oldukça güçlüdür. Örneğin, Özgür Yunanistan Hükümeti kurulur. Bu, işbirlikçi hükümetin aşılmış olduğu anlamına gelir. Kırsal alanlarda seçimlere katılım büyük oranda sağlanırken, şehirlerde kullanılan oylar ise gizlice merkezileştirilir. Yunanistan’da ilk kez oy kullanmış olan kadınların lehine birçok yasal düzenleme yapılır. Eşit işe eşit ücret, boşanma hakkı, seçme ve seçilme hakkı çıkan yasaların bazılarıdır. İlk defa 5 kadın milletvekili olur. Bütün bunlar, kadın kadroların direniş saflarının en önünde oluşlarından bağımsız düşünülemez.

Kadınların gerillaya katılmasıyla birlikte, cins eşitliği kuralları düzenlenir ve kadınların askeri liderlik konusunda eğitilmesi özel olarak örgütlenir. Bu durum, diğer ülke deneyimlerinde tanık olmadığımız bir gelişmedir. 15 kadın savaşçı, subay

yetiştirme okullarında özel eğitim alır. Her türlü silah ve patlayıcı eğitimi verilir. Ayrıca düzenli ordunun bütün kuralları da öğretilir. Eğitimden mezun olan kadınlar, kadın bölüklerinde subaylık yapmaya başlarlar. Girilen çatışmalar pratik sahada deneyim kazanmalarını, cesaretlerini açığa çıkarmalarını sağlar. Onlar artık hem savaşçı hem de komutan olarak direnişin öznesidirler.

İşte İlektra Apostolou bu kadınlardan biridir. Burjuva bir ailenin çocuğudur. Yaşamda gördüğü haksızlık ve eşitsizlikler onu bir arayışa götürür. Akademideki öğretmenini sayesinde marksizmle tanışır. Kadınların bulunduğu fabrikalarda örgütlenme faaliyeti yürütür. İşgalden önce Merkezi Enformasyon Bürosu’na önderlik eder. 1934’te Paris’te yapılan Antifaşist Konferans’a Yunan kadınlarının temsilcisi olarak katılır. Dönüşünde kasaba kasaba dolaşarak mücadeleyi güçlendirir. Birçok kez tutuklanır. Savaş başladığında uz-

man bir sendikacı, eylemcidir. İlekttra, işgal döneminde ise Atina'nın yeraltı hareketinin örgütçüsüdür. Alman faşistlerinin ülkeyi boşaltmaya başladığı günlerdir ve o da Gestapo tarafından aranan kadınlardan biridir. Son derece dikkatli ve kararlı hareket etmesi gereken İlekttra, her köşede ölümle karşılaşabileceğinin farkındadır. Fakat, bu durumdan korkmayan İlekttra, kızını bir daha görememenin korkusuyla doludur. Gitmemesi gerektiği halde evine gider ve Gestaponun kurduğu pusuya

Birçok kez tutuklanır. Savaş başladığında uzman bir sendikacı, eylemcidir. İlekttra, işgal döneminde ise Atina'nın yeraltı hareketinin örgütçüsüdür. Alman faşistlerinin ülkeyi boşaltmaya başladığı günlerdir ve o da Gestapo tarafından aranan kadınlardan biridir.

düşer. 19 yıl boyunca mücadelede yer almış bir kadın olarak, devrimci değerlerini sonuna kadar korur. İşkenceciler tek şey öğrenir ondan: “Ben bir Yunanlıyım. Yunanistan’da yaşıyorum. Yunan halkına hizmet ediyorum.” Bu son sözlerinin ardından ölümsüzleşir.

Naziler ülkeden defedildikten sonra, Yunan halkı kendini iç savaşta bulur. Ve direnişçiler tarihe şöyle yazılırlar: “Onları dağlardan büyük, çelikten güçlü hayal eden bir çocuk gibiydim. Partizanları kar-

tallar gibi, Olimpus’un üzerinde uçan dağ aslanları gibi, kayalardan zıplayan korkusuz, yenilmez, tuhaf, insanüstü varlıklar olarak hayal ediyorum.”(Spyros Meletzis)

“Ayakta Ölmek Dizlerinin Üstünde Yaşamaktan İyidir”

İspanya’da ilan edilen cumhuriyet ve onaylanan anayasayla birlikte kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olurlar. Miras hakkından boşanma, seçme ve seçilme hakkına kadar meydana gelen değişimler, ataerkil gelenekselliğin en katı şekilde uygulandığı, kilisenin tartışmasız bir otorite olduğu İspanya’da kadın için yaşamsal önemdedir.

İspanya Komünist Partisi, 1933’ten itibaren, savaşa ve faşizme karşı kadınlar örgütünü kurmuş ve basın araçlarıyla faaliyetini günlük olarak sürdürmüştür. Diğer bir hamle olarak da, Kadın Halk Cephesi kurulmuştur.

İspanya’da Franco’ya karşı yükselen antifaşist direnişin liderlerinden olan komünist partisi başkanı Dolores Ibaruri’yi özel olarak anımsamak gerekir. Zira o, uluslararası arenada antifaşist mücadelenin güçlendirilmesine özel olarak yoğunlaşmıştır. Konuşmalarında halkı birleşik mücadeleye çağırmıştır. Kadınlara ise İspanya’nın savunmasında özel rol biçmiştir. O dönem, Ibaruri’nin “Ayakta ölmek dizlerinin üstünde yaşamaktan iyidir” sözü, faşizme karşı mitinglerin ve barikatların ateşleyici sloganı olmuştur.

Ayrıca İspanya’daki erkek egemenliği de Ibaruri’nin hedefindedir. Özellikle partideki erkek egemen yaklaşımlarla mücadelede oldukça

etkindir. Parti saflarında kadının öne çıkmasını devrimci mücadelenin temel ilkelerinden biri olarak ele alır. Ve son noktayı şöyle koyar: “Kadının rolüne dair olumsuz görüşlere sahip olanlara komünist denmez.”

İç savaş başladığında kadınlar, gerici erkek direncine rağmen savaşta önemli roller üstlenirler. Hem toplumsal yaşamın örgütlenmesine etkin katılırlar, hem de milis kuvveti olarak cephededirler. 1936’da Madrid’e yönelik ilk faşist saldırı püskürtüldüğünde, direnişte kadınlar taburu da vardır. Kadınlar faşistlere ecel terleri döktürürken, cepheye gitmeleri hiç kolay olmamıştır. Birçoklarının ebeveynleri kızlarını göndermek istemez. Bu durum, kadınların gruplar halinde cepheye gidişlerinin örgütlenmesiyle aşılar. İlk zamanlar milis tarzı mücadele esas rol oynarken, milisler düzenli orduya dönüşmeye başladığı sırada kadınlara cephe gerisi gösterilir. Cephe gerisinde çamaşır yıkama, yemek yapma işleri verilir, hatta bir kararnameyle kadınlara cephe hizmeti yasaklanır. Fakat bu kararnameye rağmen kadınlar cepheyi terk etmez.

İspanya’da direnişte komutanlık rolü üstlenmiş önemli isimlerden biridir Miko Etchebere. Bir kadının askeri birlik komutanı olması ve başarı kazanması, isminin dilden dile yayılmasına yol açar. Öyle ki, başkaca yerlerdeki kadın milisler Miko’nun komutasında savaşmaya gelirler. Bunun nedeni, Miko’nın sadece iyi bir komutan olması değildir. Kadın ve erkeğe eşit haklar tanır, eşit görevler verir. Oraya gelen bir kadın, “Devrim için yeterince kap yıkadım, elimde

temizlik beziyle gebermeye gelmedim” diyerek, Miko’dan askeri görev ister. Miko bir yüzbaşısıdır ve komutanı almasını bizzat askerler istemiştir. Onun sahadaki pratik zekası ve komutanlık düzeyi erkeklerin huzurunu kaçırsa da, ondan vazgeçemezler.

Cephede kadınlar iyi savaşta, esasen nötr varlıklar olarak görülürler. Yani onlar ne kadındır, ne de erkek. Tam da bundan dolayı, boş zamanlarda erkek askerler eğlenmeye giderken, Miko gidemez. Onun yerine askeri kitaplar okumayı tercih

İspanya’da direnişte komutanlık rolü üstlenmiş önemli isimlerden biridir Miko Etchebere. Bir kadının askeri birlik komutanı olması ve başarı kazanması, isminin dilden dile yayılmasına yol açar. Başka yerlerdeki kadın milisler Miko’nun komutasında savaşmaya gelirler.

eder. Sivil kıyafetlerle görüldüğü takdirde erkeklerin ona başka türlü bakacaklarından korkar. Korkusuz ve kusursuz Miko imajının sendeleyeceğini düşünür. Keza askerlerine dinlenme izni veren Miko’nun kendine o hakkı tanımamasının altında da, “Bağırılmamalıyım, düşmemeliyim, sığmağa varmalıyım. Sonra yalnız kalabileceğim. Güçlü kadın maskemi çıkarabileceğim. Uyuyabileceğim” şeklindeki katlanma duygusu vardır. Bunu zayıflık olarak gören Miko, savaşın tam ortasında

bir askerin ilacını içirmeyi çok doğal bir biçimde yapabilir. Bu pratiği diğer askerler de yadırgamaz. O, kadın olarak görünmeyi zayıflık sayarken, anne rolü üstlenmekte bir sakınca görmez. Miko'nun tüm bu insanüstü çabasının bir sonucu, savaşçıları tarafından tanınması ve sahiplenilmesidir. Miko'yu mucize olarak kabul ederler.

İspanya iç savaşının bilinen kadın savaşçılarından biri de Fidela Fernandez de Velasco, kısa adıyla Fifi'dir. 16 yaşındaki Fifi, cepheye

Cepheye Fifi gibi yetenekli ve cesur kadın savaşçıları ve komutanları çoktur. Birçok görevi hakkıyla yerine getirirler. Fakat erkekler tarafından sürekli sınanılmaktan, küçük düşürülme çabalarından kurtulamazlar. Her kadın, bulunduğu alanda varlık hakkı için yarışır.

giderken kadın eğitiminden geçmiş ve ne yapacağını bilmektedir.

Cephedeki savaş aslında eşitsizlerin savaşıdır. Bir yanda modern silahlar ve toplar, öte yanda süt kutularına hazırlanmış el yapımı patlayıcılar vardır. Buna rağmen, direniş kuvvetleri birçok kez faşistleri püskürtmeyi başarırlar. Bu ordunun en büyük gücü, Fifi gibi gönüllülerden oluşmasıdır. Ve Fifi cephenin önünde olmakla yetinmez, hücum kıtasında yer alır. Burada erkekle kadının eylem ayırımı yok gibi görünse de, aslında

kadınlar erkek gibi hareket etmek zorunda bırakılmışlardır. Başka türlü kabul edilmeleri imkansız gibidir.

Fifi, cepheye geçirdiği 1,5 yılın ardından, partinin gizli bir bölümü olan "Komünist Haber Alma Okulu"na gönderilir. Düşman hatlarında ajan olarak çalışmaya başlar. Ardından tekrar cepheye döner ve bu defa görevi düşman ajanlarını açığa çıkarmaktır. Franco'nun zafer kazanması sonrası yakalanır ve tutuklanır. Casusluk yaptığı gerekçesiyle ölüme mahkum edilir. Bir süre sonra idam cezası değiştirilir ve 8 yıl hapisliğin ardından özgür olur. Uzun yıllar yeraltı çalışmasında yer alır.

Cepheye Fifi gibi yetenekli ve cesur kadın savaşçıları ve komutanları çoktur. Birçok görevi hakkıyla yerine getirirler. Fakat erkekler tarafından sürekli sınanılmaktan, küçük düşürülme çabalarından kurtulamazlar. Her kadın, bulunduğu alanda varlık hakkı için yarışır, kadın cinsin cepheye yapabileceklerini göstermeye çalışır. Bu, şüphesiz ki, bitmek tükenmek bilmeyen bir sabır, enerji ve emek işidir.

"Berlin'e Savaşı Bitirmeye Gidiyorum"

Sovyetler, anayurt savunmasına yediden yetmişe bütün insan gücüyle, bütün olanaklarıyla hazırlanmıştır. 20. yüzyılın en kanlı savaşında, devrimle birlikte her ne kadar kadınların yaşamlarında köklü değişimler olmuşsa da, askeri birliklerde savaşma isteği çarçabuk anlaşılan bir şey olmamıştır. Ya da kadınların partizan birliklerinde yer almaları daha az dirence yol açarken, cephe önünde

yer alma istekleri genellikle hoş karşılanmamıştır. Kadınların cephe işinin olmadığı, cephe gerisini güçlendirme göreviyle uğraşmaları gerektiği fikri baskındır. Kadın askerler sadece faşizme karşı mücadele etmezler. Savaş sırasındaki duruşlarıyla, kendilerini ortaya koyuşlarıyla, erkek yoldaşlarının gerici direnişlerini de yıkmak zorunda kalırlar.

Cephedeki pozisyonlarından önce, işgalle en başından nasıl ilişkilendiklerine yakından bakarsak, kadınların tüm cephelerde oynadıkları rol daha iyi görülür. İşgalin başlamasıyla boşalan fabrikalar ve tarlalar kadın ve çocuklara bırakılmıştır. Hemen hemen hiç uyumadan, aç karnına çiftliklerde, fabrikalarda çalışan, yaşamın tüm sorunlarının çözümüne odaklanan bir kadın gerçeğiyle karşılaşırız.

Bunun yanı sıra, faşist işgalin beklenenden daha uzun süreceği anlaşılınca, kadınlar cephe de sağlık görevlisi, telsizci, mühendis, pilot, atıcı, topçu, uçaksavar kullanıcısı, tankçı, süvari, paraşütçü, denizci, trafikçi, şoför, çamaşırıcı, aşçı, fırıncı, yeraltı savaşı ve partizan olarak konumlanırlar. Onlar beklenmeyi, zor olanı başarırlar. Üstelik de cephe de varlıkları tekil olmanın çok ötesindedir. Sadece komsomol 500 bin genç kadını cepheye gönderir. Ülkenin dört bir tarafında partizan birliklerinde de binlerce kadın vardır ve düşman Moskova yakınlarına geldiğinde cepheye gitmek için gönüllü olan kadınların sayısı birkaç katına yükselir.

Cepheye giden Mariya İvanovna Morozova (İvanuşkina) hikayesini şöyle anlatır: “Komsomolun çağrı-

stıyla cephe için gönüllü olduk. Cepheye gittiğimizde komutan, ‘Göndere göndere kızları mı göndermişler bana’ diye kızdı. Ardından da ‘Sizin için ne yapabilirim kızlar’ diyerek alay etti bizimle. Halbuki askeri eğitim almış, başarıyla mezun olmuştuk.” Ertesi gün başlayan kamuflaj yapmak, arazide ateş etmek gibi bir dizi faaliyette başarı kazandıklarında, asker olarak kabul edilirler.

Anna Stepanovna Mavresko ise topçuluk için sınava katılır. Tüm sınavlarda başarılı olmasına rağmen

Sadece komsomol 500 bin genç kadını cepheye gönderir. Ülkenin dört bir tarafında partizan birliklerinde de binlerce kadın vardır ve düşman Moskova yakınlarına geldiğinde cepheye gitmek için gönüllü olan kadınların sayısı birkaç katına yükselir.

kaydedilmeyeceğini öğrenir. Nedenini sorduğumda, “Daha önce Sovyet topçu tarihinde böyle bir örnek yok” yanıtını alır. Anna ise, “Buradan bir subay olarak ayrılacağım. Demek ki bir ilk olacağım” diyerek kararlılığını gösterir.

Faşistlerin uyguladıkları zulüm, işkence ve katliam, genç direnişçilerin bitmek tükenmek bilmez bir enerjiyle savaşmalarını sağlamıştır. Bir askerin deyimiyle, “Berlin’e savaşı bitirmeye geliyorum” sözü somut eylem kılavuzudur.

Savaş gemilerindeki kadınların işi çok daha zordur. Örneğin, deniz subayı olan Taysiya Petrauna Rudenko-Şevelyova'nın hikayesi bize çok şey anlatır. Savaş boyunca gemilerin teçhizatından ve denizcilerin donanımından sorumludur. Bu durum İngiliz basınının dikkatini çeker ve “yarı erkek yarı kadın garip bir yaratığım” Rus bahriyesinde görev yapmakta olduğunu yazar. Bu kadınla kimsenin evlenmeyeceği gibi yorumlarla haberini “renklendirir”! Amaç, kadına geleneksel rollerini hatırlatarak moral bozmaktır.

O kadınlara sadece cephede olmak da yetmez. Cephede kadına yasaklı olan, kadının adının anılmadığı birçok görevde, sağlam sınırları ve iradeleriyle, gerici erkek direncini kırarak var olmuşlardır. Bunun düşman üzerinde de ciddi etkileri olur. Güçlü ve korkusuz kadın komutanların ya da yaralıyı bir çırpıda oradan taşıyan sağlıkçıların iradesi karşısında düşman şaşkınlığa düşer. Örneğin, faşist basın Sovyet kadın pilotlarını şöyle betimlemeyi tercih eder: “*Hapishanelerden kaçmış azıllı katil kadınlar ya da gelenin cadıları.*”

Faşistleri böyle konuşmaya iten en temel neden, bu kadınların cepheye gönüllü katılmalarıdır. Ayrıca saçlarını kesmiş, kendilerine uygun kıyafetleri ya da korunakları dahi olmadan böylesine tutkuyla savaşmış olmalarını anlamaları pek mümkün değildir. Onlar, “*Faşizm kadınlar tarafından teşhir ve yok edilmedir*” düşüncesiyle hareket etmişlerdir. En nihayetinde, faşizm yaşama dair her şeye düşmandır. Kadınlar, işte tam

da bu yüzden, yeşeren hayatın korunması ve tüm dünyaya armağan edilmesi için sınırsız bir emek, sabır ve tutkuyla savaşır. Yeni kurulan hayatta onlar sokağın, isyanın ve dünyanın kendisidir.

Savaş bittikten sonra Sovyetler’de de benzer bir tablo karşılar bizi. Erkekler savaş kahramanları olarak karşılanıp madalyalara boğulurken, erkek egemen zihniyet nezdinde kadınlar birer kahraman olarak görülmez. Hatta yer yer “*Onlar oraya koca bulmaya gitti, önüne gelen erkeklerle...*” gibi cinsiyetçi ve hoyrat yaklaşımların sonucu olarak, kahramanlık madalyası almış bazı kadınlar onları sandığının en dibine saklamayı tercih ederler. Böylece daha normal kabul edileceklerini, sıradan olacaklarını umarlar.

Evin Yolunu Tutmamak İçin

Faşizme karşı savaşmış kadınlar olağanüstü, istisna ya da özel değildir. Zorunlu durumu doğru temelde kavramış ve bunun gereklerine uygun davranmış, yaşamın özne-

leşme çağrısına yanıt vermişlerdir. Zorlukları aşma iradesi cesaretle birleştiği oranda yürekler de özgürleşir ve kadınların gerçekleştirdikleri her pratik kendi güçlerine ve sınırlarına dair yeni bir çığta koyar önlerine. Dört duvar arasındaki görece risksiz hayatları, dün hayalini dahi kuramadıkları biçimlerde altüst olur. Nefes alma olanakları kalmadığı oranda mücadelenin, direnişin çağrısına ayak uydururlar. Kimi zaman yeraltı çalışması yürüten insanları sokakta ararlar. Kimi zaman da onlar tarafından kapıları çalınır. Bin bir zorlukla yaşamı üretmişlerdir aslında. Zor ve şiddet araçlarını kullanırken şunu unutmazlar asla: “*Düşmanın yöntemiyle savaşma. Her ne olursa olsun ona benzeme.*”

Çarpıcı olan bir başka gerçeklik ise, üstlendikleri görevleri ne kadar iyi yaparlarsa yapsınlar, kadınların erkek yoldaşlarına her gün kendilerini ispatlamak zorunda kalmalarıdır. Ve her kadın, tüm cinsinin sorumluluğunu üstlenir pratiğiyle. Bir erkek aldığı görevi başaramadığı ya da eline yüzüne bulaştırdığında bu yalnızca o erkeğin sorunu olarak tartışılırken, bir kadın böylesi bir durumla yüz yüze kaldığında genellemeler ve ardından bütün kadınlara yönelik şüpheli yaklaşımlar söz konusu olur. Erkek korktuğunda ya da ağladığında teselli edilirken, kadının ağlaması zayıflık olarak değerlendirilir. Oysa kadınların üstlendikleri görevler oldukça risklidir. Binlerce kadın Gestapo ve işbirlikçiler tarafından toplama kamplarına gönderilir ya da faşist ölüm mangaları tarafından kurşuna dizilir.

Savaş bitip de erkekler eski toplumsal rollerine soyununca, kadınlara da evin yolunu göstermiş olurlar. Hem düşmanla hem de erkek egemenliğiyle mücadele etmekten yorgun düşmüş kadınlar, sessiz sedasız yaşamlarına kaldıkları yerden devam etmeyi deneyeceklerdir.

Kadınların faşizme karşı mücadelede en temel dezavantajları, direnişteki kadınların özgün örgütlerde bir araya gelememeleridir. Aslında fabrikalarda, çiftliklerde çalışan, barikat başlarında çarpışan, yeraltı

O kadınlara sadece cephede olmak da yetmez. Cephede kadına yasaklı olan, kadının adının anılmadığı birçok görevde, sağlam sinirleri ve iradeleriyle, gerici erkek direncini kırarak var olmuşlardır. Bunun düşman üzerinde de ciddi etkileri olur.

çalışmasını örgütleyen, Yahudileri güvenli yerlere taşıyıp saklayan, cephede topçu, denizci ya da pilot olan, sabotaj, suikast ya da istihbaratçılık yapan, daha sayamadığımız bir dizi görevi omuzlayan sayısız kadın vardır. Fakat birbirinden bihaber olan kadınlar, özgün örgütleri olmadığı oranda yalnızlaşırlar. Bu deneyimin bize söylediği en temel söz, kadınların sadece faşizme karşı değil, erkek egemenliğine karşı da savaştığıdır. Ve kadın, savaştıkça gerici bir dirençle karşılaşır. Bu di-

rencin nedenini gerici erkek egemen yaklaşımda aramadığı orandaysa sorunları kişiselleştirir.

Kadınların dönem dönem oluşturdıkları özgün taburlar dahi bir rahatlamayı sağlamıştır. Elbette esas yakalanması gereken düzey, baştan aşağı kadın bilincine yaslanmış bir kadın örgütünün oluşturulmasıdır. Bu bakımdan, savaştan önce kurulmuş kadın örgütlerinin kendilerini başka bir düzlemde yeniden örgütleyememeleri bir talihsizliktir. Tabii ki tüm bu gerçekleri, kadının sokağa çıkmasının ve üretime katılmasının bile neredeyse yasak olduğu, oy hakkının bulunmadığı tarihsel koşullarla beraber düşünmek gerekir.

Faşizm, her ne kadar şanlı antifaşist direnişle yenilgiye uğratılmış olsa da, tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Son yıllardaki gelişmelere şöyle bir bakmak dahi, faşizmin burjuva devlet destekli yeniden örgütlendiğini gösterir bize. Kapitalizmin varoluşsal bir kriz yaşadığı, bunalımları aşmaya artık gücünün yetmediği bir konjonktürden geçtiğimizi bir an olsun unutmamalıyız. İrkçı faşistlerin göçmenlere yönelik gitgide tırmanan saldırılarının “birkaç serserinin işi” olmadığı açıktır.

“Sosyal devlet”in rafa kalktığı, ırkçı faşist yasaların art arda devreye sokulduğu bir zamanda, buna yöne-

lik tepkiler de artarak büyümekte ve ezilenler sözünü sokakta söylemektedir. Farklı somut taleplerle mücadele eden bu antifaşist kitleler içinde iki kesim öne çıkmaktadır. Bunlardan biri gençlik, diğeri ise kadınlardır. Bu dinamiklerin devrimle buluşma imkanları, düne göre çok daha fazladır. Ve bu imkanlar realize edilecekse, kadınların geçmiş deneyimlerinden doğru sonuçlar çıkarmaları, kendi örgütlülüklerini kurup hazırlık sorunlarını çözmeleri gerekir.

Kaynakça

Faşizmin Analizi, Maria A. Macciocchi, Payel Yayınları, 2000

Faşizme Karşı Birleşik Cephe, Georgi Dimitrov, Evrensel Basım Yayın, 2005

Kızıl Feministler, Emel Akal, İletişim Yayınları, 2011

Kadınların Tarihi 5: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru, Georges Duby, Michelle Perrot, İş Bankası Kültür Yayınları, 2005

Nazi İşgalinde Sovyet Kadınları, Svetlana Aleksiyeviç, Evrensel Basım Yayın, 2015

Faşizme Ve Alman İşgaline Karşı Silahlı Direnişte Kadınlar, Ingrid Strobl, Belge Yayınları, 1992

Yunan İç Savaşında Direnen Kadınlar, Eleni Fourtouni, Koral Yayınevi, 1990

Bulgaristan: Faşizme Karşı Mücadele ve Birleşik Cephe

Berçem Öter

1942'nin ikinci yarısında, işgalci Nazi kuvvetlerine ve işbirlikçilerine karşı Bulgaristan halkının mücadelesi hız kazanmıştır. Sredna Gora'da partizan birlikleri 20 bin asker ve jandarmaya karşı destansı bir savaş vermiştir. 1943'ün Mart-Nisan aylarında BKP MK kararıyla, ülkenin tamamı birleşik askeri liderlik altında 12 gerilla savaşı bölgesine ayrılmıştır. Köy ve kasabalarda Nazi askerlerine dönük çok sayıda eylem gerçekleşmiştir. Hitler Almanyası'nın Stalingrad'da aldığı yenilgi sonrası, Bulgar halkı kitlesel biçimde partizan birliklerine katılmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği'ndeki Bulgar komünistler paraşüt ve denizaltılarla ülkeye dönmüştür.

“Faşizm, doğrudan mali sermayenin iktidarudur. İşçi sınıfına, köylülüğün ve aydınların devrimci kesimlerine karşı terörcü baskının örgütlenmesidir. Dış siyasette, diğer halklara karşı bayağı nefreti aşıl原因an şovenizmin en kaba biçimidir.”

Georgi Dimitrov

Balkan ülkesi Bulgaristan'da 19 Haziran 1923'ten 9 Eylül 1944'e kadar kesintisiz biçimde sürdürülen faşizme karşı mücadele, günümüz açısından da önem taşıyan sayısız deneyi içinde barındırıyor. Bulgaristan, faşizm karşısında birleşik mücadelenin yürütülmesi, bunun örgütsel formunun yaratılması, ilkeli bir birlikteliğin nasıl örülebileceği ve zorlukları, toplumsal ve ulusal mücadelelerin buluşma zeminlerindeki

olasılıklar ve de siyasette esnemenin sınırları üzerine teorik çözümler ve deneyimler sunuyor bize.

1923 Faşist Darbesi Ve Gelen Günler...

Birinci emperyalist paylaşım savaşı döneminde himayeci bağımlı burjuva iktidarının politikalarıyla yarattığı yoksulluk, Çiftçi Birliği'nin toplumsal tabanını genişlettiği gibi, burjuvaziye karşı öfkeyi de belirginleştirmiştir. 1913 ve 1918 savaşları işçi, köylü, esnaf, memur ve aydınlar için tam anlamıyla ekonomik yıkım yaratmıştır. Ve oluşan hoşnutsuzluk devrimci potansiyelin büyümesi anlamına gelmektedir.

1918'de Selanik Cephesi'nde bulunan askerlerin çoğu başkaldırıp Sofya'ya doğru yürüyüşe geçerler.

Köstence’de ordu karargahını ele geçiren askerler, cumhuriyeti kurduklarını ilan ederler, ancak cephe gerisinde yeterince desteği bulunmayan ve siyasal önderlikten yoksun olan bu hareket yenilgiye uğratılır. Savaş yenilgisi ve toprak kaybı ekonomik bunalımla birleşince, grevler yaygınlaşır. Kitle tabanı ve desteği genişleyen Çiftçi Birliği ise seçimlerde büyük başarı kazanır, hükümete gelir.

Çiftçi Birliği, orta ve yoksul köylülüğü egemen büyük burjuvaziye ve toprak sahiplerine karşı seferber et-

Bulgaristan’da silahlı faşizmin devreye sokulması uzun sürmemiştir. Çiftçi Birliği hükümeti 9 Haziran 1923’te askeri-faşist bir darbeye devrilir, yerine faşist diktatörlük kurulur. “Milli Birlik” ve “Anayasal Blok” partileri tarafından faşist hükümet ilan edilir.

meyi başarsa da, gerçek anlamda bir iktidar oluşturamaz. Toprak mülkiyetini sınırlamakla ve tazminatlı toprak reformuyla yetinir. Zira kır ve kent arasındaki çelişkilerin toplumsal ilerlemenin ana unsuru olduğuna inanmakta ve köylülüğü bir bütün olarak kabul etmektedir. Burjuvazi ve büyük toprak sahipleri karşısındaki bu tutarsızlık Çiftçi Birliği’ni burjuva politikalarına açık hale getirmiştir.

1921’de eski burjuva partiler Çiftçi Birliği hükümetine karşı birleşerek “Anayasal Blok” adıyla bir ittifak

geliştirirler. 1922’de kurulan “Milli Birlik” faşist ittifakı ise sermayedarların, gerici politikacıların, şovenist subayların ve Alman işbirlikçilerinin çatı örgütüdür.

Faşist Beyaz Muhafız çetelerinin de desteğiyle faşist blok, 1922 baharında Çiftçi Birliği’ne dönük ilk darbe girişiminde bulunur. Bu darbe girişimi kitlesel karşı duruş sayesinde püskürtülür.

Ve Çiftçi Birliği, Kasım 1922’de, ülkeyi 1913 ve 1918 savaşlarına sokarak ulusal yıkıma neden olanların yargılanması için referanduma gider. Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) de bunu destekler. Çiftçi Birliği, referandumda kazanılan başarı üzerine, faşist bloku ve burjuvaziyi iyice gerilettiği yanılıgısına kapılır. Bunu izleyen gelişmeler, Gramsci’nin, İtalya’daki deneyimin süzgecinden geçmiş şu tespitini bir kez daha doğrulayacaktır: “*Faşizmin tasfiyesi, parlamenter entrikalar düzleminde gerçekleştirilemez; bu düzlemde ancak, burjuvaziye tepede, silahlı faşizmin onun hükümetinde bırakan bir uzlaşma olabilir.*”

Bulgaristan’da silahlı faşizmin devreye sokulması uzun sürmemiştir. Çiftçi Birliği hükümeti 9 Haziran 1923’te askeri-faşist bir darbeye devrilir, yerine faşist diktatörlük kurulur. “Milli Birlik” ve “Anayasal Blok” partileri tarafından oluşturulan faşist hükümet ilan edilir. Böylelikle burjuvazinin çıplak faşizmi Bulgar halkının üzerine çökmeye başlar. Çiftçi Birliği ile BKP arasındaki siyasi kopukluğun ise faşist darbecilerin işini kolaylaştırdığını belirtmek gerekir.

“Tarafsızlık” Yanlışından Eylül Ayaklanmasına

9 Haziran faşist darbesine yoğun tepki gösteren halk tüm kent ve köylerde aktif savunmaya geçmiştir. Faşist darbe, Çiftçi Birliği ile BKP'nin yerel örgütlerini ve tabanlarını fiilen birleştirmiştir. Fakat tabanda bu durum yaşanırken, BKP MK imzasıyla, tarihsel olarak büyük bir hata kabul edilecek ve sonraki yıllarda özeleştirisi verilecek olan açıklama yapılır. Açıklamayla, “*darbe, burjuvazinin bir baskıcı rejiminden diğerine geçiştir*” denilip, kent ve kır burjuvazisi arasındaki mücadelede taraf tutulmayacağı duyurulur. Bu “tarafsızlık” tutumu, faşist darbeye karşı sokağa çıkan BKP tabanının da geri çekilmesi anlamını taşımaktadır.

Böylelikle BKP MK, süreci okuma ve faşist saldırganlığın gelişim seyrini çözümlemede parti kitlelerinin gerisine düşmüştür. Üstelik faşizme karşı işçiler ve köylüler arasında birleşik bir cephe oluşturma fırsatı da kaçırılmıştır. Faşist darbeciler ise salt bir hükümet değişikliği hedefi taşımadıklarını hızla gösterecekler, başbakan Stambulski'nin de içinde olduğu binlerce Çiftçi Birliği üyesini ve komünisti katledeceklerdir. Halk, binler halinde tutuklanarak, işkence-lerden geçirilecektir.

BKP MK tarafından açıklanan “tarafsızlık” kararı, parti üyelerince ve daha sonra Komintern tarafından eleştirilere konu olmuştur. Bu karar, “dar sosyalist” anlayışın oluşturabileceği tarihsel yanlışların da somut ifadesidir. Faşist darbenin hedefinde esasında işçi ve emekçilerin, devrimci dinamiklerin olacağını, darbeyle

GEORGI DIMITROV

faşizmin egemen sınıflar bakımından tüm riskleri ortadan kaldırma yoluna gideceğini görememe halidir söz konusu olan. Faşizmin böyleleri dönemlerinde müdahalesizlik ve politikasızlık, fiilen onun zaferini kolaylaştırmak anlamına gelecektir.

Ağustos 1923'de, BKP MK'da çoğunluğun “tarafsızlık” kararını eleştirenlere geçmesiyle, “Birleşik Cephe üzerine yeni anlayış” açıklanır. Faşist iktidara karşı bir işçi-köylü hükümetinin kurulmasını hedefleyecek silahlı antifaşist ayaklanmanın hazırlıklarına hızla başlanması kararıyla acil görevler belirlenir. İşçilerin, köylülerin, emekçi halkın birleşik cephesinin kurulması, halkın faşist teröriste ve kapitalizmin şiddetli saldırısına karşı kitlesele biçimde seferber edilmesi, kitle ayaklanmasının askeri yönden planlanması ve ordu içinde de antifaşist illegal çalışmanın yürütülmesi görevleri, BKP üyelerinin önünde duran en acil görevlerdir.

İlk aşamada, Çiftçi Birliği üye ve tabanında BKP'ye karşı oluşan önyargıların ve mesafenin kırılması gerekliliği de ortaya çıkar. BKP güçlerinde ayaklanmayı örgütleme istek ve iradesi çok güçlüdür. Siyasi, örgütsel ve askeri hazırlıklar hızla başlatılıp büyütülür. Çiftçi Birliği'nin sol kanadı ile "Faşizme Karşı Birleşik Cephe"nin kurulması görüşmelerine hız kazandırılır.

Faşist rejim de boş durmaz, 12 Eylül 1923'de BKP üye ve kadrolarına yönelik kitlesel tutuklama saldırıları

İlk aşamada, Çiftçi Birliği üye ve tabanında BKP'ye karşı oluşan önyargıların ve mesafenin kırılması gerekliliği de ortaya çıkar. BKP güçlerinde ayaklanmayı örgütleme istek ve iradesi çok güçlüdür. Siyasi, örgütsel ve askeri hazırlıklar hızla başlatılıp büyütülür.

başlatır ve BKP'yi yasaklar. Saldırıların başladığı sırada Birleşik Cephe için anlaşma da sağlanmıştır. Bu sırada Çiftçi Birliği'nin sağ kanadı ise çar ve karşıdevrimcilerle işbirliği halindedir.

Faşist diktatörlüğün tüm saldırı ve engelleme girişimlerine rağmen, 23 Eylül 1923'te ayaklanmanın startı verilir. Ayaklanmanın ana planı, Sofya dışındaki bölge ve kentlerde

tüm devlet kuruluşlarının ele geçirilerek denetimin sağlanması ve ardından Sofya'nın kuşatmaya alınarak düşürülmesi üzerinedir. Faşist diktatörlüğün askeri karargahlarının etkisizleştirilmesi ve bağlantı yollarının kesilmesi, sabotajlar yoluyla hareketinin sınırlanması tarihi önemdedir. Başkent Sofya bu açıdan da önemli bir adres olarak öngörülmüştür. Ayaklanmanın ilanı ile beraber Sofya'da yapılacak eylemler ve özellikle diğer bölgelerle bağlantı yollarına dönük sabotajlarla, faşist askeri güçlerin ayaklanma merkezlerine takviyesinin önlenmesi hedefi güdüldü.

Ayaklanmanın merkezi konumundaki bölge Kuzeybatı Bulgaristan'dır. Burada ayaklanma başarıya ulaşır ve yerel işçi-köylü devrimci yönetimi kurulur. Birçok bölgede de halkın örgütlendiği kahramanca direnişler sayesinde kazanımlar sağlanmıştır. Blagoevgrad'da başarılı olunmuş, Razlog'da askeri garnizon ele geçirilerek kıvılcık bayrak dalgalandırılmıştır. Ancak Razlog'da, ayaklanma öncesi tarafsız kalacağı sözünü veren İç Makedonya Devrim Örgütü'nün¹ sağ kanadının faşist darbecilerle işbirliği yapması, başarıyı tersine çevirmiştir.

Sofya'da ise ayaklanmanın ilanına iki gün kala gerçekleşen ihanet sonucu, Sofya Askeri Devrim Komitesi ağır bir darbe alır, birçok üyesi tutuklanır. Geride kalan üyeler, ayaklanmayı iki gün erteleme kararı alırlar. Tamamen vazgeçiş olmasa da, bu iki günlük erteleme başarısızlığı

[1] İç Makedonya Devrim Örgütü: 1896'da kurulan örgüt, Berlin Antlaşması gereğince Türkiye'nin egemenliğinde kalan Makedonya ve Edirne yöresindeki Bulgarların Bulgaristan kesimiyle birleşmesini savunan milliyetçi bir örgüttü.

da beraberinde getirir. Ayaklanma işaretini bekleyen kitleler şaşkınlık yaşar ve bu durumdan yararlanan faşist iktidar hızla askeri kuvvetlerini ayaklanmanın başladığı ana merkez- lere yönlendirir.

Dünyada bir komünist parti tarafından örgütlenen ilk antifaşist ayaklanma olma özelliği de taşıyan 23 Eylül ayaklanması, donanım ve silah bakımından muazzam eşitsizliğe rağmen, 15 gün kadar devam etmiştir. Faşist iktidar ayaklanmayı bastırmak için eski Wrangelci Beyaz Muhafızları kullanmıştır.

Ayaklanmanın başarılması halinde hedeflenen demokratik dönüşümler şöyledir:

-Düşmanın silahsızlandırılması, işçi ve köylülerin silahlandırılarak bir halk ordusunun kurulması,

-Küçük toprak sahibi ve topraksız köylülerin çıkarına kesin bir toprak reformunun yapılması, köylüler ve diğer emekçilerin çıkarlarının teminat altına alınacağı işçi-köylü ittifakının sağlanması,

-Sınai üretimin ve ticaretin denetlenmesi, kapitalistlerin politik ve ekonomik iktidarına karşı tedbirler alınması,

-Monarşinin kaldırılması.

Ayaklanma öncesi Birleşik Cephe'nin oluşturulmasına dair BKP ve Çiftçi Birliği arasında anlaşma olsa da, bunun yerel ayaklarının örülmesi, aynı zamanda kitlelerin cephe organlarında örgütlenmesi henüz sınırlı düzeydedir. Askeri bakımdan da stratejik ve taktik hatalar söz konusudur ve düşman bunlardan yararlanmasını bilmiştir. Yine içteki ihanetler, ajan sızmaları ve provokas-

yonları da ciddi kayıpları kaçınılmaz kılmıştır. Binlerce şehidin verildiği ayaklanma zaferle sonuçlanmamasına karşın, halk ve faşizm arasında kapanmaz bir uçurum oluşturmuş, işçi ve köylü kitlelerinde birleşik bir cephe kurmanın zorunluluğu fikrini güçlendirmiştir.

Kuzeybatı Bulgaristan'ın komutanlığındaki Dimitrov ve Genov, yenilginin kaçınılmazlığını gördüklerinde, geri çekilme emri verirler ve Bulgar halkına şöyle seslenirler: “Başlarınızı yukarı kaldırın! Beyaz

Bir komünist parti tarafından örgütlenen ilk antifaşist ayaklanma olma özelliği de taşıyan 23 Eylül ayaklanması, silah bakımından muazzam eşitsizliğe rağmen, 15 gün kadar devam etmiştir. Faşist iktidar ayaklanmayı bastırmak için eski Wrangelci Beyaz Muhafızları kullanmıştır.

Muhafız güruhunun iktidardan düşürülme korkusuyla aldığı kanlı intikamı, emekçi Bulgaristan'ın savaştı ruhunu yok etmeyi başaramayacaktır. Yenilgi bize yenmeyi öğretecektir. Her şeye rağmen, Bulgaristan'da bir işçi ve köylü hükümeti kurulacaktır.”

“Yenilgi Bize Yenmeyi Öğretecektir”

Ayaklanma sonrası faşist saldırıganlık dizginsiz biçimde tırmandırılır. Hakkında tutuklama ve ölüm kararları verilen yüzlerce BKP üyesi

yurtdışına çıkar ya da illegal koşullara geçmek zorunda kalır. İşsizlik çığ gibi büyürken, işçilerin çalışma saatleri keyfi biçimde uzatılır, mevcut iş yasası dahi işletilmez. Patronlar ve borsa spekülâtorleri önündeki tüm engeller kaldırılır, küçük işletmeler ile zanaatkarlara yapılan küçük yardımlar ise hasıraltı edilir. Büyük toprak sahiplerine köylülerin işledikleri topraklardaki ürünlere el koyma hakkı tanınırken, yoksul köylüler topraktan yoksun bırakılır. Yiyecek, giyecek ve yakacak ürün-

Ayaklanma öncesi Birleşik Cephe'nin oluşturulmasına dair BKP ve Çiftçi Birliği arasında anlaşma olsa da, bunun yerel ayaklarının örülmesi, aynı zamanda kitlelerin cephe organlarında örgütlenmesi henüz sınırlı düzeydedir. Askeri hatalar da söz konusudur.

lerinin fiyatlarında yapılan spekülâtif artışlarla, halk açıklıkla terbiye edilmeye çalışılır.

Tüm saldırganlığına karşın, geniş bir kitle dayanağı oluşturamayan faşizm, parlamentoyu tamamen fesketme yoluna gitmez. Üstelik kendi kampında bulunan iç çelişkileri de çözemez.

BKP, 1924-25 yıllarında, faşist teröre karşı koymak üzere askeri örgütünü yeniden yapılandırmış ve partizan müfrezelerinin oluşturulmasına girişmiştir. Tüm il örgütlerini

beş askeri bölge örgütü, Kuzeydoğu, Kuzey, Kuzeybatı, Sofya ve Güney olarak birleştirmiştir. Bölge askeri örgütlerinin yönetici organı merkezi kurul ise başkent Sofya'dadır.

Askeri yapılanmada, temel savaş birimleri altı kişilik gruplardır. Altı-şar kişilik dört grup bir milis birliğini oluştururken, dört milis birliğiyse bir taburu meydana getirmektedir. Her taburun ayrı ayrı oluşturulan kendi karargahlarının komutanları, genellikle askeri deneyimi olan emekli subaylardır. Buna karşın, BKP yönetiminde hissedilen "dar sosyalist" bakışın tümünden aşılammaması temel bir sorundur. Bu durum askeri örgütün faaliyetlerinde de yansımaları bulur. Tek tek askeri eylemlerle yürütülen kent gerilla savaşı faşizmin ağır saldırılarıyla karşılaşır. Bu arada, hedef saptamasında vahim bir hata yapılır. 15 Nisan 1925'te Sofya Katedrali'ne yönelik bombalı saldırı, partiye ağır bir darbe indirilmesine ve önderliğin bölünmesine yol açar.

Faşist rejimin en büyük yardımcı örgütlerinden biri, Sofya'daki "12'ler Cemiyeti" denilen Boil'dir. Gizli monarşist Askeri Birlik tarafından kontrol edilen ve faşist burjuva çevrelerce desteklenen örgütün saflarında, komünistlerden nefret eden asker ve subaylar vardır. Bunlar özellikle suikast saldırıları düzenlemektedirler.

Geniş emekçi kitleler içerisinde giderek güçlenen Birleşik Cephe ile antifaşist mücadelenin başarılaacağı inancına karşın, BKP'de yaşanan iç krizler ve ideolojik tartışmalar kitlelerle geniş bağlar kurmanın da engeli durumundadır. Fakat 20 Şubat 1927'de işçi ve emekçilerin legal ör-

gütü olarak İşçi Partisi'nin (İP) kuruluşu, dönemin önemli adımlarından olur. BKP öncülüğünde hareket eden İP, kısa sürede kitlelerle bağlarını güçlendirir ve etkinliğini artırır. Sendikalar yeniden kurulur, legal çalışma olanakları genişletilir.

1929'da dünyada başlayan ekonomik kriz, ülke ekonomisini de ciddi düzeyde etkiler. Kitlelerin büyüyen hoşnutsuzluğu ve artan grevler karşısında burjuvazi, Çiftçi Birliği temsilcilerinin de bulunduğu bir koalisyon hükümeti kurmak zorunda kalır. Bu, burjuvazinin iktidarını korumak adına, kitlelerin öfkelerini yatıştırmanın, içini boşaltmanın yolu olarak başvurduğu dönemsel taktiklerinden biridir.

1931-1934 yılları arasında hükümet, "Milli Birlik" ve "Anayasal Blok" partilerinin oluşturduğu "Demokratik Birlik"ten, faşist olmayan partilerin oluşturduğu ve siyasal çoğunluğunu Çiftçi Birliği'nin meydana getirdiği "Milli Blok"a geçer. 21 Nisan 1931 parlamento seçimlerine kendi başına katılan İP ise meclise 31 temsilcisini göndermeyi başarır. 1932 yerel seçimlerinde İP, başkent Sofya'da "Milli Blok"tan iki kat fazla oy alır. İP'in sağladığı bu başarı burjuvazi için şaşkınlık ve şok nedenidir. Kapitalist bir ülkenin başkentinde komünistlerin yerel yönetimi kazanmasını kabul edilmez bulan faşist burjuva iktidarı, seçimleri geçersiz sayar. Parlamento tasfiye edilmemiş olsa da, esasen iktidarda olan çar ve onun faşist yapısıdır. Seçim sonuçları üzerine, İP ve sendikalara dönük yoğun bir saldırı dalgası başlatılır.

19 Mayıs 1934'te ise Askeri Birlik, muvazzaf ve emekli subaylar ile burjuva aydınların bir bölümünün birleşerek oluşturduğu Zveno Politik Birliği'nce yeni bir askeri darbe yapılır. Darbeyle, Turnovo Anayasası kaldırılarak meclis dağıtılır ve siyasi partiler yasaklanır. Halka uygulanan açık terörün devamında, 1935'de alenen monarko faşist diktatörlük kurulur.

Söz konusu faşist darbenin nedenleri ve sonuçları bakımından Dimitrov'un, "Eğer yönetici burjuvazi

Temel savaş birimleri altı kişilik gruplardır. Altı kişilik dört grup bir milis birliğini oluştururken, dört milis birliğiyse bir taburu meydana getirmektedir. Her taburun ayrı ayrı oluşturulan kendi karar-gahlarının komutanları, genellikle askeri deneyimi olan emekli subaylardır.

erken bir devrimin patlak vermesinden korkuyorsa, faşizm sınırlandırılmamış olan siyasal tekelini kurar. Bunu ya hemen ya da rakip parti ve gruplara karşı terör yöntemini ve kan kusturmayı artırarak yapar. Kendi durumu özellikle açıklığa kavuşunca, bu durum faşizmin, kendi temelini genişletmesini ve sınıfsal yapısını değiştirmeksizin açık terörist diktatoryayı kaba ve uydurma bir parlamentarizmle birleştirmesini engellemez" belirlemesi yeterince açıklayıcıdır.

Nazi İşgalinde Bulgaristan

Çar III. Boris'in faşist rejimi, ordu, polis ve devlet bürokrasisine dayanmaktadır. Bulgaristan'da oluşturulan faşist iktidarın gelişimi, konumundan ve Nazi Almanyası'nın uzun vadeli planlarından bağımsız değildir. Balkanlar bölgesi coğrafi konumu itibarıyla Sovyetler Birliği'ne saldırı planları açısından stratejik bir üs olarak görülmektedir. Nazi Almanyası ile İtalyan faşizminin Avrupa kıtası ve özelde Balkanlar'da öngördükleri egemenlik politikalarını

Kapitalist bir ülkenin başkentinde komünistlerin yerel yönetimi kazanmasını kabul edilmez bulan faşist burjuva iktidarı, seçimleri geçersiz sayar. Parlamento tasfiye edilmemiş olsa da, esasen iktidarda olan çar ve onun faşist yapısıdır.

gerçekleştirmek için, en başta yerel ve kukla faşist iktidarlara ihtiyaçları vardır.

Çar Boris, faşist iktidarını maskeleymek için, biçimsel parlamentarizme izin vermiş ve uluslararası politikada Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliği ve müttefikleri arasında gidip-gelen bir "tarafsızlık" oyunu sahnelemiştir.

BKP öncülüğünde faşizme karşı sürdürülen kesintisiz mücadelenin en büyük destekçisi ise Sovyetler Birliği'dir. 1934 yılında Komintern Genel Sekreterliği görevini üstle-

nen Dimitrov, aynı zamanda BKP Dış Büro yönetimindedir. Ve onun oluşturduğu çizgi artık belirgindir. Nazi yayımlacılığına karşı, Bulgaristan başta olmak üzere Balkanlar, Sovyetler Birliği açısından da müttefik kılınma çalışmalarının ısrarla sürdürüldüğü bölge konumundadır. Faşist çarlık rejimi ise, ülke içinde sürdürdüğü kesintisiz saldırganlıkla, kapı kulluğu yaptığı Nazi Almanyası için güvenli bir üs oluşturma çalışmalarına hız kazandırır. 1940'ta Sovyetler Birliği'nin yaptığı hamleye karşı çar açık bir tutum almak zorunda kalır.

SSCB Dışişleri Halk Komiserliği sekreteri Arkadiy Sobolev Sofya'ya gelerek SSCB ile Bulgaristan arasında karşılıklı yardım ve dostluk paktı imzalama önerisini sunar. Çarlığın bu ziyareti kamuoyundan gizleme çabasına karşın, Dimitrov'un talimatıyla BKP ülke genelinde SB'yle paktın imzalanması kampanyasını başlatır. Bu kampanya kısa sürede BKP'nin öngörüsünün de ötesine geçerek, yüzbinlerce örgütsüz antifaşist ve Birleşik Cepheli yurtseverleri içine alır. Kimi Alman karşıtı burjuva parti vekilleri de desteklerini açıklar. Birkaç gün içinde ülke genelinde, "*SSCB'yle pakt istiyoruz*", "*Yaşasın SSCB ile birlik*", "*Bulgar-Sovyet dostluk ve işbirliği için imza ver*" sloganları yankılanır. Parlamentoda da destek açıklamaları yükselir.

Suçüstü yapılmışçasına afallayan ve büyüyen yoğun destek karşısında şaşkınlanan faşist çarlık, ilk olarak, sahaya en azılı faşist gruplar olan Ratnikler (mücahitler) ve Lejyoner-

leri² sürer. Alman faşizmine bağlılıklarını kanıtlamak isteyen bu azıllı faşistler, sokak ortasında katliamlar, eylemlere katılanlara saldırılar düzenlerler. Yapılan kitle eylemlerinde kürsüden konuşma yapan temsilciler özel olarak hedeflenir. Faşist çarlığın resmi güçleri de devreye girer, binlerce kişi tutuklanır. Kışlalar, askeri depo ve okullar tutuklama merkezlerine dönüştürülür. Sadece eylem ve etkinlikleri örgütleyenler değil, desteğini imza yoluyla açıklayan geniş halk kesimleri de saldırıların menziline sokulur.

Hitler Almanyası da kısa sürede duruma müdahil olarak, Bulgaristan başbakanını Salzburg'a gizli bir görüşme yapmak üzere çağırır. Ocak 1941'de, Hitler tarafından boyun eğdirilmiş diktatör, Bulgaristan'ın Üçlü Pakt'a³ katılım talimatını verir.

1 Mart 1941'de Bulgaristan'ın Üçlü Pakt'a katılım anlaşması resmen imzalanır. Aynı gün Romanya'da toplanan Hitler'in öncü birlikleri Tuna Nehri'ni geçmiş ve 600 bin kişiyle Bulgaristan'a girmişlerdir. 6 Nisan'da ise Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a saldırılar başlar. Faşist İtalya birlikleri ise aynı gün Yugoslavya'ya saldırırlar. On bir gün süren çatışmalar sonrası Yugoslavya ordusu teslim olur, Yunanistan ise 1 Haziran'da işgal edilir. Bulgaristan'ın işgali ve devamında Yunanistan ile Yugoslavya'nın işgali burjuva partiler üzerinde şok etkisi yaratmıştır. Çiftçi Birliği ile

Zveno'nun çalışmaları durma noktasına gelmiştir.

BKP, zaman yitirmeksizin, işgalle birlikte faşizme karşı mücadelenin artık ikili bir boyut kazandığı tespiti yapmış, faşist işgale karşı mücadelenin ulusal özgürlük ve onur savışı olduğunu, ülke faşizmine karşı mücadeleden bağımsız ele alınamayacağını belirlemiştir. Faşist Üçlü Pakt'ın Sovyetler Birliği'ne saldırı planlarını zayıflatıcı ve önleyici bir hazırlık ve hareket planının yapılması ise öncelik taşımıştır.

Hitler Almanyası da kısa sürede duruma müdahil olarak, Bulgaristan başbakanını Salzburg'a gizli bir görüşme yapmak üzere çağırır. Ocak 1941'de, Hitler tarafından boyun eğdirilmiş diktatör, Bulgaristan'ın Üçlü Pakt'a katılım talimatını verir.

Faşizme Karşı Birleşik Mücadele Ve Zafer

22 Haziran 1941'de Sofya Radyosu'ndan, Sovyetler Birliği'ne dönük saldırının başlatıldığı duyurulur. Hitler'in ağzından yapılan duyuruda saldırının adı, "*Doğuya yönelik tarihi yürüyüş*"tür.

Aynı gün SSCB dışişleri komiseri Molotov şu açıklamayı yapar: "*Bir*

[2] Azıllı faşist örgütlerden olan "Ratnik" ve "Bulgar Ulusal Lejyonu", Bulgar gençliği arasında Hitler faşizmini yaymaya ve yandaş toplamaya çalışmaktadır. Her iki örgüt de iktidardaki faşistlerin ve Hitlerci merkezlerin desteklerini görmektedir.

[3] Üçlü Pakt, Hitlerci Almanyaya, faşist İtalya ve militarist Japonya tarafından 1940 yılında Berlin'de kurulan birliktir. Amacı dünyada faşist blokun egemenliğini sağlamaktır.

zamanlar Napolyon'un da Rusya'ya karşı başlattığı savaşa halkımız anayurt savaşıyla cevap verdi ve Napolyon yenilgiye uğratıldı. Kızıl Ordu ve bütün halkın, yurt için, namus için, özgürlük için açacağı anayurt savaşı bir çağrıya, bir parolaya dönüşecektir. Davamızda haklıyız! Düşman yenilecek! Zafer bizim olacak!"

Dönemin ruhunu ve direnişin hangi çizgide örüldüğünü yansıtmaması açısından, uzun olması pahasına, Dimitrov'un 23 Haziran'da Bulgaristanlı komünistlere yolladığı ta-

İlk andan itibaren Alman ulaşım yollarının kesilmesi ya da işlemez duruma getirilmesi için sabotaj eylemleri, Nazilere hizmet eden fabrika ve depoların ateşe verilmesi, işçiler arasında yapılan çalışmalarla üretimin yavaşlatılması yaygın olarak örgütlenmiştir.

limatı anımsayalım. Dimitrov'un "*Almanya'nın ansızın ve alçakçasına SSCB'ye saldırısı, yalnızca sosyalizmin ülkesine değil, bütün halkların özgürlük ve bağımsızlığına indirilmiş bir darbedir. Sovyetler Birliği'nin korunması, aynı zamanda Almanya'nın işgal ettiği ülkelerdeki halkların korunması demektir. Sovyet halkının savaşını kolaylaştırmak, Bulgar gericiliğinin anti-Sovyet planlarına karşı çıkmak, Alman faşizmine karşı savaşta Birleşik Cephe'yi güçlendirmek için, bağım-*

sızlığı ve varlığı SSCB'nin zaferine bağlı olan Balkan halklarını köleleştirme çabasındaki Alman ve İtalyan haydutlarına karşı halkların uluslararası birleşik cephesini oluşturma hareketini genişletmek için bütün önlemlerin alınması gerekir" belirlenmesi, yürünecek çizginin de somut ifadesidir.

24 Haziran'da BKP Politbürosu, Nazi işgal güçlerine ve onların işbirlikçilerine karşı Bulgaristan halkını silahlı mücadeleye hazırlama kararı almıştır. Faşizme karşı mücadele, bu aşamadan sonra ülkesel bir sorun olmaktan çıkarak, bölgesel ve kıtasal bir karakter kazanmıştır. BKP'nin en büyük yardımcısı ise İşçi Gençler Birliği (RMS) olmuştur. RMS, ülkenin en aktif ve dinamik kuvveti olan gençliğin temel örgütlerindedir.

BKP'nin perspektifleri uyarınca farklı siyasal anlayış ve örgütlerin gençlik yapılanmalarını ortak bir cephede buluşturma faaliyetlerinde, RMS öncülüğe girer. İlk andan itibaren Alman ulaşım yollarının kesilmesi ya da işlemez duruma getirilmesi için sabotaj eylemleri, Nazilere hizmet eden fabrika ve depoların ateşe verilmesi, işçiler arasında yapılan çalışmalarla üretimin yavaşlatılması -ki kimi fabrikalarda üretim yüzde 40-50 oranında düşmüştür- yaygın olarak örgütlenmiştir. Böylelikle, neredeyse bütünü Almanlara giden sanayi ürünlerinin oranında ciddi bir düşüş sağlanmıştır.

Köylülerin tarım ürünlerinin saklanması sağlanması, başarılmadığı durumlardaysa yakılması, toprak ağalarının biçilen ürünlerinin ateşe verilmesi ve süt üreten man-

dıraların yakılıp yıkılması da sabotaj eylemleri arasındadır. Tüm bu eylemler, oluşturulan silahlı askeri birliklerce yapılmaktadır. Bu sabotaj eylemlerini faşist çarlık basını “Ağustos sıcakları nedeniyle çıkan yangınlar” olarak yansıtmaya çalışır.

Doğu Cephesi’ne giden demiryolu (Kuzey-Güney hattı) ve Tuna’daki feribot noktasına da askeri birliklerce sabotaj yapılır. Nazi askerlerine petrol sağlayan tek rafineri olan Rusçuk Petrol Rafinerisi de hedefler arasındadır. Ordu içinde de “Doğu Cephesi’ne tek asker vermez” sloganıyla propagandaya hız kazandırılır. Yugoslavya’da işgal kuvvetleri içinde bulunan Bulgar askerlerine, Yugoslav partizanlarıyla kardeşlik kurma ve onların yanına geçme çağrısı yapılır. Çarlık faşizmi tarafından Doğu Sırbistan ve Kuzey Yunanistan’a, Nazi işgaline karşı başlayan direnişi kırmak üzere Bulgar askerleri yollanmıştır.

1 Ocak 1942’de, SSCB, Büyük Britanya ve ABD başta olmak üzere 26 devlet Washington’da bir araya gelerek, Alman-İtalyan faşizmini ve Japon emperyalizmini kesin yenilgiye uğratmak için tüm askeri ve ekonomik olanaklarını kullanacaklarını belirten ortak bir bildiri yayınlamışlardır. Emperyalist devletlerin bu beyanlarının küçük destekler sunmanın ötesinde bir karşılık oluşturmadığı ileren günlerde ortaya çıkmışsa da, Nazi Almanyası karşısında bir saflaştırma ve psikolojik savaş etkeni olarak bildiri, diplomatik alanda SSCB’nin önemli bir taktik başarısıdır. Aynı yıl, faşist işgal altında bulunan Polonya, Yugoslavya, Yunanis-

tan, Çekoslovakya, Fransa Hollanda, Belçika ve diğer bölgelerde de direniş hareketleri büyümeye başlamıştır.

1942’nin ikinci yarısında, işgalci Nazi kuvvetlerine ve işbirlikçilerine karşı Bulgaristan halkının mücadelesi hız kazanmıştır. Sredna Gora’da partizan birlikleri 20 bin asker ve jandarmaya karşı destansı bir savaş vermiştir.

1943’ün Mart-Nisan aylarında BKP MK kararıyla, ülkenin tamamı birleşik askeri liderlik altında 12 gerilla savaşı bölgesine ayrılmıştır.

Partizan birliklerine her kesimden katılımlar vardır. Doktorlar, hukukçular, mühendisler, aydınlar, çok sayıda öğretmen, işçi ve emekçiler partizan birlikleri içindedir. Ayrıca emekli subay ve askerlerin de BKP saflarındaki kitleliliği dikkat çekicidir.

Köy ve kasabalarda Nazi askerlerine dönük çok sayıda eylem gerçekleşmiştir. Hitler Almanyası’nın Doğu Cephesi’nde Stalingrad’da aldığı yenilgi sonrasında, Bulgar halkı kitlesel biçimde partizan birliklerine katılmıştır. Ayrıca savaşı güçlendirmek amacıyla Sovyetler Birliği’nde bulunan uzmanlaşmış Bulgar komünistler paraşüt ve denizaltılarla ülkeye dönmüştür. Faşist çarlık 1943 sonunda, 100 bin kişilik askeri gücünü partizan birliklerini yok etmek üzere görevlendirmiştir. Rejimin Doğu

Cephesi'ne Bulgar askerlerini gönderememesinin başlıca nedeni, Bulgaristan ve Yugoslavya'da partizan birliklerine karşı sürekli savaşmak zorunda kalmasıdır.

Partizan birliklerine her kesimden katılımlar vardır. Doktorlar, hukukçular, mühendisler, aydınlar, çok sayıda öğretmen, işçi ve emekçiler partizan birlikleri içindedir. Ayrıca emekli subay ve askerlerin de BKP saflarındaki kitleselliği dikkat çekicidir. Kadınlar BKP'nin MK dahil tüm yönetici örgütlerinde etkindir. Kentlerde olanakların örgütlenmesi ya da iletişim kanallarının oluşturulmasında da kadınların aktif olduklarını görürüz. Buna rağmen, genel örgütlülük düzeyine baktığımızda kadınların oranının erkeklere göre sınırlı kaldığını ve geleneksel cinsiyet rollerinin kadınları geride kalmaya zorlayan bir faktör olduğunu ifade etmeliyiz.

Nazi faşizmi ve yerli işbirlikçilerine karşı savaşın sert biçimde sürdürüldüğü dönem, antifaşist birleşik

cephenin örgütlenmesi çalışmalarının da kesintisiz sürdürüldüğü yıllardır. Bunun için, siyasi bir örgüt olarak Vatan Cephesi'nin çalışmalarına 1942'de başlanmıştır. 1943'te Ulusal Komite adı verilen ve BKP, Çiftçi Birliği, Zveno Birliği, Bulgar Sosyal Demokrat Partisi temsilcilerinden ve partizizlerden oluşan bir Merkez Komitesi (MK) kurulmuştur. MK 1944'e kadar çalışmalarını illegal olarak sürdürmüştür.

Halkın faşizme karşı direnişi, Yahudi soykırımının Bulgaristan'da gerçekleştirilmesini başarıyla önlemiştir. Faşist çarlık, Hitler'in talebi ile çıkardığı yasayla 30 bin Yahudiyi yasadışı ilan edip mal varlıklarına el koymuş, evlerine ve kıyafetlerine yıldız astırmıştır. Almanya ile imzalanan anlaşma gereği Şubat 1943'de gerçekleştirilmesi planlanan Yahudi sürgünü -ki Yahudiler Hitler'in gaz odalarına yollanmaktadır- BKP'nin öncülüğünde başlatılan protestolar ve oluşan kamuoyu nedeniyle gerçekleştirilememiştir.

Hitler Almanyası'nın Sovyetler Birliği karşısında aldığı yenilgi, tüm dünyada olduğu gibi çarlık faşizmi üzerinde de şok etkisi yaratmıştır. Müttefik ülkeler dahil bütün dünyanın ömür biçtiği Sovyetler Birliği, Nazi ordularını can bedeli bir savaşla bozguna uğratmıştır. Bu yenilgide, Hitler'in Bulgaristan başta olmak üzere Balkanlar'da güvenli bir cephe gerisi oluşturamamasının önemli bir payı olduğunu kesinlikle ifade etmeliyiz.

BKP MK'nce 26 Ağustos 1944'de yeni hedef belirlenir. Tüm bağlı örgütlere, yönetici ve üyelere, silahlı ayaklanma yoluyla faşist çarlığın ve hükümetinin devrilmesi, yerine Vatan Cephesi hükümetinin kurulması çağrısı yapılır. Yılların savaş deneyimi ve mücadelesinin çelikleştirdiği BKP ve bağlı örgütleri hızla hazırlıklarını tanımlamak üzere harekete geçerler.

8 Eylül'de başlayan ayaklanma kısa sürede tüm ülkeye yayılır. Sovyet ordusu Bulgaristan'a girdiğinde, Plovdiv, Gabrova, Pernik maden, Sofya tramvay grevleri ve sayısız eylem çoktan başlatılmıştır. Grevlerle eş zamanlı olarak zindanlara yapılan baskınlarla antifaşist ve komünist tutsaklar özgürleştirilmiş, köy ve kasabaların denetimi partizan birliklerince ele geçirilmiştir. Bulgar askerleri subaylarının emirlerini reddederek partizan birliklerine katılmışlardır. Sovyet ordu güçlerinin de basıncıyla, işgalci Nazi askerleri apar topar Bulgaristan'ı terk etmek zorunda kalmışlardır.

Nazi güçlerinin de yalnız bıraktığı faşist Çarlık rejimi ayaklanma karşısında ciddi bir direnç gösterememiş-

tir. 9 Eylül 1944'te ayaklanma zaferle sonuçlanmış, faşist diktatörlük yıkılarak Vatan Cephesi hükümeti kurulmuştur. 10 Eylül'de ise yeni Bulgaristan, Nazi Almanyası'na karşı sürdürülen savaşa dahil olduğunu açıklamış, ilk görev olarak, cepheye gitmek ve Nazi haydutluğuna karşı zaferi çabuklaştırmak için seferberlik çağrısı yapılmıştır. Ve binlerce Bulgar yurtseveri bu antifaşist çağrıya uyarak savaşa katılmıştır.

Oluşturulan Vatan Cephesi hükümeti, ilk etapta birçok partiden üye-

Grevlerle eş zamanlı olarak zindanlara yapılan baskınlarla antifaşist ve komünist tutsaklar özgürleştirilmiş, köy ve kasabaların denetimi partizan birliklerince ele geçirilmiştir. Bulgar askerleri subaylarının emirlerini reddederek partizan birliklerine katılmışlardır.

ye sahiptir. Devlet sistemi ise, başlangıçta, eski rejimden devralınan idari birim ve organlara göre sürdürülür. Bununla birlikte, yerel yönetimlerde devrimci bir iktidar yapısı hemen oluşturulabilmiştir. Alınan ilk önlemlerse, faşist burjuvazinin mülklerinin kamulaştırılması ve Alman sermayesine dayanan işletmele-re el konulmasıdır.

Ülkedeki tüm partilerin katıldığı 18 Kasım 1945 seçimlerini, yalnızca muhalefet partileri boykot eder. Seçimlerde Vatan Cephesi adayları,

toplam 4 milyon 501 bin seçmenden 3 milyon 672'sinin oylarını alır. Seçim sonuçları anlamı, yeni toplumsal ve siyasal düzenin oluşturulması için Vatan Cephesi'ne yeni yasama sistemini başlatma yetkisinin verilmesidir. 1946 yazında monarşiye karşı yapılan referandum sonrasındaysa, Büyük Ulusal Meclis Seçimleri Yasası çıkarılır. Böylelikle Turnova Anayasası'nın sınırlarını aşan fiili bir siyasal durum oluşur.

Ekim 1946 seçimlerinde oyların yüzde 70'ini alan Vatan Cephesi, Kasım 1946'dan Mayıs 1947'ye dek yeni anayasanın Büyük Ulusal Meclis'te tartışılmasını sağlar ve yeni anayasa 4 Kasım 1947'de kabul edilir. Yeni toplumsal ve ekonomik sisteme geçişi kabul etmeyen burjuva muhalefet bloku partileri bu dönem tasfiye olurlar. BKP ve Bulgaristan Sosyal Demokrat İşçi Partisi 1948 yazında birleşirler.

BKP, 1948 kongresinde ise, "Halk Demokrasisi"nin kapitalizmden sosyalizme geçişte proletarya diktatörlüğünün özel bir biçimi olduğunu kabul eder.

Bulgaristan halkının faşizme karşı mücadelesi 20 yılı aşkın bir süre kesintisiz biçimde sürmüştür. BKP'nin öncülüğünde ve ısrarıyla oluşturulan birleşik mücadele ruhu ve bunun örgütsel yapıları Birleşik Cephe ve Vatan Cephesi, kendi dönemlerinin deneyimlerini yansıtmaktadırlar. Faşizme karşı mücadelede, günümüzde de yerel ve bölgesel düzeyde güçlü birliktelikler kurmak, dünya halklarının enternasyonalist birliğini örgütlemek ertelenemez görevlerdir. Halkların Birleşik Devrim Hareketi'nin halklarımızı faşizme karşı cepheleştirme olanaklarını değerlendirmesinde, Bulgaristan komünistleri ve halkının deneyleri de yol göstermelidir.

HDK Eş Sözcüsü Sedat Şenoğlu: "HDK Mayası Tuttu"

Röportaj: Arzu Demir

2019 yılı, Türkiye'deki krizin ekonomik, politik, sosyal bakımdan derinleştiği bir dönem olacak. Keza Suriye ve Ortadoğu'da Türkiye rejiminin savaş politikasının çözülüşü ve çöküşünün de derinleştiği ve onun bütün ters sonuçlarının topluma yansıdığı bir dönem. HDK'nin kendini yaşatmak, var etmek, hayata tutunmak gibi başardığı bir şey var. Ama biz bununla yetinemeyiz.

HDK kendini sadece ayakta tutarak, bu büyük kaotik koşullar içerisinde devrimci çıkışın öznelerinden biri olma gücünü, görevini yerine getiremez.

Yaşam, politik mücadele ve toplumsal gerçeklik, kopuşsal zorunluluklar dayatıyor. Yani bir kopuşu yaratmak ve yaşamak zorundayız.

HDK 2011 Ekim ayında kuruldu. HDK'yi bir ihtiyaç haline ve somut bir varlık haline getiren koşullardan, o dönemden bahsederek başlayalım isterseniz. Neden HDK?

HDK, 2011 yılının 15-16 Ekim günlerinde, ilk kongresini Türkiye'nin 20 bölgesinden 825 delegenin katılımıyla topladı. Bu güçlü çıkış, aynı zamanda, HDK gibi bir yapılanmaya ve harekete olan ihtiyacın ne kadar gerekli olduğunun tarihsel kanıtıydı. Her örgüt bir ihtiyacın ürünü olarak doğar. Dolayısıyla HDK de, bir anda ortaya çıkmış ya da masa başında icat edilmiş öncesiz ve sonrasız bir plan değildi.

HDK öncesi yakın döneme, o yıllara bakarsak, ezilenlerin ve emekçilerin örgütlü güçlerinin, politik güçlerin zaten güç birliği, eylem

birliği ihtiyacından doğan, emek ve demokrasi birlikleri ya da politik bloklaşmalar gibi araçları vardı. Ama esas olarak bu örgütlenmeler, dar anlamda gündelik siyasetin sorunlarına odaklı ve daha çok bu türden ihtiyaçların çözümüne dönük bir araya gelişlerdi. Biraz daha ötesi ise seçim ittifakları biçiminde gerçekleşiyordu. Kuşkusuz bunlar kıymetli girişimlerdi, ancak en temel sorun çözülememiş oluyordu. Bu bir araya gelişler yapısal adımlara dönüşmüyor, dönüşemiyor, güçlü bir kaynaşma enerjisi üretmiyor, sıkı bir birliktelik zemini yaratamıyordu. Çünkü bir programa dayanmıyordu. Bu bir araya gelişlerin stratejisi yoktu. HDK, işte tam da bu ihtiyaca yanıt verme iddiasıyla ortaya çıktı ve kendinden önceki bütün deneyimleri

kapsayan ve aşan bir form olarak var oldu.

Ama tabii daha tarihsel, daha teorik bir çerçeveden bakarsak, HDK aslında emekçi insanlığın, ezilenlerin yüzlerce, binlerce yıllık hareketinden, deneyiminden, özgürleşme arayışından besleniyor. En azından teorik ve tarihsel bu tip misyonları, sahiplenışı var HDK'nin.

Bunu açmaya çalışırsak: HDK güncel olarak birkaç teorik-tarihsel ana akıma ve gelişime dayanıyor. Biri, Öcalan'ın demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü toplum paradigması gibi bir tarihsel-teorik yapıya dayanıyor, buradan besleniyor. İkinci bir kaynak olarak, temel oluşturucu bir yapı olarak marksizme, dünya sosyalizm mücadelesinin deneylerine, onun birikimine, tarihe ve insanlığa katkılarına dayanıyor. Bir diğeri ise, anarşizmin bir takım tarihsel birikimlerinden beslendiğini söyleyebiliriz. Daha geniş anlamda da, daha çok özgürlükçü toplumsal hareketler dediğimiz, temel bir unsur

olarak kadın özgürlük mücadelesinden ekolojik harekete, özgürlükçü bir dizi sol, demokratik hareketlerin deneyiminden de besleniyor elbet.

Haliyle, HDK, böyle zengin tarihsel-teorik temellerden beslenen bir hareket olarak, güncel bakımdan çok büyük iddialara sahip olarak ortaya çıktı ve çıkmak zorundaydı.

Neden HDK bir ihtiyaçtı? Neden HDK bir form olarak vardır?

Aslında belki yakın dönem tarihinden, 1990'ların sonu 2000'li yılların başından, sosyalizmin geri çekilişi ve geçici tarihsel yenilgisiyle açılan yeni tarihsel dönemden, emperyalizmin "Yeni Dünya Düzeni"ni (YDD) ilan edişinden, neoliberal saldırganlığın iplerini kopardığı koşullardan başlamak daha somut ve açıklayıcı olur. Küresel emperyalist sistemin yarattığı koşullar altında dünya işçileri, emekçileri, ezilen halkları ve ötekileştirilenlerin neredeyse kesintisiz diyebileceğimiz itirazları, çok güçlü tepkileri, direnişleri ve isyanları oldu YDD'ye karşı. 1995'lerde

Meksika'da başlayan Zapatista hareketi var. Latin Amerika'ya yayılan Topraksızlar Hareketi var. ABD'de siyahi ve hispanik isyanların peş peşe gelişi, Fransa banliyölerini saran büyük ayaklanma var. Irak'ın işgaline karşı gelişen, yüz milyonların özneleştiği dünyasal savaş karşıtı hareket var. Arap halk ayaklanmalarının dünya dengelerini sarsan ve Avrupa'nın metropollerinde yankısını bulan, Türkiye'deki Gezi isyanlarına kadar uzanan zincir var. Kobanê serhıldanını ve Rojava devrimini unutmak mümkün mü? Ve en günceli, Fransa'nın "Sarı Yelekliler"i var. Bu tarihsel kesit içinde, Asya'dan Afrika'ya örneklendirebilecek onlarca benzer olgudan daha söz edebiliriz.

Haliyle, halkların, sömürülen ve ezilenlerin kendi kaderlerini ellerine alma arzusu, isteği ve arayışının, kendi demokrasilerini kurma girişimlerinin 21. yüzyıl koşullarında yeniden şekillenmeye başladığını görüyoruz, bazılarına işaret ettiğim bu olgular bütününde. HDK işte böyle bir dünya-tarihsel eğilimin ve gelişimin bir temsilcisi ve formu. Tabii ki Türkiye, Kürdistan ve Ortadoğu'nun özgün tarihsel niteliklerini kapsayan bir form olarak HDK ortaya çıktı. HDK, toplumsal yerele dayanmakla birlikte, kesinlikle "yereleci" bir yaklaşım ve ufuk sınırı değil. Dünyasal perspektifi içinde taşıyor. Yeni bir dünya, yeni bir yaşam kurma felsefesinin somutlaştığı bir şey. İnsanlığın bütün özgürlükçü birikimlerini, yeni bir toplumsal yaşama, komünal demokratik topluma evriltmeye odaklı bir örgütlenme formu ve siyaseti. Ve tabii ki, çok

güncel ve zorunlu biçimde, kapitalizme, emperyalizme, faşist ve despotik-otoriter her türlü rejimin baskı politikalarına karşı, bunu ortadan kaldırmaya dönük perspektif olarak kurulduğunu da söyleyebilirim.

Peki, aradan geçen süreyi dikkate aldığımızda, 8 yılı aşkın bir süre içerisinde HDK gerçek rolünü ne kadar oynayabildi ve yol aldı? Ne gibi sorunlar yaşadı ve yaşıyor yol alırken?

Gerçek rolü konusunda ve bütünden baktığımızda çok iyimser

İ ikinci bir kaynak olarak, temel oluşturucu bir yapı olarak marksizme, dünya sosyalizm mücadelesinin deneylerine, onun birikimine, tarihe ve insanlığa katkılarına dayanıyor. Bir diğeri ise, anarşizmin bir takım tarihsel birikimlerinden beslendiğini söyleyebiliriz.

ve parlak şeyler söyleyemeyeceğim doğrusu. Bunun bir dizi nedeni var. Bir tanesi, HDK'nin meclislere dayalı bir kongre formu olması. Kongre tarzı örgütlenme dünyasal deneyim açısından çok yaygın değil. Ezilenlerin, emekçilerin deneyimlediği güçlü ve sürekliliği olan bir yapılanma değil. O bakımdan, kongre tarzı örgütlenme formunun kavranması, içselleştirilmesi meselesi var. Nesnel bir zihinsel sınır yaratıyor bu durum. Halklar tarafından kavranmasından öte, öncelikle ve özellikle

politik özneler ve örgütlenmeler tarafından kavranması bakımından da bir sorun var. İkincisi, yine zihinsel sınır olarak, politik, toplumsal, devrimsel mücadelede, 21. yüzyıl öncesi dönemde, esas olarak partisel yapılanmaya dayalı örgütlenme ve onun aracılığıyla toplumsal ve siyasal dönüşüm gücü, devrimsel güç olma yöntemi, tarzı var. Ama HDK, tabii bunları yadsıyan değil, fakat politik partilerin yapılanma sınırlarının ötesine geçen, o sınırların ötesinde bir form. Politik partilerin, grupların

Politik partilerin ve grupların kendilerini aynı zamanda HDK içinde var etmeleri, politik ve toplumsal amaçları ve hedeflerini HDK ile birlikte gerçekleştirmeye yönelmeleri, kendilerini buna adapte etmeleri kolay olmadı. Bu zihinsel bir sorun.

kendilerini aynı zamanda HDK içinde var etmeleri, politik ve toplumsal amaçları ve hedeflerini HDK ile birlikte gerçekleştirmeye yönelmeleri, kendilerini buna adapte etmeleri kolay olmadı. Bu zihinsel bir sorun.

HDK ilk kurulduğunda, Türkiye ve Kürdistan açısından oldukça geniş çaplı bir çeşitliliğe sahip politik ve toplumsal mücadele güçlerinin benimseyip sahiplendiği, programının ve stratejisinin oluşmasında katkıda bulunduğu bir hareket aslında. Yani herkes HDK'nin ne yapmak

istediğini biliyor. Yazılı bir tüzüğü ve programı var. Örgütlenme stratejisi belli. Lakin yazılı olanı bilmekle bitmiyor iş. Onun bittiği yerde başlayan, yani HDK'nin gerçek somutluğunun bilinci başka bir düzey. HDK formu içerisinde örgütlenme ve toplumsal dönüşüm yaratma, toplumsal devrimi HDK formunu kullanarak da hazırlama biçimi, dar anlamda düşünsel bir etkinlik değil, pratik bir eylem sorunu, HDK'yi pratik olarak üretmek ve bunu toplumsallaştırarak kazanılacak bir bilinç.

Buradan bakılınca, HDK çok güçlü bir umut yaratmasına rağmen, bileşenleri tarafından buna denk düşen bir politik ve toplumsal güçle beslenemedi. Hala aşılamamış handikaplarından birisi budur. HDK, meclisler aracılığıyla yerel bir formda kendini inşa etmek isteyen bir hareket. Başlangıçta ise, buna inanan politik, demokratik bileşenleri ve birey özneleri tarafından, bir dönem yukarıdan aşağıya inşa edilmek zorundaydı, meclisleşmenin ilk nüveleri. HDK yukarıdan aşağıya inşa edilme sürecinde sorunlarını çözerek ilerleyemedi. Dolayısıyla, sizin sorduğunuz soru anlamında, kendi misyonunu oynayacak ve bunu örgütsel güvenceye alacak toplumsal cismi bir varlık haline gelemedi. Ama bunu şöyle bitireyim: Evet, HDK toplumsal örgütlenme, meclisler misyonu itibarıyla güçlü bir cisim kazanamadı, ama bu anlayış ve zihniyet, bu örgütsel form HDK'den çok daha geniş bir siyasi alana yayıldı. Çoğu demokratik yapılanma, politik yapılanma meclisleşmeyi gündemine aldı, bununla ilgili adımlar attı, hatta bazıları kendilerini

meclis olarak da adlandırdı. Çok geniş bir siyasi yelpazenin örgütlenme anlayışını etkiledi. Ancak bu gelişimin ürünleri ve kazanımları, HDK formu altında birleşen güçler ya da HDK zeminini besleyen güçler haline gelmedi. Bunları temel handikaplar olarak belirtebilirim.

HDK bunlara rağmen bir dizi toplumsal gelişme karşısında rolünü oynadı diyebilir miyiz?

Tabii ki bunu çok rahatlıkla söyleyebiliriz. HDK mayası tuttu, benimsendi. Fakat bu maya parça parça oldu. Bu etki HDK'yi güçlendiren, ondan beslenen ve onu büyüten bir süreç olarak yaşanmadı. Hiçbir şey yaşanmadı demek gerçeğe haksızlık olur, ama aradan geçen 8 yıllık süre toplamı bakımından henüz misyonuna ilişkin güçlü olarak cisimleşme de sağlayamadı.

Bugün bu ihtiyaç sürüyor mu, bu ihtiyaç nasıl karşılanabilir?

Bu ihtiyaç sürüyor, kesin olarak. Çünkü, HDK yeni bir toplum, yeni bir yaşam, özgürlükçü, demokratik, kadın özgürleşmesini temel alan, ekolojik bir toplum kurmak istiyor. Dünyanın son 10 yıllık dönemine bile baksak, emperyalist-kapitalist sistem çok büyük bir kriz içerisinde. Buna varoluşsal kriz diyenler de var, genel kriz diyenler de. Ama çok yapısal bir kriz içerisinde olduğu açık. Bu kriz sadece ekonomik değil, siyasal, kültürel, ideolojik kapsamlı ve bütünlüklü bir kriz. Burjuva toplumun krizi var. Ulus-devlet dediğimiz yapılanma aslında çöküyor ve onun yerine bir şey koyamıyorlar. Haliyle, toplumsallığı yiyip bitiriyor, yok etmeye yöneliyor sistem. Toplumunu toplum yapan insani

tarihsel birikimler, yapılanmalar ve değerler çöküyor. Biz bunu barbarlığı yaşayış olarak tarif ediyoruz. Emekçi insanlık bunun günbegün acısını çekiyor. Dünyanın egemenleri bunun yerine ne koyuyorlar? Toplumsallığa yabancılaşmanın en uç düşünsel ve pratik biçimi: dolaysız zor ve şiddetle hükmetme. Marx 150 yıl önceden, buna makineleşme diyordu. "İşgücü makinenin bir unsuru, aparatı haline gelecek" diyordu. Yabancılaşmayı buradan başlayarak tarif ediyordu. Marx'ın tarif ettiği bu makineleşme

Evet, HDK toplumsal örgütlenme, meclisler misyonu itibarıyla güçlü bir cisim kazanamadı, ama bu anlayış ve zihniyet, bu örgütsel form HDK'den çok daha geniş bir siyasi alana yayıldı. Çoğu demokratik ve politik yapılanma meclisleşmeyi gündemine aldı.

tekdüzeliği, teklik eğilimi, toplumsal, siyasal ve kültürel boyutlarıyla, bugün emperyalizm dünyasında, küresel hale geldi. Bu kadar derinleşti ve yaygınlaştı. Bizler böyle bir tehditle karşı karşıyayız.

HDK tam da buna karşı bir hareket. Toplumun ve toplumsallığın yok ediliş tehdidine karşı, toplumu toplum yapan, dayanışmacı, paylaşımcı, ortaklaşmacı, özgürleştirici değerleri ve mücadeleleri tekrar inşa etmeye dönük bir direniş ve kuruluş hareketi. Toplumsal ortaklaşmayı

kuran bir program ve strateji. Bugün çok daha fazla ihtiyaç haline gelmiş durumda HDK. Hatta diyoruz ki, dünyadaki toplumsal temelli mücadeleler yelpazesinde kendilerini adlandırmaları farklı farklı olsa da, belirgin bir “HDK’lileşme” eğilimi var. Biz kesinlikle inanıyoruz, ezilenler ve emekçiler adına HDK’nin ihtiyaç olduğuna.

HDK, vurguladığınız gibi meclisler formu. Bu tanımlamayı, kongre tarzı yapılanmayı biraz daha açabilir misiniz? Özgünlükleri neler?

HDK tam da buna karşı bir hareket. Toplumun ve toplumsallığın yok ediliş tehdidine karşı, toplumu toplum yapan, dayanışmacı, paylaşımcı, ortaklaşmacı, özgürleştirici değerleri ve mücadeleleri tekrar inşa etmeye dönük bir direniş ve kuruluş hareketi.

Meclisleşme denen yapılanma masa başında üretilmiş bir şey değil. Dünya-tarihsel açıdan bakarsak, ezilen insanlığın özgürleşme ve kurtuluş arayışı ve çabasının bir aracı ve formu zaten meclisler. Buna meclis, kurultay, sovyet, şura, cami, cem vs. diyelim. Hepsinin halkların dilinde ortaklaşan bir karşılığı var. Ezilenlerin yaşamında var. Bunlar bir bakıma, halkların özgürlük arayışlarının doğal yollarla, kendiliğinden ürettiği ve birbirinden öğrendiği şeyler. HDK, meclisleşme denen

yapıyı ilkesi haline getiriyor. Dünyanın tarih sahnesinde açığa çıkmış meclisleşmeleri, halkların kendiliğinden kendi öz amaçlarından çıkan yapılanmaları, ilkesi kabul ediyor. Neden ilkesi kabul ediyor? Bunlar halkın kendi kendisini özgürce yönetmesinin kolektif deneyimleri ve akli, modern anlamda doğrudan demokrasinin araçları. HDK olarak bizim aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya meclisleşmeye dayanma görüşümüzün nedeni, toplumsal temelde doğrudan demokrasi inşasını temel almamızdan kaynaklı. Doğrudan demokrasi, halkın, ezilenlerin, emekçilerin sorunlarının çözümünü ve kendi geleceklerini kendilerinin tartışması, kendi kararını alması ve uygulaması, denetiminin de kendine ait olması. Yani, temsiliyeti ve yürütmeyi birleştiren bir halk iradesi. Bilinen temsili parlamenter demokrasiyi aşan, halk iradesini buraya sıkıştırmayan, topluma ve halka indiren ve halkın siyasal özne haline getirilmesini amaçlayan bir felsefemiz, bir programımız olduğu için çok temel bir yapı olarak görüyoruz. Meclisler aracıyla ve ağıyla, toplum ve halk kendisini ilgilendiren her sorunu, en mikro sorununu tartışıp, çözümü yolunda pratik adımlar atabilir. Biz, böyle onlarca, yüzlerce, binlerce meclisin kurulmasını, ilişki halinde olmasını, seçtiği temsilcileri aracılığıyla bir araya toplanmasını ve bunu bölgesel ve ulusal düzeyde kararlaştırmasını ilan ettiği yapıya kongre diyoruz. Halkların Demokratik Kongresi bu mekanizmaya dayanıyor. Halklar derken, sömürü ve ezilme çelişkinin kapsama alanına

giren sınıfsal, cinsel, ulusal, inançsal vb. tüm insanlık dışı varoluşsal dayatma altında tutulanları anlıyoruz.

İşte bu öznelere kendileri neyse, kendilerini demokratik olarak ve özgürce nasıl tanımlıyorlarsa, o iradelerini ve varoluşlarını meclisler aracılığıyla temsil ettikleri ve bunu taşıdıkları birlikte varoluş formuna kongre diyoruz.

Neden meclisler? Başka bir örgütsel form olamaz mıydı? Meclislerde ne başarılabilir?

Özgünlüğümüze daha somut olarak işaret edebilmek bakımından, HDK ile HDP karşılaştırması üzerinden bakmak daha yararlı olabilir. Biliniyor, HDP HDK'nin içinden doğan bir parti. Programatik-ideolojik referansları aynı olan, aynı toplumsal zeminde çalışma yürüten yapılarız biz. Ama iki ayrı örgütsel form içinde varoluş kazanan yapılarız aynı zamanda. HDP, bir birleşik parti formu. Biz, birleşik toplumsal örgütlenme formuyuz. Ayırt edici yanımız, niteliğimiz bu. HDP politik iddiasını, halk iktidarı kurma hedefi olarak tanımlıyor. İktidar olma hedefiyle bir araya gelen birleşik bir parti. HDK'ninse böyle dolaysız bir politik iktidar hedefi tanımlaması yok. HDK, şu ya da bu nitelikte homojen bir politik görüş etrafında birleşmiş olanların kurduğu herhangi bir partinin (bu birleşik bir parti de olsa) toplumsal ve politik olarak kapsayamayacağı genişlikteki kesimlerin çıkar ve amaçlarının demokratik temelde ortaklaşabilme olanağı ve formudur.

Bu güçlerin de toplumsal devrimin birleşik zemininin hazırlanmasına katılımını esas alan ve bu esneklik-

te kendini ve ilişkilerini biçimlendiren örgütsel yapı ve işleyiştir HDK. Bu, yalnızca parti formunda başarılamaz, meclisler formunda başarılabilir. Ve tabii ki HDK'nin politik olanın toplumsallaşması gibi çok temel bir amacı var. HDK, meclisler aracılığıyla bunu yapmak, başarmak istiyor.

Meclislerin örgütlenmesi sürecinde karşılaşılan sorunlar neler? Böyle bir örgütlenme modeline emekçiler mi hazır değil, yoksa devrimciler mi?

Onlarca, yüzlerce, binlerce meclisin kurulmasını, ilişki halinde olmasını, seçtiği temsilcileri aracılığıyla bir araya toplanmasını ve bunu bölgesel ve ulusal düzeyde kararlaştırmasını ilan ettiği yapıya kongre diyoruz. HDK bu mekanizmaya dayanıyor.

HDK'nin durduğu konumdan baktığımız zaman, tabii ki biz halkların hazır olmadığı gibi bir şey söyleyemeyiz. En azından öncülük görüş açısından baktığımız zaman, böyle bir iddiada bulunamayız. Biz sorunu kendimizde görüyoruz. Meclisleşmenin yeteri kadar güçlü yaygınlaşmamasının, HDK bileşenlerinin, başta politik bileşenler olmak üzere, HDK ile kurdukları ilişkilerdeki sorundan kaynaklandığını düşünüyorum. Bu, özel bir sorun. Önceki sorularda vurguladı-

ğım gibi, “bu bir zihniyet sorunu” derken, bunu kast ediyorum. Derin bir mesele ve zihniyet bakımından da, pratik bakımdan da aşılmadığı sürece, HDK bir kısır döngü içerisinde kalacaktır. Bizim, bu mesele de dahil, bileşenlerimizin HDK ile ilişkilerini masaya yatırdığımız dönemler oldu. Bunu bilinçli olarak örgütledik. Hatta kendimize doğrudan sorduk: “HDK, ömrünü doldurmuş bir yapılanma mıdır? HDK’nin zamanı geçmiş midir? HDK’ye ihtiyaç yok mudur?” Tartıştık bile-

Meclesleşmenin yeti kadar güçlü yaygınlaşmamasının, HDK bileşenlerinin, başta politik bileşenler olmak üzere, HDK ile kurdukları ilişkilerdeki sorundan kaynaklandığını düşünüyorum. “Bu bir zihniyet sorunu” derken, bunu kast ediyorum.

şenlerimizle. Şu çıktı ki, tüm siyasi bileşenlerimiz HDK’nin bir ihtiyaç olduğunu, tam da HDK’nin zamanı olduğunu, HDK ile ilgili stratejik yaklaşımlarında bir değişim olmadığını söylediler. Dahası, HDK’yi örgütsel bakımdan, siyasi bakımdan, pratik bakımdan, eylem ve deneyim bakımından, olanaklar bakımından güçlendirmeye dönük adımlar atma beyanı ve taahhüdü de dile getirildi. Fakat gelişim, ne yazık ki genel itibarıyla bu yönde olmadı. Durumu değiştiren sonuçlar çıkmadı süreç

içerisinde. Bu durumla mücadeleyi hangi düzeylerde yürütmemiz gerektiğinde isabet sağlayabilmek bakımından önemli bu sonuçlar. Bunu gelip geçici bir durum olarak düşünemeyiz, ele alamayız. Burada yapısal hale gelen bir sorun olduğunu görüyoruz.

HDK gibi toplumsal örgütlenmeye dayalı bir yapılanmaya, elle tutulur genel bir başarı öyküsünden baktığımız zaman, bu tip sonuçları hemen gösteremeyen bir çalışma olduğunu anlamak gerek. Daha stratejik, daha uzun erimli düşünmeyi, daha sabırlı olmayı, kendini yenilemeye açık tutma enerjisini korumayı talep eden bir çalışma. Farklı geleneklerden ve deneyimlerden gelen bileşen yapı ve öznelerle bir arada, ortaklaşa tartışmalar yürütmek, karar almak ve bunun eylemini sahiplenmek gibi zorluklar da var. Yeni bir kültür yaratmak ya da halkı bir meclis çatısına ikna etmek, çok da bilinmeyen ve denenmeyen bir şeyle uğraşmak gibi, çok enerji gerektiren, dilde, tarzda, topluma ve siyasete güncel bakmanın yeni koşullarını kavrayabilmek için çok ciddi bir politik teori canlılığı talep eden bir şey. HDK deneyimi bize şunu gösteriyor: HDK bileşenlerinin, genel olarak sol siyasetlerin, başarıya çok taktiksel yaklaşan, bir bakıma taktik başarıların peşinden koşan, buna göre kendini hazırlayan, eylem ve örgüt biçimlerini buna göre düzenleyen bir kendini üretim tarzları ve alışkanlıkları var. Bu gereksiz ve yararsız bir şey mi? Tabii ki hayır. Bunlar kuşkusuz önemli. Ama dünyadaki ve Türki-

ye'deki çelişkilerin yoğunlaşması ve iç içe girmesi, toplumsal dönüşüm dediğimiz şeyin başarılması meselesi, eskiye oranla çok daha yapısal düşünmeyi, stratejik hazırlıkları, hareketli bir strateji inşa etmeyi ve stratejiyi ilerletecek yapılar ve örgütsel formlar geliştirmeyi gerektiriyor. Oradan baktığımızda, tablo bize şöyle gözüküyor: Tarif ettiğimiz alışkanlıklardan ve geleneksel politika yapış tarzından beslenen hareketler, HDK'yi gerekli ve doğru görseler de, orada esasen bir gelecek görmüyorlar! Kendi politik ve toplumsal iddia ve amaçlarının gerçekleşebileceği, görünürleşebileceği zemin olarak görmüyorlar.

Fakat aslında, tarihsel bakımdan HDK, politik bir devrimi aşan, ondan daha yüksek değerde bir şey. Politik devrim olsa da, HDK'nin misyonu o günkü koşullar içerisinde de devam edecek. Aslında tırnak içinde söylemek gerekirse, HDK "daha kıymetli bir yapılanma ve misyon". Biz şunu da görüyoruz: Türkiye ve Kürdistan coğrafyasında çok köklü geleneklere sahip sol yapılarımız ve sosyalist kimliklerimiz var. Çok zor koşullardan geçmiş, bedeller ödemiş ve ayakta kalarak iddiasını sürdürmüş, gelişmiş ve başarılarla imza atmıştır bu damar. Ciddi birikim ve deneyimimiz var. Ancak bu, bir toplumsal devrim gücü haline gelemiyor. İçinde bulunduğumuz kaosa rağmen, işçi ve emekçilerin, ezilenlerin hak arayışına rağmen bu düzeye gelemiyor. HDK'nin ne olduğunu ve politik yapıların HDK ile kurduğu ilişkilerin sınırlarının ne olduğunu en iyi gös-

teren tarihsel olay Gezi direnişidir. Gezi direnişi, Türkiye sol-sosyalist hareketine tarihsel bir eleştiridir. Herkese bir eleştiridir. Gezi'nin mayalanmasında sosyalist hareketin çok büyük emeği vardır ve bu açıktır. Fakat demiştir ki Gezi, siz bana yetmiyorsunuz. Siz benim isyanımı örgütleyemiyorsunuz. Siz benim toplumsal ideallerimi, arayışlarımı, kendimi ifade edişimi, benim devrimciliğimi, Gezi'nin devrimciliğini, yenileşen devrimciliği kavrayamıyorsunuz. Değersiz değilsiniz

Türkiye ve Kürdistan coğrafyasında çok köklü geleneklere sahip sol yapılarımız ve sosyalist kimliklerimiz var. Çok zor koşullardan geçmiş, bedeller ödemiş ve ayakta kalarak iddiasını sürdürmüş, gelişmiş ve başarılarla imza atmıştır bu damar.

asla, sizensiz var olamazdım. Ama siz de bensiz var olamazsınız.

Şöyle sınıandı HDK pratiği Gezi'de: HDK 2011'de kuruldu, Gezi 2013'te oldu. Aslında HDK, Gezi isyanında ortaya çıkan toplumsal arayışların formuydu. Buna en hazır olan HDK idi. Ama HDK buradan çok güçlenemedi. Çünkü politik yapıların HDK ile kurduğu ilişki, Gezi'yi pratik olarak kavrayacak, anlayacak, yeni arayışlarını ve örgüt biçimlerini özdeşleştirecek bir tarzda olmadı.

HDK'nin kuruluş sonrası gelişimi nasıl bir seyir izledi, gelişimi bakımından hangi momentler etkili oldu? Başarıları, handikapları, başarısızlıkları bakımından nelere dikkat çekebilirsiniz?

Gezi momentini bir ölçüyüdü. HDK Gezi'de ortaya çıkan komünal, birleşik formların olanaklarını ememedi. Tarihsel olarak daha somut ve görünür olan ise, HDK'nin içerisinden HDP'nin doğuşuydu. Bu aslında HDK'nin gücüyüdü. Türkiye siyasi tarihine çok güçlü müdahaleler yapan, onun eksenini değiştiren, devlet yapılanmasını sarsan bir güç olarak HDP çıktı. Bu başarı, aynı zamanda kendi zaafına dönüştü sonradan. Bunu mutlak olarak söylemiyorum, ama 2011-13 yıllarında HDK etrafında bir araya gelen, HDK'yi kurumsallaştıran yüzlerce, hatta binlerce kadro, birikim bir anda HDP'ye aktı, HDP'nin gücü oldu. Tabii bu, bir anda HDK'yi örgütsüz bıraktı.

Peki, HDK'yi oluşturan, ayakta tutan kadrolar HDP'ye gittiği za-

man toplumsal bir temel inşa edemezler miydi?

Etmeleri gerekiyordu aslında. HDP herhangi burjuva bir parti değil, devrimci-demokratik dönüşümü ve halk iktidarını hedefleyen bir birleşik parti. HDP'nin toplumsal temelde HDK'lileşerek, HDK'yi örgütleyerek, HDK'yle karşılıklı beslenerek gelişmesi gerekiyordu. Fakat böyle olmadı. HDK'nin neredeyse tüm bileşenleri bu parti formunun içine aktı. Kendilerini orada var etmeyi daha reel, daha kıymetli gördü. Geleneksel olarak yığınlar bakımından da politika algısı parti formunda ve temsiliyetinde somutlaştığı için bu ilişki dönüşmedi. Gerçekte olması beklenen şeydi: HDK HDP'yi yarattı, var etti, gelişiminin belli bir aşamasından sonra HDP'nin HDK'ye dönüp onu örgütlemesi, var etmesi ve yaşatması gerekiyordu. Bunun böyle olması gerekiyordu, ama başarısız oldu. Bunu başaramamanın bütün sonuçlarını görüyoruz. Nerede görüyoruz? Seçimler seri-

sinde görüyoruz. 7 Haziran'da ve sonrasındaki 1 Kasım seçimlerinde görüyoruz. Anayasa referandumunda görüyoruz, 24 Haziran seçimlerinde görüyoruz. HDP ekseninde birleşmiş, ittifaklaşmış güçler, çok büyük bir kitle desteği, çok ciddi siyasi seçim başarıları kazanıyor. Fakat layıkıyla sürdürülemeyen, kalıcılaştırılmayan siyasi başarılar. Kullanılmayan siyasi başarılar. Bir toplumsal direnişle savunulamayan siyasi başarılar. Niye? Tam da sizin sorduğunuz soruda anlatmaya çalıştığım şey. Bu siyasi başarının, eylemin, enerjinin, bir bakıma ona denk düşen toplumsal ve örgütsel karşılığı yok. Bu inşa edilmedi, altı tümüyle boş demiyorum tabii, ama siyaseti toplumsallaştırma dediğimiz şeyin alt yapısını öremedik bu başarılardan hareketle. HDK aracılığıyla olabilecek, gündelik yaşam içerisinde, yerelden başlayarak başarılacak, sorun temelli örgütlenme ve çözüm üretme üzerinden inşa edilebilecek bir şeydi bu. Bunu HDP ve antifaşist ittifak güçlerinin birlikte yapması gerekiyordu. Ama bu böyle olmadı ne yazık ki. Şimdi bu, bizim yüzleşmemiz ve çözmemiz gereken bir handicap olarak duruyor.

Yakın bir zamanda 9. genel kurulunuzu gerçekleştirdiniz. Günümüz siyasi koşulları bakımından HDK nasıl bir misyon biçiyor kendisine? Özellikle örgütsel gelişim çizginiz bakımından, HDK nelere odaklanmayı düşünüyor?

Biz çok kritik bir dönemde 9. olağan genel kurulumuzu yaptık. 2019 yılı, Türkiye'deki krizin ekonomik, politik, sosyal bakımdan derinleşti-

ği bir dönem olacak. Keza Suriye ve Ortadoğu'da Türkiye rejiminin savaş politikasının çözülüşü ve çöküşünün de derinleştiği ve onun bütün ters sonuçlarının topluma yansıdığı bir dönem. HDK'nin kendini yaşatmak, var etmek, hayata tutunmak gibi başardığı bir şey var. Ama biz bununla yetinemeyiz. HDK kendini sadece ayakta tutarak, bu büyük katotik koşullar içerisinde devrimci çıkışın öznelerinden biri olma gücünü, görevini yerine getiremez. HDK'nin yaşadığı örgütsel sorunlar bir anda

Gerçekte olması beklenen şuydu: HDK HDP'yi yarattı, var etti, gelişiminin belli bir aşamasından sonra HDP'nin HDK'ye dönüp onu örgütlemesi, var etmesi ve yaşatması gerekiyordu. Bunun böyle olması gerekiyordu, ama başarısız oldu.

çözülecek şeyler değil elbet. Yaşam, politik mücadele ve toplumsal gerçeklik, bize kopuşsal zorunluluklar dayatıyor. Yani bir kopuşu yaratmak ve yaşamak zorundayız. Bu, her türlü politik ve toplumsal örgütlenme için de geçerli aslında. Her şey iyiyeye gidiyor da, HDK kötüye, geriye gidiyor diye bir hayat yok. Yani haliyle, sol-sosyalist ve demokratik hareketin bütünsel koşulları ve durumu açısından kopuşsal bir hamle yapma ihtiyacı ve zorunluluğu var. HDK işte bu kopuşun, sıçrayışın toplumsal

zemininin hazırlanmasına katkıda bulunmaya çalışacak, kendi örgütsel misyonu bakımından. Örgütsel perspektifimiz ve çizgimiz bunu inşa etmeye dönüktür.

Siyasi bakımdan ise, kongremizi Leyla Güven'in direnişine attettik. Çünkü orada, o direniş çemberinde bir kopuşsal irade ve amaç açıklığı görüyoruz. Leyla Güven direnişiyile, hapishanedeki, dışarıdaki, Avrupa'daki açlık grevi direnişçileri, bize şunu söylüyor: Gerçekliğe ve hakikate her günkü gibi bakamazsı-

Faşizmin çok geniş bir cephe açarak, ezilenleri, emekçileri teslim alma, onların politik öncülerini tasfiye etme, yok etme saldırganlığına, bir karşı cephe açarak ve cepheleşerek yanıt vermek ve çözüme gitmek gibi bir zihniyet dönüşümünü geliştirmek gerekiyor.

nız. Ya oradaki dönüştürücü çelişki gücünü, yaratıcı olanağı derinliğince kavrayacaksınız ve kendi özgücünüzü harekete geçireceksiniz ya da karanlık ve derinleşen faşist tekçi ve yok edici iktidar karşısında kendi varlığımızın anlam yitiminden kurtulamayacaksınız. Biz kendimizi, hem örgütsel hem siyasi bakımdan, böyle bir çıkışın öznelerinden biri olarak hazırlamak istiyoruz.

Bu örgütsel çizgi dediğimiz şey nasıl somutlaşacak? Şöyle diyelim: Biz Türkiye'de, egemen güçlerin

belirlediği ve dayattığı koşullara itirazı olan tüm demokrasi güçlerinin mücadelelerini birleştiren zemini güçlendirmek ve hazırlamak istiyoruz. Biliyoruz ki, bu çağrı, bu talep, kendini ortaya koyuş, buna yöneliş, HDK bakımından hemen karşılığını bulmayacak. Ama biz aynı zamanda zihniyet mücadelesini de geliştirmek istiyoruz. HDK kendi formunda öncülük rolü oynayacaksa, bunu zihniyet mücadelesi gücü ve örgütsel gücüyle birlikte yapabilir. Eğer bir zihniyet dönüşümü gerçekleşmezse, o zaman zaten halkın gücünün, kendi örgütünün gücünün, örgütlenmenin gücünün farkına varamıyorsun. Faşizmin çok geniş bir cephe açarak, ezilenleri, emekçileri teslim alma, onların politik öncülerini tasfiye etme, yok etme saldırganlığına, bir karşı cephe açarak ve cepheleşerek yanıt vermek ve çözüme gitmek gibi bir zihniyet dönüşümünü ve inancını geliştirmek gerekiyor. Hayat bize bunu söylüyor, ama bunu layıkıyla başaramıyoruz. Çünkü bize karşı açılan büyük faşist cepheye karşı, esasen gerçeklik karşısında giderek soyutlaşan iddialarımızla, yani iddiasızlığımızla, ve giderek daralan örgütsel yapılarımız ve gücümüzle mücadele etmeye çalışıyoruz. Oysa tarihsel deneyim ve her türlü güncel somut veri bize, ancak halkların gündelik toplumsal hayatının ilişkileri içerisinde kök salan, örgütlenen, çözüm üretebilen bir hareket yaratabildiğimiz ölçüde bir direniş ve siyasi çözüm gücü olunabileceğini gösteriyor. Faşizm dediğimiz olgu, gündelik hayatın her yerinde kendini inşa ediyor. O zaman, faşizme karşı her

yerde demokratik direniş cephesini inşa etmek, dayanışmacı, paylaşımcı kültürü, ekonomik, politik ve sosyal alternatifleriyle inşa etmeye girişmek gerekiyor. Her zaman yapılandan daha farklı olanı, daha gelişkin bir şeyi yapmayı gerektiriyor. Zihniyet devrimi derken kast ettiğimiz bu. Yoksa şöyle bir şey yok: Toplumsal hayat, çelişkiler, ezilenlerin ve emekçilerin arayışı o kadar canlı ki, o kadar gerçek ki, her türlü politik yapı, HDK bileşeni, bunu her gün söyleyip, propaganda ve teşhir çalışması yürütüyorlar. Bu, bilinmeyen bir şey değil, ama güçlü bilinç haline getirilen bir şey de değil. Bunun en bilinçli hali, toplumun öz örgütlenmelerini yaratmaktır ve bunun üzerinde yükselen siyasal, birleşik bir halk hareketi örgütlemektir. Çözüm ve çıkışın da hakikati budur.

HDK içerisindeki dinamikler, örgütsel ve demokratik dinamikler, bu kopuşa, bu bakış açısına hazır mı? Bunu yapabilecek bir perspektifi var mı?

Bir gerilim, bir çelişki tarif ediyoruz. Biz bu geriliminden devrimci sonuçlar çıkarılabileceğine inanıyoruz. Onun için HDK kendi misyonunu oynama iddiasını koruyor ve bunu gündemde tutuyor. Bunu pratik hale getirmeye çalışıyor. Ben, başka bir politik hareket adına dolaysız konuşamam, bu doğru olmaz. Ama şunu görüyoruz ki, toplumsal ve politik hayatın emrettiği görevler zaten bu gerilimin devrimci-demokratik çözümünü giderek zorunlu kılıyor, politik ve demokratik kuvvetler adına. Ya bu gerilimden devrimci bir çıkış ve kopuşu başaracağız ya da

bu gerilim ve kaos bizim için kendi yıkıcı, kırımcı ve tasfiyeci mantıksal sonuçlarına doğru ilerlemeye devam edecektir. Bunu tersine çevirmek mümkün, ama doğru yere konulanmak, şimdi ihtiyaç olan neyse onu öncelemek gerekiyor.

HDK ile HDP arasındaki ilişkiler sürecini nasıl deneyimlediniz, ne gibi sonuçlar çıkardınız? Geride kalan dönemde HDK-HDP ilişkisinin doğru işlediğini söyleyebilir miyiz?

Bu ilişki meselesi üzerine çokça yazıldı. Hala konuşuluyor ve konuşulacak. Biz durumun yapısal boyutuyla ilgili tartışmalar yaptık. Ama biz, HDK olarak sürece baktığımızda, atmamız gereken pratik adımlar olduğunu, çözümde ilerlemenin esasen buralardan geçtiğini düşünüyoruz. Bu adımlardan birincisi, HDK ile HDP arasında misyon karmaşası yaratan yaklaşım ve algıyı frenlemek, sona erdirmektir. Zihinleri tazelemek lazım. Birçok yerde HDK ve HDP özdeşleştiriliyor, aynıymış gibi kavranıyor, yanlış bir şekilde. HDP gibi çok güçlü bir siyasi hareket varken, HDK'ye neden ihtiyaç var gibi sonuçlar çıkarılıyor. Bu yanlış. Bunu besleyen anlayışlar geliyor, bunlarla mücadeleli gündemleştiriyoruz. Bu tabii ki kapsamlı bir eğitim meselesi aynı zamanda. Örneğin, genel meclisimiz dahil olmak üzere, tüm meclis-komisyon ve delege yapımızı, bileşen yapımızı ve dahil edebildiğimiz ölçüde HDP örgütlenmesini sistematik olarak HDK eğitiminden geçirmeyi düşünüyoruz. Toplumsal temelde yaygın, sıkı bir HDK eğitimi yapmak, tartışmalar örgütlemek gibi yönelim ve planlamalarımız var.

İkincisi, daha pratik adımlar atmak, HDK ile HDP'nin eş organlarının her yerde ortak koordinasyonlarla en yukarıdan en aşağıya eşgüdümlü çalışmasını sağlamak gerektiğini düşünüyoruz. Üçüncüsü, HDK olarak, politik bir parti gibi konumlanmaktan uzaklaşmamız gerek. HDK'nin toplumsal örgütlenmeye yönelmesi gerek kararlıca. Bunların, sorunun çözümünde kolaylaştırıcı olduğunu düşünüyoruz.

HDK'nin örgütsel sisteminde, kadınların temsiliyetinde eş sözcülük düzenlemesi var. Eşit temsiliyet üzerine kurulu ve bu her organın kesin kuralı. Program ve tüzükte buna bağlı maddeler yer alıyor. Bu durum pratikte nasıl karşılık buluyor, nasıl işliyor, ne kadar mesafe alındı?

HDK'nin kurulduğu 2011 yılından bu yana, kadın özgürleşme gücünün HDK'ye yansması, etkilemesi ve biçimlendirmesi bakımından bir erozyon olduğunu söyleyebiliriz. Olumlu olmayan bir tablo var karşımızda. Gerçi HDK, genel meclis ve delege yapısını belirlerken bu ölçüğe dikkat etti. Bundan vazgeçmedi ve bunu tartışılır hale getirmede.

Eş sözcülük sistemi korundu. Fakat bu, kendini güçlendiren, doğal bir beslenme akışı ile sağlanamadı esas itibarıyla. Güçler ve olanaklar zorlanarak ve biçimsel düzenlemeler yapma zorunluluğunun da eşlik ettiği bir durum olarak gerçekleşti. Kadın özgürlük mücadelesinin toplumsal ve siyasal dönüşümdeki sabit etki gücü, sürükleyici gücü açık olmasına rağmen, her örgütsel yapılanmada kadınların temsiliyetinde ciddi bir sorun, bir açmaz ve yetmezlik durumu var. Kaçınılmaz olarak HDK'ye de yansıyor tabii bu. Biz bunu çok yaşamsal bir sorun olarak görüyoruz. Çünkü HDK kadın özgürlükçü bir paradigmadan besleniyor, kadın devrimi görüş açısından besleniyor. Tüzüğümüze rağmen, esas itibarıyla buna uymuş olmamıza rağmen, HDK'yi kadın özgürleşmesinin bir gücü, mevzisi ve zemini haline getirmeyi başaramadık henüz. Bir dönem çok canlıydı kadın meclisimiz, ama süreç içinde sıfırlandı neredeyse. Bu kadar zor durumlardan geçtik. Bunu değiştiriyoruz. Tekrar bu irade örgütleniyor. İddiamız ve çabamız sürüyor, sürecektir.

Dayanışmayı Yükselt, Krizi Derinleştir

Ceren Çoban

Emperyalist küreselleşme koşullarında her geçen gün ucuz işgücü sömürsü artarken, politik bakımdan gençliğin önünde, potansiyel mensubu olduğu sınıfın, yani işçi sınıfının yanında olmaktan başka seçenek yok. Herhangi bir birey, tamamen sermayenin isteğine ve ihtiyacına göre şekillendirilen eğitim sistemiyle birlikte, 5,5 yaşından itibaren toplumsal sömürü çarkında bir diş haline getiriliyor. AKP'nin "meslek lisesi memleket meselesi" mottosunu kazıyınca, altından staj sömürsü ve genç ucuz işgücü yağması iştahından başka hiçbir şey çıkmıyor. Öğrenciler, devlet eliyle ayda 500 liraya yaşamak zorunda bırakılıyor.

Faşist saray iktidarı mali-ekonomik kriz girdabında. 2018 Eylül'ünden itibaren gördüklerimiz yalnızca fragmandı. TÜİK'in açıkladığı veriler dahi Türkiye ekonomisinin resesyona girdiğini gizleyemiyor. 2019, Türkiye'de krizin derinleşeceği bir yıl. Diktatör işgalle, savaşla ve baskıyla krizin sermayeyi etkilemesini önlemeye, krizden çıkış yolu bulmaya çalışıyor. Fakat yüzeye çıkmak için attığı her kulaç onu daha hızlı dibe batırıyor.

Aralık başlarında, "Biz hem göstericilerin yarattığı kaosa, hem de onlara uygulanan orantısız şiddete karşıyız. Ama görüyoruz ki, Avrupa demokrasi dersinden sınıfta kalmıştır" diyerek, Fransa'ya demokrasi dersi vermeye soyunan diktatör, Sarı Yelekliler isyanının ilerleyen günlerinde oldukça

endişelenmişti. Sebebi malumunuz: Krizi yaratanlara karşı, krizin bedelini ödetmeye çalıştıkları işçilerin, emekçilerin isyanı Türkiye ve Kürdistan topraklarında da mayalanıyor. İzmir'de insanca yaşamı karşılayacak ücret talebiyle greve çıkan Süperpak işçilerini, Karaman ve Antep'ten de Süperpak işçileri takip etti. Sendikaya üye oldukları gerekçesiyle işten çıkarılan Tarih işçileri ise yarının yeni grev ve mücadelelere gebe olduğuna inanıyor ve bunu şöyle dile getiriyor: "İnsanların alım güçleri düşük ve ülkede enflasyon her geçen gün artıyor. Bu toplum eninde sonunda ekonomik kriz nedeniyle patlayacak. Herkes sokaklara çıkıp hak ve hukuk arayışına girecek. İşçi sınıfı ne zaman ekonominin gerisinde kalırsa, o zaman daha sıkı mücadeleye başlayacak."

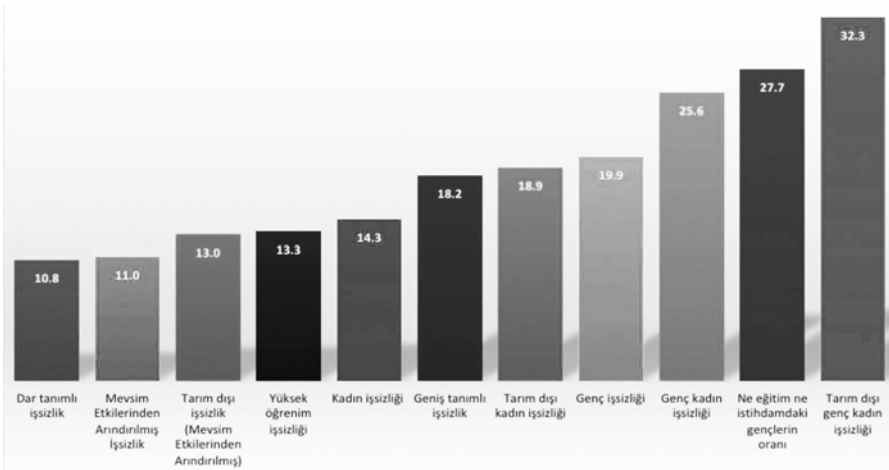
Gripin’de kazanımla sonuçlanan grev, Mamak TOKİ, Flormar, İzban derken, grevler yaygınlaşıyor. 3. havalimanı işçilerini hızla “terörist” ilan edip tutuklamalarla bastırmaya çalışan diktatörün korkusunu artıran bir diğer nokta ise, AKP tabanının ağırlıkta olduğu Sakarya’da Tank-Palet işçilerinin özelleştirme karşısında eyleme geçmiş olmaları. Ve onlar bakımından daha da vahimi, Tank-Palet işçilerine ilk desteğin yine kendi tabanlarının geniş olduğu Kayseri’den gelmesi. AKP’nin kitle tabanını oluşturan işçilerin, emekçilerin isyanı, yoksulluk-açlık gerçeğinde yükselişte.

İşçileşen Gençlik Ve Büyüyen İşsizler Ordusu

“Sosyal devlet” olgusunun yıkıldığı, her şeyin özelleştirmelerle sermaye yatırım alanı haline getirildiği ve kapitalizmin aşırı birikiminin geldiği noktada, böylesine derin krizler şartırtıcı değildir. Ezilenlere yalnızca yoksulluk-açlık vaadinde bulunan kapitalizmin gençliğe sunduklarına

baktığımızda, geçmişten gelen bir slogan, “Öğrenciliğin sonu yoksulluktur” güncelliğini koruyor. Dün üniversite mezunu olanlar ebeveynlerinden daha iyi yaşam koşullarına kavuşma hayali kurabiliyorken, bugün işsizlik-kölelik bir ön kabul oluyor. TÜİK’in gerçek işsizlik oranlarını saklama çabalarıyla sunduğu raporlar dahi gençliğin seçeneksizliğini gözler önüne seriyor.

TÜİK tarafından kullanılan dar tanımlı işsizlik kategorisine göre, son dört hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki kişiler işsiz kabul ediliyor. Gerçek verileri gizleyen bu hesaplama yöntemine rağmen, genç işsizlik oranı yüzde 19,9’a ulaşmışken, genç kadın işsizliği ise yüzde 25,6’da görünüyor. Krizin büyümesiyle kadınların işsizlik oranı da artarken, gençlik için iş bulmak adeta hayal oluyor. 1 milyon 30 bin genç, kayıtlara üniversite mezunu işsiz olarak geçti.

Kaynak: TÜİK Temmuz 2018 İşgücü Araştırması'ndan yararlanılarak DİSK-AR tarafından hazırlandı.

Özellikle kriz dönemlerinde işsizlik-geleceksizlik gerçeği gençliğin hayatında daha çok yer etmeye başlar. Bunun çeşitli nedenlerini sayabiliriz. Kapitalizm sermayenin tekelleşerek zenginleşmesi ve ara sınıfların eriyerek proleterlerin yanında yerini almasıyla ilerlerken, can çekişen küçük burjuvanın çocuğunun işçi sınıfı saflarına katılması kaçınılmazdır. Küresel olarak kapitalizmin içerisinden çıkamadığı kriz demek, yeni yatırımların önünün kesilmesi, işten atmalar, işçi alımlarının durması demek olduğuna göre, tıpkı şimdi Türkiye’de olduğu gibi, krizlerde genç işsizlik giderek tırmanır. Çünkü deneyimsiz genç, tercih edilen bir işçi olmaz. Kısa dönemli çalıştığı için işten çıkarılması tazminat sorununu doğurmaz. Bir genç için emeğinin amansızca sömürülmesi ya da işsizler ordusunun bir ferdi olmak dışında seçenek kalmaz. Bundan dolayıdır ki, halk gençliği ile işçi sınıfı arasında bir kader ortaklığı vardır.

İşçi sınıfı ve gençlik hareketinin bu kader ortaklığını gördüğü, birleşik mücadelelerle tarihin akışına yön verdiği dönemler olmuştur. Bugün içinden geçtiğimiz süreç, şüphesiz tarihin akışına yeniden müdahale etmeyi zorunlu kılıyor. Burada özellikle aydın karakteri ve harekete geçme potansiyeli nedeniyle öğrenci gençlik akla geliyor. Fakat, geleceksizlik gerçeğini görse de, öğrenci gençliğin de diktatörün toplumsal mücadele dinamiklerini geriletme saldırılarından payına düşenlerle etkilendiğini dikkate almalıyız. Oysa emekçi sol cephede politik silkiniş için devrimci gençlik hareketine ve özelde sosya-

list gençliğe büyük bir rol düşüyor. Bu bakımdan geçmişin deneyimleri, sosyalist gençliğe oldukça geniş bir birikim sunuyor.

‘68’e Giderken

Burjuvazi tarafından salt bireysel özgürlük arayışının başkaldırısı gibi sunulan, “marjinal” gençlerin eylemleri olarak gösterilmek istenen ‘68’i yaratan dinamikler, gerek emperyalist savaş karşıtlarının, gerekse geleceksizlik kaygısı taşıyan gençliğin ve insanca bir yaşam isteyen işçi sınıfının isyanlarıdır. 1960’lar, bir

Küresel olarak kapitalizmin içerisinden çıkamadığı kriz demek, yeni yatırımların önünün kesilmesi, işten atmalar, işçi alımlarının durması demek olduğuna göre, tıpkı şimdi Türkiye’de olduğu gibi, krizlerde genç işsizlik giderek tırmanır.

emperyalist paylaşım savaşını takiben kurulmuş ve bir diğerini atlatmış Türkiye’de, kapitalizmin inşasının sürdüğü yıllardır. Demokrat Parti’nin 1946 ve ‘50 seçimlerinde öncelikli vaatlerinden biri, grev hakkının tanınacağıdır. DP’nin programında da işçilere grev hakkının tanınacağı yazılıdır, fakat “*grevin genel ekonomik düzeni bozmayacak biçimde yapılması*”nın altı çizilir. Sendikalar, DP iktidarı dönemi boyunca meclis görüşmelerine, DP’nin hazırladığı

taslaklara bel bağlamış, “*hukuki yollardan grev hakkımızı arayacağız*”ın ötesine geçememiştir.

Ekonomik-siyasi krize “çözüm” gibi sunulmak istenen 1960 darbesi, ilk andan işçilere umut dağıtmaya girişmiş, grev ve toplu sözleşme gibi haklar anayasada zikredilmiş, fakat buna uygun hiçbir yasal düzenleme yapılmamıştır. Bu çelişkinin ardından, Türkiye işçi sınıfı tarih sahnesindeki yerini daha etkili almaya başlamıştır. 10 grev, 6 oturma eylemi, 7 sakal bırakma eylemi, 12

Burjuvazi tarafından salt bireysel özgürlük arayışının başkaldırısı gibi sunulan ‘68’i yaratan dinamikler, gerek emperyalist savaş karşıtlarının, gerekse geleceksizlik kaygısı taşıyan gençliğin ve insanca bir yaşam isteyen işçi sınıfının isyanlarıdır.

sessiz yürüyüş, 5 miting ve gösteri gerçekleştirilmiştir. 5 bine yakın Sümerbank işçisinin yalınayak yürüyüşü (25 Kasım 1961), Saraçhane mitingi (31 Aralık 1961), 5 bine yakın işsizlerin Ulus Meydanı’ndan TBMM’ye yürüyüşü ve polisle çatışması (Açların Yürüyüşü, 3 Mayıs 1962), Yapı-İş Sendikası’nın Zonguldak-Ereğli’de düzenlediği miting ve işten atmalara karşı protestolar (12-13 Ağustos 1962) ve Kavel Direnişi (Ocak 1963) dönemin öne çıkan eylemleridir.

31 Aralık 1961 günü gerçekleşen Saraçhane mitinginde işçiler, “*Şartsız grev istiyoruz! Lütf değil hak istiyoruz! Grevsiz sendika silahlı askere benzer! Grevi suç sayan zihniyet suçludur! Patronlar Kadıllık, işçiler yalın ayaklı!*” sloganları ile yürür. Ekonomik taleplerin siyasal bir bilinçle dile getirilmesinde, miting her ne kadar İİSB’nin (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği) mitingi olsa da, işçi sınıfının siyasallaşmasında somut bir rolü olan TİP’in özel etkisi vardır. Saraçhane mitingi, Türkiye işçi sınıfı için tarihsel bir önem taşımakla birlikte, o dönem kemalizmin hegemonyası altında olan gençlik için de önemlidir. Gençlik örgütlenmesine bakıldığında ilk akla gelen ve “*Gençleri ulusal bir ülkü etrafında toplama*” amacıyla kurulan Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, grev hakkı gibi konuların gençliğin de gündemi olması gerektiğini, “*işverenin yaptıklarının hem gençliğin hem memleketin kaybına yol açtığını*” dile getirir. TMGT yayınladığı bir bildiriyle, Saraçhane mitingini desteklediğini duyurur.

‘61 anayasasıyla kağıda geçen fa- kat sürekli ötelenen grev hakkı, “hak verilmez, alınır” sözünü doğrulayan bir pratik sonuçla, Kavel direnişinde kazanılır. İkramiyeleri verilmeyen Kavel işçileri, dönemin Maden-İş Sendikası Başkanı Kemal Türkler ile yapılan görüşmenin ardından, grevden başka yolları kalmadığını gö-erek greve çıkar. Bir yandan fabrika içerisinde ikramiye hakkı için pat-rona karşı greve çıkan işçiler, diğ-er yandan grev hakkını vermeyen dev-lete karşı direnirler. 5 günlük oturma eylemiyle başlayan direnişin ardın-

dan polis saldırısı ve tutuklamalar gelse de, Kavel işçileri geri adım atmazlar. Vehbi Koç'a ait Kavel'de greve çıkan işçilerle, yine Vehbi Koç'a ait General Electric fabrikasında çalışan işçiler dayanışma içinde olurlar. Keza Demirdöküm'de çalışan 800 işçi, Kavel işçilerine destek olmak için yardım kampanyası başlatır ve sakal bırakma eylemi yapar. Tersane işçileri ve karayolları işçileri de grev sırasında Kavel işçilerinin direnişine destek verirler. Sonuç, Kavel işçilerinin ve topyekün işçi sınıfının kazanımı, grev hakkının sökülüp alınmasıdır.

Grev yasalarındaki değişimin ardından grevler sürer. Petrol-İş Sendikası'nın gerçekleştirdiği ilk grev ve aynı zamanda bir kadın grevi olarak tarihe kaydedilen 1964 Berec grevinde, öğrenci-işçi dayanışmasının günümüze kadar süregelen örneklerinden biri sergilenir. Yılbaşı gecesinde TMGT ve TMTF başkanları, grev çadırının bulunduğu fabrika önüne gelerek işçilerle dayanışma içerisinde yeni yılı karşılar.

Gençlik Hareketinde Sosyalizm Rüzgarları

1965 yılına gelindiğinde, işçi sınıfının gelişen mücadelesi ile öğrenci gençlik hareketinin buluşma araç ve biçimleri de zenginleşir. TİP, bütün sınırlılığıyla birlikte, ilerici-demokrat-devrimci kesimlerin ilgi odağı haline gelmiştir. TİP'in seçimlerde 15 milletvekiliyle meclise girişi de solun yükselişini göstermektedir. Bu yıllarda, işçi sınıfının taleplerine yanıt olamayan sendikaların karşısında DİSK, gençliğin arayışına yanıt ola-

rak ise üniversitelerdeki Fikir Kulüplerinin birleşmesiyle Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) kurulur. FKF'nin ilk sokak eylemlerinden birinin, 17 Mart 1965 tarihinde, Kozlu grevindeki madencilerle dayanışmak ve jandarma tarafından iki madencinin katledilmesini protesto etmek için yapılan eylem olması tesadüf değildir. Yine devrimci gençlik hareketinin önderlerinden Deniz Gezmiş'in ilk gözaltısını yaşadığı eyleme baktığımızda, öğrenci-işçi dayanışması gerçeğini bir kez daha yakından

Grev yasalarındaki
değişimin ardından
grevler sürer. Petrol-
İş'in gerçekleştirdiği ilk
grev, aynı zamanda bir
kadın grevi olarak tarihe
kaydedilen 1964 Berec
grevinde, öğrenci-işçi
dayanışmasının günümüze
kadar süregelen örnekle-
rinden biri sergilenir.

görürüz. Kimilerimizin Hatırla Sevgili dizisinden hatırladığı bu gözaltı olayı, Çorum Belediyesi'nde çalışan 54 işçinin işten atılmasıyla başlayan uzun soluklu yürüyüşte gerçekleşir. Çorum'dan Ankara'ya yapılan yürüyüş, Danıştay kararına rağmen belediyenin işçileri işe geri almaması nedeniyle, İstanbul'a kadar uzar. Ankara'dan sonra İstanbul'a yalınayak devam edilen yürüyüş, yalnızca Adalet Partili belediyeye karşı değil, aynı zamanda işçilerin yanında olmayan, patron yanlısı sendika Türk-İş'e

karşı da bir eyleme dönüşür. Öğrenci gençliğin bu eylemden öğrendikleri, 1967’de özel yüksekokullara karşı İTÜ Öğrenci Birliği’nin öncülüğünde mühendislik bölümü öğrencilerinin örgütlediği, İstanbul’dan Ankara’ya uzanan ve büyük bir mitingle sonlanan yürüyüşte kendini gösterir.

147 akademisyenin üniversiteden ihracı, üniversite özerkliğinin tanınacağı söylenirken atılan bu adım, hem demokrat aydın kesimlerce hem de öğrenci gençlik tarafından tepkiyle karşılanır. Fakat iktidarı en çok

Deniz Gezmiş’in ilk gözaltısını yaşadığı eyleme baktığımızda, öğrenci-işçi dayanışması gerçeğini bir kez daha yakından görürüz. Bu gözaltı olayı, Çorum Belediyesi’nde çalışan 54 işçinin işten atılmasıyla başlayan uzun soluklu yürüyüşte gerçekleşir.

köşeye sıkıştıran ve arka arkaya kazanımlar elde eden güç işçi sınıfıdır. Bu bakımdan ‘68’in, şekillenmesinde öğrenci gençliğin özel bir yer tuttuğu, çeşitli toplumsal kesimlerin isyanlarının harmanlandığı, işçi sınıfı mücadelesinin de sıçrama yaptığı bir başkaldırı dalgası olduğunu vurgulamalıyız. 1960’lar, tüm dünyada halkların, ezilenlerin antiemperyalist bir çizgide buluşmasına sahne olmuştur. Çin devriminin enternasyonal rüzgarından, Vietnam ve Küba devrimlerinden bunu görebiliriz. Türkiye’de

DP ve devamcısı AP iktidarları döneminde artan ABD bağımlısı ekonomi programları karşısında, işçi sınıfı ve başta öğrenci gençlik olmak üzere çeşitli kesimlerde yükselen tepki, bir toplumsal-siyasal değişim isteğine tekabül eder. 1968 dünyası, ABD’nin Vietnam’ı işgali karşısında güçlenen antiemperyalist mücadele hattını, kadın özgürlük mücadelesinin yeni atılımlarını, özerk üniversite talebiyle üniversitelerde işgaller gerçekleştiren öğrenci gençlik hareketini ve milyonlarca işçinin katıldığı grevleri barındırır. Fransa’da öğrenciler emperyalist kapitalizme karşı sokağa çıkıyorken, aynı yaşlardaki genç işçiler “*grev bile yapamayan öğrenciler devleti bu kadar ürkütüyorsa, biz de geri adım atabiliriz*” diyerek grev örgütlemektedir. İtalya’da, İspanya’da, Japonya’da öğrenciler, Vietnam savaşı karşıtı eylemler gerçekleştirmektedir. Türkiye’den öğrenci gençlik ile işçi sınıfının buluştuğu kimi somut mücadele örnekleri ise öğreticiliğini korumaktadır:

1967’de gerçekleşen grevin Singer grevinin ABD’li bir şirkete karşı yapılıyor olması, antiemperyalist akımların etkisinde olan gençliğin yüzünü hızla bu greve dönmesini sağlamıştır. Türk-İş’in patron sendikacılığı yaparak sahip çıkmadığı grevde, TMGT ve FKF etkin rol alır. Kadıköy Singer mağazası önünde Singer marka bir dikiş makinesinin maketini yakma eylemi gerçekleştiren gençler, ayrıca grevdeki işçilerle birlikte bir broşür çıkarırlar. “Singer Malları Ardındaki Oyun” ismiyle hazırlanan ve İTÜ Talebe Birliği’nin maddi desteği sayesinde bastırılan broşürde, Singer’in

teşhiri yapılıdır. İTÜTB'nin yanı sıra, ODTÜTB, TMTF, İYTÖTB, İTÜ-TÖÖB gibi öğrenci örgütlerinin broşürde imzaları vardır. Bu mücadele sonucu Singer indirime gitmek zorunda kalır. Ayrıca o dönem öğrenci dernekleri, farklı konularda yaptıkları etkinliklerde de Singer grevini gündeme getirmişlerdir. Örneğin, İTÜ öğrencilerinin Kıbrıs konusunda düzenledikleri bir açık oturumda "Singer Grevinde 134. Gün" afişi asarken gözaltına alınan öğrenciler olur. Singer grevinde gelişen dayanışma, 1969'a geldiğimizde, bu kez 6. Filo karşıtı eylemlerden tarihe Kanlı Pazar olarak geçen "Emperyalizme ve Sömürüye Karşı İşçi Yürüyüşü"nde, öğrencilerin taşıdığı bir pankart olarak karışımıza çıkar: "*Amerika Seni Vietnam'da Duyduk, Singer'de Bildik*".

Dünyada gelişen mücadelelerden ve öğrenci hareketinin militanlığından beslenen işçi sınıfı bu dönemde birçok işyeri işgaline imza atar. Örneğin, 1968'de Derby Lastik Fabrikası işçilerinden DİSK üyesi olanlar, yapılan toplu sözleşmeyi kabul etmeyerek fabrikayı işgal ederler. Kazanım sonucunda, Çamaltı, Tuzla, Singer, Demirdöküm gibi birçok fabrikada işgaller yaygınlaşır. FKF'nin Ocak 1969 raporu incelendiğinde, öğrenci gençliğin bu işgallerle yakın ilişki kurduğu görülür. İşgalleri izlemek için komiteler kuran FKF, Magirus işgalinin ardından 1500'ü aşkın işçiyle İşçi Fikir Kulübü oluşturur. FKF'nin Dev-Genç ismini aldığı olağanüstü kurultayın ardından, Dev-Genç tüzüğüne dünden farklı olarak, sosyalist işçi ve köylülerin

kurduğu derneklerin de federasyona katılabileceği maddesi eklenir.

Gençlik örgütleri 24-30 Aralık 1968'i, "Montaj Sanayii ve Ortak Pazara Hayır" haftası ilan ederler. Türkiye'de bir yandan ucuz işgücü sömürülürken, diğer yandan Türkiye'nin emperyalistler için bir açık pazara dönüştürülmesine karşı üniversitelerde etkinlikler, eylemler yapılır. İTÜ bahçesinde bir Truva Atı yakan öğrenciler, "*Yoksa bizim kara gözümüz için değil, işçiyi ucuzla çalıştırıp, Türkiye'yi pazar yapıp*

Gençlik örgütleri 24-30 Aralık 1968'i, "Montaj Sanayii ve Ortak Pazara Hayır" haftası ilan ederler. Türkiye'de bir yandan ucuz işgücü sömürülürken, diğer yandan Türkiye'nin emperyalistler için bir açık pazara dönüştürülmesine karşı üniversitelerde eylemler yapılır.

bizi soymak için geliyorlar. Onlar ortak, biz pazar!" yazılı bildirimleri bütün hafta üniversitelerde dağıtırlar. Ardından, İzmit'ten İstanbul'a bir yürüyüş gerçekleştirilir. Yürüyüş boyunca sanayi tesisleri önünde sloganlar atılır, bildirimler dağıtılır ve öğrencilerle işçiler emperyalizm üzerine tartışmalar yapar.

15-16 Haziran'da, iktidarın Türk-İş'ten DİSK'e doğru akan işçi sınıfının önünü kesmek ve DİSK'i etkisiz kılmak için hazırladığı yasaya karşı ayaklanan işçi sınıfı, devrimci

hareketin tarihine büyük bir miras bırakmıştır. Daha sonraki yıllarda, Dev-Genç'in kapatılması ardından hazırlanan iddianamelerde, Dev-Genç İstanbul Bölge Yürütmesi'nin eylemi yönlendirdiği ve yönettiği yazılır. Ayaklanmanın ardından tutuklanan isimlerin arasında birçok devrimci öğrenci de bulunmaktadır. Devletin antikomünist propagandayla Dev-Genç'in ayaklanmadaki fiili rolünü abarttığını düşünsek bile, ayaklanmanın kimi anlarında devrimci öğrencilerin militan duruşlarının sürükleyici ve yön verici olduğuna şüphe yoktur.

Genç-Sen deneyimi özel bir önem taşımaktadır. Dar grupçuluk hastalığına kapılan siyasi yapıların eliyle başarısızlıkla sonuçlansa da, gençliğin değişime uğrayan sınıfsal pozisyonundan özneleşme arayışıyla buluşma çabasının değerini eksiltmez bu.

1970'lerin ikinci yarısına geldiğimizde, Türkiye'de sermayenin grev ve boykotlarla sarsıldığını görürüz. Fakat önceki dönemde olduğu gibi öğrenci gençliğin kitlesel biçimde ve kendi kimliğiyle sınıfla buluştuğu örnekler bu dönemde öne çıkmaz. Öğrencilerin okulu bırakarak fabrikalarda çalışmaya başladıkları, birer işçi sınıfı kadrosu olarak yetiştikleri örnekler daha ön plandadır. Öğrenci gençlikten fabrikalara gelen o devrimci kadroların, işçi hareketinin

yükseldiği kimi anlarda harekete önderlik eden isimler olduğunu da not düşmeliyiz.

Ekonomi programı aslında 24 Ocak'ta açıklanan 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesi ile işçi sınıfının kazanımlarında büyük bir geriye düşüş yaşanmıştır. Fakat, sendikacıların "*Bu yasalarla grev yapılmaz*" dediği bir dönemde, NETAŞ işçileri bu karanlığı yırtmıştır. Toplusözleşme sürecindeki anlaşmazlıklarla başlayan ve 3000'i aşkın işçiyi kapsayan NETAŞ grevi, örgütleniş biçimiyle de oldukça öğreticidir. 93 gün süren grevde, amacın yalnızca ekonomik talepler olmadığını da vurgulamalıyız. İşçiler, '80 darbesi ile birlikte kaybettikleri demokratik haklarını, başta da grev hakkını elde etmek istemişlerdir. NETAŞ işçileri sendikalarıyla hazırladıkları toplusözleşmede ısrarcı olmak için hazırlık komiteleri kurmuş, hiçbir işçi başka bir işe gidip çalışmamış ve her işçi dayanışma ilişkileriyle geçimini sürdürmüştür. Ayrıca NETAŞ işçileri, taleplerinin tek bir fabrikada o greve katılanların talepleriyle sınırlı olmadığını, tüm emekçiler ve ezilenler üzerindeki darbe karanlığını hep birlikte yırtıp atmak gerektiğini görmüş ve grevle dayanışmayı mümkün olduğunca geniş kesimlere yaymışlardır. Başka fabrikalara, emekçilerin yaşadığı semtlere, öğrencilere giderek yardım toplamış, "*NETAŞ işçileri için bir saatini ver*" diyerek dayanışma grevleri örgütlemişlerdir. Bahar Eylemleri'nde öğrenci gençliğin doğrudan özneleşmesinde, işçi hareketine kitlesel katılımında NETAŞ'ın öğrettiklerinin büyük payı vardır.

Bahar Eylemleri'nin ardından, 1990'larda faşist devletin gözaltı, işkence, tutuklama, infaz saldırıları ile geçen yıllara tanık oluruz. Kazanılmış demokratik hak ve özgürlüklerin topyekün saldırıya uğradığı bu yıllar, aynı zamanda toplumsal mücadelenin farklı dinamiklerinin de yükselişte olduğu yıllardır. Öğrenci gençlik hareketi, özellikle YÖK'e ve harç zamlarına karşı sokaktadır. Komünist gençliğin öncü politik duruş sergilediği bu dönemde, yükseköğrenim gençliği harç zamlarına karşı kazanımlar elde etmiş, Kürt ulusal özgürlük hareketinde yükseliş, Gazi ayaklanması, '96 ölüm orucu zaferi ve kadın özgürlük mücadelesinde etkili çıkışlar yaşanmış olmasına rağmen, öğrenci gençlik ve işçi sınıfının mücadele ortaklığı bakımından özgün örnekler öne çıkmamıştır.

İşçileşen Öğrenci Gençliğin Arayışında Bir Soluk: Genç-Sen

2003 yılı, sosyalist gençliğin, devrimci-demokratik gençlik hareketinin gelişim sorunlarına dair yaptığı tartışmalardan pratik sonuçlar çıkar-

dığı bir yıldır. Öğrenci gençliğin kendi akademik gündemlerine sıkışıp kalmaması, toplumsal mücadelelerin militan öncü gücü haline gelmesi, sosyalist aydınlanmasının ve örgütlenmesinin geliştirilmesi ihtiyacı, Sosyalist Gençlik Dernekleri'nin kuruluşunu getirir. SGD'lerin 2006 yılında federasyonlaşmasıyla kurulan SGDF, gençliği özgürlük ve sosyalizm için mücadeleyle buluşturmaya, onun faşizme, emperyalizme, sömürgeciliğe, şovenizme ve cinsiyetçiliğe karşı mücadelesini yükseltmeye odaklanır. Bu kapsamda SGDF, nerede işçi grevi veya direnişi varsa, orada yerini alır. Düzenli olarak grev ziyaretleri ve dayanışma pratikleri örgütlenir. Sosyalist gençlik, bu perspektifte, gençlik örgütlenmelerinin mümkün olan en kapsayıcı biçimde bir araya gelebilecekleri örgütsel araç arayışını da sürdürür.

Giderek daha fazla işçileşen öğrenci gençliğin sorunlarını akademik-demokratik mücadeleyle iç içe ele alan Genç-Sen deneyimi özel bir önem taşımaktadır. Genç-Sen çalışması dar grupçuluk hastalığı-

na kapılan siyasi yapıların eliyle başarısızlıkla sonuçlansa da, gençliğin değişime uğrayan sınıfsal pozisyonundan özneleşme arayışıyla buluşma çabasının değerini eksiltmez bu. 2006 yazında “*Yolunda gitmeyen bir şeyler var*” diyerek yola çıkan kimi gençlik örgütleri, 2007 yılında Genç-Sen Girişimi ismiyle sendikalaşmaya adım atarlar. Türkiye’de ilk öğrenci sendikası olan Genç-Sen, özerk-demokratik üniversite, yönetimde söz hakkı, soruşturma saldırıları, sınavsız-pa-

Tuzla işçi direnişi ile öğrenci gençlik hareketinin buluşmasında özel rolü olan isim, Kobanê savunmasında ölümsüzleşerek ezilenlerin belleğinde Paramaz Kızılbaz olarak yerini alan, o dönem Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi olan Suphi Nejat Ağırnaslı’dır.

rasız eğitim, gençliğin barınma-ulaşım-işsizlik sorunları temelinde ve öğrenci gençliğin ucuz işgücü olarak sömürülmesine karşı mücadele etme misyonunu yüklenir. Öğrenci gençliğin sınıfsal yapısında meydana gelen değişim koşullarında, yani eğitim hakkının piyasalaştırılması ve paralı eğitime geçiş, diplomalı işsizliğin yayılması, eşitsizliğin had safhaya varması ve yoksulların giderek daha da yoksullaşması, küçük burjuvazinin erimesi ve yükseköğrenimin sınıf atlama imkanı

sunmaz hale gelmesi şartlarında, özellikle okurken çalışmak zorunda kalan öğrenci gençliğin sendikasının olması, en geniş öğrenci kitlelerini örgütlülükle tanıştırmak bakımından önem taşımaktadır.

Ekonomik-akademik taleplerle mücadele örgütlemeye yönelen Genç-Sen çalışmasının oluşum dönemlerinde, yani 2008 yılında, Tuzla tersanelerinde gerçekleşen iş cinayetlerine karşı Limter-İş Sendikası eyleme koyulur. Tersanelerde dokuz ayda 18 işçi ölümünün ardından, işçiler iki günlük greve giderler. Boğaziçi, ODTÜ, Koç, Sabancı, Marmara gibi çeşitli üniversitelerden öğrenciler, “*Utaniyoruz, bu metin kaleme alınırken Tuzla tersanelerinde bir işçi daha öldü. Utaniyoruz, Tuzla’da onlarca işçi ölürken yapmadıklarımız için*” cümleleriyle başlayan bir bildiri yayınlarlar. 14-19 Nisan arasındaki haftayı emek haftası ilan eden üniversiteliler, Tuzla hakkında bir panelle başlayan haftayı, Tuzla tersanelerine yürüyüşle noktalarlar. Tuzla’yı neoliberalizmin ulaştığı çirkinliğin göstergesi olarak tarifleyen öğrenci gençlik, “*Hepimizin geleceği Tuzla’dadır*” diyerek, ortak düşmana karşı öğrenci gençliğin işçi sınıfıyla giderek daha da yakınlaşan savaşımını vurgular. Bu bağın kurulmasında etkili olan Genç-Sen, bir ay sonrasında yine Boğaziçi Üniversitesi’nde yükseköğrenim gençliğinin sorunları etrafında gerçekleştirdiği Üniversiteler Sosyal Forumu’nda, tersanelerden grevci işçilerin katıldığı “*Tersane Direnişi*” gündemli paneller ve kampüs içinde Tuzla işçileriyle dayanışma yürüyüşleri düzenleyerek,

işçi sınıfıyla dayanışma örneklerini devam ettirir.

Tuzla işçi direnişi ile öğrenci gençlik hareketinin buluşmasında özel bir rolü olan isim, Kobanê savunmasında ölümsüzleşerek ezilenlerin belleğinde Paramaz Kızılbaş olarak onurlu yerini alacak olan, o dönem Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi olan Suphi Nejat Ağırnaslı'dır. Üniversitede tez konusu olarak Tuzla'yı ele almış, "'Esnek' Kapitalizmi Yeniden Düşünmek: Tuzla/İstanbul Tersaneleri Vakası Üzerinden Türkiye'de 'Esnek' Kapitalizmin Oluşumunu Keşfetmek" isimli tezini işkencede katledilen işçi sınıfı önderi Süleyman Yeter'e ithaf etmiştir. Paramaz'ın işçi sınıfı ile kurduğu bu güçlü bağ, öğrenci gençlik ve işçi sınıfının kader ortaklığını böyle berrak bir bilinçle görüyor oluşu, onun bütün halk gençliğimize bıraktığı bir mirastır.

Sosyalist Gençlik Sınıfın Yanında

Deneyimlerin ışığında yarına yola koyulmadan önce, öğrenci gençliğin bugünkü konumunu doğru kavramalıyız. Emperyalist küreselleşme koşullarında her geçen gün ucuz işgücü sömürüsü artarken, politik bakımdan gençliğin önünde, potansiyel mensubu olduğu sınıfın, yani işçi sınıfının yanında olmaktan başka seçenek yok. Herhangi bir birey, tamamen sermayenin isteğine ve ihtiyacına göre şekillendirilen eğitim sistemiyle birlikte, 5,5 yaşından itibaren toplumsal sömürü çarkında bir diş haline getiriliyor. AKP'nin "meslek lisesi memleket meselesi" mottosunu kazıyınca, altından staj sömürüsü ve genç ucuz işgücü

yağması iştahından başka hiçbir şey çıkmıyor. Öğrenciler, devlet eliyle ayda 500 liraya yaşamak zorunda bırakılıyor. Kadına yönelik şiddetin tırmandığı günümüz koşullarında, liseli ve üniversiteli genç kadınlar, staj adı altında hem maruz kaldıkları kurlsız emek sömürüsüyle ve hem de uğradıkları cinsel taciz ve mobbinge, çifte ezilmişliği yaşıyorlar. Demektir ki, öğrenci gençlik, kendi özgürlüğünün yegane yolunun kapitalist sistemi yok etmekten geçtiğini görerek, bugün yükselen işçi sınıfı hareketi saflarında yer almalıdır.

Sosyalist gençliğin bugün üzerinde durması gereken önemli konulardan biri, öğrenci gençliğin aynı zamanda işçileşiyor olmasıdır. Bir üniversite öğrencisi okuyabilmek için çalışmak zorunda kalıyor. Esnek, güvencesiz ve çoğunlukla part-time çalışan öğrenci gençlik, hem eğitim-öğrenim sürecinden kaynaklanan aydın karakteriyle ve hem de ücretli emek sürecinden edinilen proleter kimliğiyle, iki boyutlu bir sınıfsal-siyasal nitelik taşıyor. Bu niteliği devrimci mücadelenin militan ve sürükleyici öznesi olacak bir gençlik hareketine basamak yapmanın yolu, işçileşen öğrenci gençliğin sorun ve gündemlerini ele alacak türde örgütlülükler oluşturmaktan geçiyor. Örneğin, Gezi-Haziran ayaklanmasının ardından kurulan "Antalya-Kaleiçi Bar Çalışanları Derneği" veya "Kafe-Bar Çalışanları Birliği", işçileşen öğrenci gençliğin arayışını gösteriyor.

Diğer yandan, gelişen sınıf hareketiyle ilişkisi içinde gençliğin oynaması gereken devrimci rol güncelliğini koruyor: faşizme kar-

şı mücadelede buzkıran olmak ve devlet-halk, ezen-ezilen, sermaye-emek çelişkilerinden devrimci savaşımla bilinci yayan militan öncü olarak konumlanmak. Hatırlanacaktır: 2016 yazında sendikalı oldukları için işten atılan Tedi işçilerinin yanında yer alan sosyalist gençlik, her gece ayrı bir Tedi mağazasının önünde ortaya çıkmıştı. Bir haftayı aşkın süre her sabah bir mağazasının camlarının kırıldığını, oraya “#TediYiBoykotEt” yazıldığını gören patron, kısa bir zaman sonra işçilerle masaya oturmak zorunda kalmıştı.

İşçi direnişlerine sık sık dayanışma ziyaretleri gerçekleştirmek, sınıfın mücadelesiyle öğrenci gençliğin buluşmasını sağlamak açısından önemlidir. Ziyaretlerin kampüslerde etkin bir politik çalışmayla örgütlenmesi dayanışma zeminini genişletecektir. Salt öğrencilerin direnişteki işçilerin yanına taşındığı biçimlere de sıkışmamak gerekir. Kampüslerde yapılacak her etkinliğe direnişçi işçilerin çağrılması, gençliğin sınıfla daha güçlü etkileşimini sağlarken, ayrı ayrı direnişlerden işçilerin deneyimlerini ortaklaşmalarına da olanak sunacaktır. ODTÜ öğrencilerinin, direnişlerinin 192. gününde olan Flormar işçilerini ağırlaması yakın zamandan bir örnektir. Aynı biçim Boğaziçi, Mimar Sinan gibi üniversitelerde de denenmelidir.

Sosyalist gençliğin yükleneceği bir başka sorumluluk, işçilerin mücadeleleriyle ilişkilendirirken, bugün Türkiye ve Kürdistan’da halkları-

mızın temel sorunu olan politik özgürlük sorununu işlemektir. Grev ve eylem süreçlerinde tutuklanan 3. havalimanı işçilerine mektup-kart atma etkinlikleri düzenleyen sosyalist gençliğin tutumu bu açıdan anlamlıdır. Gelişecek direnişlerin uzlaşma arayışında olan sendikaların insafına bırakılmaması için hareketi militanlaştırmakta ve süreklileştirmekte sosyalist gençliğe de görev düşmektedir. Sosyalist gençlik, gerek işçi sınıfının diğer toplumsal hareketlerle buluşmasında, gerekse işçilerin tekil eylemlerinin toplumsal dayanışma halkalarıyla güçlendirilmesinde sorumluluk hissetmelidir.

Son bir yıl içinde Eskişehir ve Ankara’da akademisyenlerin katledilmesini faşist saray iktidarının akademiyi hedef almasının bir sonucu olarak değerlendiren akademisyenlerle veya kampüs içinde greve gitmeleri durumunda işçilerle kurulacak güçlü bağlar çok daha etkili olacaktır.

Ekonomik krizin giderek derinleştiği aşık. Bu kriz işçi sınıfında da, yarı-proleter çalışan öğrenci gençlikte de yeni isyanları mayalıyor. Sosyalist gençliğe düşen, mayalanan bu isyanları aynı devrimci mecrada buluşturarak, hem gençlik hareketini hem de sınıf hareketini karşılıklı etkileşimle büyütme. Şüphesiz ki öğrenci gençlik hareketi, yaratıcılığını konuşarak çok çeşitli mücadele biçimlerini açığa çıkaracaktır. Tarihimiz bu yönlü nice örneklerle dolu, yarının devrimci gümbürtüsünü şimdiden duyabiliriz.

Seçmeli Değil Anadilinde Eğitim

Bayram Namaz

Bu yazı, Bayram Namaz tarafından Edirne F Tipi Hapishanesi'nde kaleme alınmış, Marksist Teori'nin Kasım-Aralık 2012 tarihli 8. sayısında yayınlanmıştır. Tüm akli ve yüreğiyle Kürdistan devriminin zaferine adanmış olan, 23 Mart 2019'da Rojava devrimi topraklarında sonsuzluğa kanatlanan önder komünist Baran Serhat'ın ölümsüz anısına bağlılıkla, yeniden sayfalarımızda yer veriyoruz.

“Öğrencilerimiz ‘Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkında Kanun’ kapsamında yaşayan diller ve lehçeler adı altında, yerel dil ve lehçeleri öğrenme imkanına kavuşuyorlar. Örneğin yeterli sayıda öğrenci bir araya geldiğinde Kürtçe, bir seçmeli ders olarak alınabilecek, öğretilecek.” Bu cümleleri önündeki promterdan okuduktan sonra derin bir nefes alan başbakan Erdoğan, grup toplantısına katılan milletvekili ve izleyicilerin kendisini alkışlamasını bekledi. Çılgınca alkışlayan kalabalığı hoşnutlukla izlerken o, bu sözlerin haber bültenlerinde ya da gazete manşetlerinde nasıl tanımlanacağını, hangi sıfatlarla yansıtılacağını az çok “tahmin” ediyordu.

Nitekim “beklediği” gibi oldu. Başta akraba kontenjanından yönetilenler üzere cemaate ve diğer yandaşlara ait gazete ve televizyon-

lar, açıklamayı “tarihi adım”, “devrim gibi” başlıklarıyla gördüler.

İnkarcılığın en katı günlerinden, “kart-kurt”lardan, yasaklamalardan “seçmeli ders”e gelmek, ancak “devrim” olarak nitelendirilebilirdi onlara göre. Küçümsemek, hafife almak “nankörlük” ve “Türkiye gerçeğini bilmemek”ti. Hükümet, bütün milliyetçi ve “derin” tepkileri göze alarak bu adımı atmışken buna kayıtsız kalmak, “siyasi körlük”tü. “Anadilde eğitim” gibi “maksimalist talepleri” dayatmamak, “hükümete yardımcı olmak” gerekirdi. Hükümetin yaptıkları takdir edildikçe arkası da gelirdi nasıl olsa.

Bu ve benzer argümanlar çeşitli liberallerin, burjuvazinin sözcülerinin ve ruhları iğdiş edilmiş kimi Kürtlerin dillerinden düşmüyordu o günlerde.

Peki, durum gerçekten de iddia ettikleri gibi mi?

Eğer zamanı dondurup, on binlerce insanın hayatına mal olan, milyonlarca insanın hapisler, sürgünler, acılar ve işkenceler pahasına katıldığı, bedeller ödediği ve halen ödemekte olduğu özgürlük mücadelesini yok sayarsınız; öncesi bir yana, 12 Eylül'den beri Kürt yurtseverlerinin, devrimci ve sosyalistlerin, keza demokrasi mücadelesi verenlerin yaptıklarını görmezden gelerseniz bile, bu yapılanlara o sıfatları veremezsiniz. Değil çünkü! Zira söz konusu olan bir halka mensup milyonlarca insanın nefes almak kadar doğal bir hakkının, ana dilde eğitimin tanınmamasıdır hala. "Seçmeli ders" dedikleri asimilasyon politikalarının devam etmesidir ve asimilasyon, tıpkı işkence gibi, insanlık suçudur. Birilerinin "sizi öldürmüyoruz, ama siz de işkence görmeyi kabul edin" demesi ne kadar "tarihi" ve de ahlaki ise bu da öyledir.¹ Ötesi değil!

Yıllar önce, bir panelde Hrant Dink, "Anadil hak mı, hukuk mu, tüm bunlar açıkça terbiyesizce dayatmalardır. Anadil hak, hukuk meselesini aşar, karın guruldaması gibi bir şey yani, neyini tartışıyoruz ki?" diye sorarken, çoğumuzun şimdiki tartışmaların manası üzerine hissettiklerine tercüman oluyordu.

İnsani ve bir halka mensup olmaksızın gelen en doğal haklardan biri, kendi anadilinde konuşmak, okumak, düş kurmak, eğitim görmektir. Bunlar tartışma götürmez haklardır. Eğer bir yerde bu türden bir tartışma varsa orada baskı vardır. Hele yasak, engel söz konusu ise durum zulümle, işkence ve faşizmle izah edilebilir ancak.

Adı Olmayan Dilde Seçmeli Ders

Hükümetin "Yerel Dil ve Lehçe" başlığı altına gizlemeye çalıştığı Kürtçe, dünyada en çok konuşulan bulunan 100 dilden biridir. Halen konuşulmakta olan 6 bin küsur dil arasında, objektif verilere dayanmayan nüfus oranları baz alınsa bile, 40. sırada bulunmaktadır. Bunca konuşanı, güçlü ve köklü bir tarihsel arka planı olsa da, Kürt dili ait olduğu topraklarda yıllar yılı yok sayıldı, yasaklandı, engellendi. Sömürgeci politikalarla, asimilasyon uygulamalarıyla öz yurdundan silinmeye çalışıldı.

Tıpkı Kürtler gibi dilleri de on yıllardır direnerek varlığını korudu, yaşama tutundu. Özellikle en büyük nüfus oranını barındıran Türkiye sınırları içerisinde son 50 yılda

[1] Gerçi Kürtlerin başına bu da geldi. Aslen Kürt olan tarım bakanı Mehdi Eker, "Eskiden Kürt siyasetçileri sokakta öldürüyorlardı. Şimdiki hükümet hiç değilse hapishaneye atıyor" mealinde sözler söylemişti.

oldukça büyük oranda bir konuşan kitlesini kaybetse de, Kürtçenin direnişi devam ediyor. Kürt halkı, kendi diliyle var olma savaşından vazgeçmiyor çünkü.

AKP hükümeti ve devlet, bedeli ne olursa olsun anadilinde eğitim talebinden vazgeçmeyen Kürt halkının önüne, bu isteğinin karşılığımışçasına adını bile anmadan, “yerel dil ve lehçe” başlığı altında birkaç saatlik seçmeli ders kararıyla çıktı. Yapılan düzenlemenin henüz bir uygulaması yok, ama planlarına göre ilköğretim okullarında 4. sınıftan itibaren “seçmeli yabancı dil” statüsünde Kürtçe okutulacak. Üstelik Kürtçeyi öğrenmek isteyenler başka bir “yabancı dil” dersini seçemeyecekler.

4+4+4 düzenlemesi ile okula başlama yaşı erkene çekildi. Dolayısıyla okulda asimilasyon süreci daha erken başlayacak. Bu yeni düzenlemeyle kendi anadilini “yabancı dil” kapsamında “öğrenecek” olan çocuklara, ondan önceki 4 yıl boyunca dilleri unutturulmaya çalışılacak. Asimilasyon cenderesinden geçen küçük çocuklar “tek tip”leştirici, gerici ve antidemokratik eğitim sistemi ile şekillendirilecekler. Frantz Fanon’un altını çizdiği gibi, sömürgelerdeki ezilen halkın çocukları, “okulda önce kendi lehçelerini hor görmeyi öğrenirler.”² Dolayısıyla İngilizcenin, Fransızcanın ya da Almancanın karşısına bir seçenek olarak konulacak Kürtçe, konuşanın başını derde sokan, polisten, gerici ve faşistlerden dayak yemenin, işkence görmenin vesilesi olan bir dil gibi

tanıtılıp gösterilirken olacak bunlar. Bu koşullarda küçük çocukların, aileleri üzerinden kendilerine “kapalı tutulan bir takım kapıları açacak bir anahtar olarak”³ öğretilen ege-men dille konuşmaya yönelecekleri açıktır.

Kürtçenin yaklaşık 90 yıldır ret ve inkar cenderesinde tutulmasının, yasaklı ve lanetli bir dil olarak sunulmasının doğal bir sonucudur bu. Kürt ailelerinin ve çocuklarının algılarıyla ilgili bir sorun değil sözünü

Hükümetin “Yerel Dil ve Lehçe” başlığı altına gizlemeye çalıştığı Kürtçe, dünyada en çok konuşanı bulunan 100 dilden biridir. Halen konuşulmakta olan 6 bin küsur dil arasında, objektif verilere dayanmayan nüfus oranları baz alınsa bile, 40. sırada bulunmaktadır.

ettiğimiz. Bir arada yaşayan halklar bakımından da sorunlu bir süreç var ortada.

Bırakın seçmeli ders olarak verilmesini, tümüyle anadil eğitimine geçilse bile Kürtçe dezavantajlı bir dil olmaya devam edecektir. Bu, mevcut siyasal yapı ve ortamla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla çözüm için rejimin yapısında değişim, anayasal-yasal güvenceler, pozitif ayrımcılık ve sahici bir barış iklimi gerekli olacaktır.

[2] Siyah Deri Beyaz Maskeler, Frantz Fanon, s. 23

[3] Age, s. 42

Ne var ki, henüz bu noktadan uzaktaız. Kürtlerin en doğal hakları olan “anadilde eğitim”e hala “kırmızı çizgi” demeye devam ediyorlar. Anayasa ve yasalarla engeller-yasaklar sürüyor. Egemen sömürgeci zihniyet tüm kibirli halleriyle iş başında. Burunlarını sürten mücadele gerçeğini görmezden geldikleri için, “seçmeli ders” düzenlemesinde Kürtçenin adı yok. Tıpkı “yasa uygulayıcı” mahkemelerinde olduğu gibi, “bilinmeyen dil” statüsünde Kürtçe. Buna rağmen

Yıllardır süregelen mücadelelerle bir bölümü işlevsizleştirilen bu faşist yasakların ruhu hala yasalarla varlığını korumaktadır. Eğer bugün TRT-Şeş varsa, yine “seçmeli ders” konusu gündemdeyse, bu tümüyle yürütülegelen mücadelelerin ürünüdür.

men yapıłana “devrim” denilmesini istiyor, eleştiri ve itirazları kibirli bir öfkeyle reddediyorlar.

Bir TV programında Kürtlerden yaka silker gibi söz ediyordu Erdoğan; “İstedikleri hiç bitmiyor ki” diye yakınarak, kadir kıymet bilmez bir halk olduklarını ima ediyordu. Tam da burada, Fransız sömürgeciliğinin uygulamalarını eleştiren J.P. Sartre’ın bir sorusunu tekrarlayabiliriz: “Siyah ağızları susturan tıkacı çıkardığınız zaman ne söylemelerini

bekliyorsunuz onlardan? Size övgü okumalarını mı? Dedelerimizin, en-selerine basarak önlerinde secdeye vardırıldığı bu insanların başlarını yerden kaldırdıkları zaman onların gözlerinde ne bulacağınızı sanıyorsunuz? Hayranlık parıltısı mı?”⁴

Anadilde Eğitim Ve Rejim

Bugün hala yürürlükte olan 12 Eylül anayasası, “tek dil” dayatmasının başlıca kaynağıdır. Değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen 3. maddeye göre, “Türkiye Devletinin... Dili Türkçedir.” “Resmi dil” gibi kapsamı belirleyen ya da başka dillerin varlığını içeren bir ifadeyi tercih etmeyen 12 Eylülcüler, hazırladıkları anayasanın çeşitli maddelerine de bu ırkçı faşist zihniyetlerini yansıtmıştı. Örneğin 42. maddenin son fıkrasında, “Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez” deniliyor. Bunun “Kürtçe anadil olarak okutulup, öğretilemez” fikrinin yasa kılıklı hali olduğu açıktır. Kaynağını anayasadan alan ve bir kısmı sonradan değiştirilen yasalarda da bu zihniyet varlığını ortaya koymaktaydı. Özal döneminde revize edilen 2932 sayılı yasanın ilgili hükümleri buna örnek olarak verilebilir. O yasa göre, “Türkçeden başka hiçbir dil anadili olarak kullanılamaz”dı. Eğitim-öğretim değil, apaçık konuşma yasağıydı bu. Kan ve gözyaşı ile uygulandı.

Yıllardır süregelen mücadelelerle bir bölümü işlevsizleştirilen bu faşist yasakların ruhu hala yasalarla

[4] Aktaran Fanon, age, s. 32

varlığını korumaktadır. Eğer bugün TRT-Şeş varsa, yine “seçmeli ders” konusu gündemdeyse, bu tümüyle yürütülegelen en ağır bedelli mücadelelerin ürünüdür. Bu çok net. Devlet bu adımları, “Kürt halkının meşru ve doğal hakkıdır” diye değil, anadilde eğitimin, hak ve özgürlüklerin, eşitlik ve adalet taleplerinin karşısında bir barikat gibi duran gerici faşist varlığını sürdürebilmek için attı. Dolayısıyla tüm demagojilere ve pazarlama stratejilerine rağmen bu adımlarla mevcut krizin çözümü olanaklı değil.

Anadilde eğitim yasağı sömürgeci rejimin üzerinde yükseldiği gerici temellerden biridir. Hal böyle olunca, gerçek bir çözüm doğrultusunda atılacak her adımı bu temeldeki bir sarsıntı gibi algılamaktadır rejimin sahipleri. Anadil yasağı ile rejim arasında simbiyotik bir ilişkinin varlığından bile söz edilebilir. Birinin yaşaması diğersinin varlığına bağlıdır adeta. Bu nedenle çözüm için atılabilecek adımları varlıklarına kast edilmişçesine gerici bir reaksiyonla karşılamaktadırlar. Ve bu zihniyet neredeyse cumhuriyetle yaşattır.

Cumhuriyetin Kürtçe İle İmtihani

Doğu Kürdistan doğumlu, dilbilimci Amir Hassanpaur’un doğru bir tanımlamayla ifade ettiği gibi, egemenlerin Kürtçe ile ilişkisi “dil kırım”ı temelindedir. Hassanpaur, “*Konuşan sayısı bakımından (25-30 milyon) dünyada 40. sırada bulunan Kürtçe 1918’den beri coğrafi olarak dört birbirine komşu devlet (Türkiye, İran, Irak, Suriye) arasında zo-*

ra dayalı bir bölünmüşlük içindedir. Dilkırım, dilin kasıtlı olarak katledilmesi, Türkiye’de 1925’ten beri, İran’da özellikle 1925-41 arasında ve Suriye’de özellikle 1960’tan beri uygulanmaktadır. Resmi bir ‘bölgesel dil’ olarak Kürtçeye izin verilen Irak’ta dahi, Kürt milliyetçiliğini belki sınırlar içine hapsetme aracı olarak Araplaştırma uygulanmıştır” diyerek bu tanımı dayandığı nedenleri sıralıyordu.⁵

“Dilkırım” siyaseti Kürt inkarının cumhuriyetle başlayan acılı sü-

Bilindiği gibi Lozan’a “Türk ve Kürtleri temsilen” giden İnönü geriye döndüğünde Kürt ülkesi resmen 4 parçaya bölünmüştü. İnönü konferans-tayken bir kısım Kürt aşiretleri, yeni devletin teşvikiyle, “arkanızdayız” içerikli ilanlar vermişlerdi gazetelere.

recinin bir başka adıdır. Bu süreç Ermeni soykırımının “mantığı” bir sonucudur aynı zamanda. Ne yazık ki, bu büyük utanca yol açan o kırım günlerinde İttihatçıların yanında saf tutan kimi Kürt aşiretleri, kendi kıyımlarına giden yolu da kanlı elleriyle açmış oldular.

Bilindiği gibi Lozan’a “Türk ve Kürtleri temsilen” giden İnönü geriye döndüğünde Kürt ülkesi resmen 4 parçaya bölünmüştü. İnönü konferans-tayken bir kısım Kürt aşiretleri,

[5] Vesta Dergisi, deneme sayısı, s. 190

yeni devletin teşvikiyle, “arkanızdayız” içerikli ilanlar vermişlerdi gazetelere. Kürtleri temsil değil tecrit eden İnönü, altına imza attığı anlaşma ile “yeni cumhuriyet”in daha en baştan hastalıklı-krizli doğduğunu ilan etmiş, inkar ve asimilasyon yoluyla sonuç alacaklarını varsayarak, savaş öncesi Kürtlere verdikleri “*ortak vatanda kardeşçe yaşama*” sözlerini unutan Mustafa Kemal’in politikasını uygulamıştı.

Oysa “Kurtuluş Savaşı” boyunca “*Türkiye halkı*” kavramını kullanan

Osmanlı’da, geleceği temsil iddiasındaki Jön Türkler, dolayısıyla İttihat Terakkiciler, bir yandan Kürt aşiret önderlerini ve aydınlarını ortak hareket etmeye çağırırken, diğer taraftan üzerinden yükselecekleri siyasal ve milli temeli inşa ediyorlardı.

M. Kemal ve arkadaşları, “Müslümanlık” ortak paydası ve “*makam-ı Hilafet-i İslamiye ve Saltanat-ı Osmaniye’nin temin-beka ve mahfuziyeti gayesi*” ile Kürtlerle protokoller imzalamışlardı. Orada “*Kürtlerin serbesti-i inkişaflarını temin edecek vech ve surette hukuk-i irkiye ve içtimaiyece mashar-ı musadat olmaları*”na⁶ dair irade beyanında

bulunmuşlardı. (Amasya, 22 Ekim 1919)⁷

Gerçi M. Kemal daha sonra hazırladığı ünlü Nutuk’ta protokolün bu bölümlerini sansürlemişti, ama belgeler devlet arşivlerinde olduğu için gerçeklerin üzeri örtülemiyor.

Yine Kürtlere muhtariyet (özerklik) verilmesine dair gerek TBMM’de, gerekse başka platformlarda alınan kararlar, bulunulan vaatler, M. Kemal’in İzmit’teki basın toplantısında (16-17 Ocak 1923) bu kapsamda söyledikleri hep “unutulmuş” ve 1924 anayasasında “*Türkiye ahali-sinde din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) itlak olunur*” denilmişti.

Kuzeyli Kürtlerin Misak-ı Milli hapishanesindeki tutsaklığı başlamıştı artık. Milyonlarca insan dörde bölünmüş vatanlarının Kuzey parçasında adları, dilleri ve varlıkları inkar edilerek esir alınmıştı. (Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi’nde yaşananlar bu büyük hapishanenin bir tezahürüdür aslında.) Sonrası, bu tutsaklıktan kurtulma mücadelesidir özü itibariyle. Koçgiri, Şex Said, Ağrı/Zilan, Dersim... Her biri şu veya bu düzeyde aynı amaca bağlıdır. Arada “tutsaklık koşullarının iyileştirilmesi” gibi talepler yükseldiyse de, asıl ve nihai amaç özgürlüktür.

Bu, “Kürtler ne istiyor” sorusunun cevabıdır aynı zamanda...

Şimdi, “cumhuriyet dönemi”nde Kürtçenin ve Kürtlerin yaşadıkları

[6] “Kürtlerin gelişme serbestliğini sağlayacak şekilde ırk hukuku ve sosyal haklar bakımından daha iyi duruma getirilmesine” (Türkleştirilmiş hali). Aktaran Prof. Ahmet Özer, Kürtler ve Türkler, s. 290

[7] 21. Yüzyıla Girerken Kürtler, Naci Kutlay, s. 82

rına hızlıca bakabiliriz. Fakat buna geçmeden kısa bir ön bilgi paylaşımını konuyu daha anlaşılır kılmaya yarayabilir.

Osmanlı döneminde “ümme-i Muhammed” üst kimliği ile “bir millet” (millet-i hakime) sayılan Kürtler, görece özerk pozisyonlarından ve diğer dinlere mensup halklar (millet-i mahkume) karşısındaki ayrıcalıklarından memnun sayılırlardı. Bu pozisyonlarını korumak istiyorlardı. M. Kemal ve arkadaşları ile imzaladıkları “Amasya Protokolü”nün özünde de bu vardı.

Osmanlı’da, geleceği temsil iddiasındaki Jön Türkler, dolayısıyla İttihat Terakkiciler, bir yandan Kürt aşiret önderlerini ve aydınlarını ortak hareket etmeye çağırırken, diğer taraftan üzerinden yükselecekleri siyasal ve milli temeli inşa ediyorlardı. Ve aslına bakılırsa, daha o zamandan, Kürtler “Kürt olarak” yoktu bu “gelecek planlarında”. Onlara “cesur kılıçlar” ve ölümüne savaşan askerler olarak ihtiyaçları vardı sadece. “Ortak bir vatanda eşit haklarla birlikte yaşamak” planda bulunmamaktaydı.

Nitekim daha 1908’lerde “Şura-yı Ümmet”te ilk siyasal programlarını yayınlayan İttihatçılar, “*Türkçenin resmi dil olarak ilkokullarda zorunlu eğitim dili olacağını, tüm yazışmaların Türkçe yapılacağını*” ilan ederek bu niyetlerini ortaya koymuşlardı. Güya bu da “özgürlükçü” bir programdı.

Ne var ki, henüz iktidar değillerdi ve kendilerini yok sayan asimilasyoncu politikalarına tepki gösteren Kürtlere ve diğer kesimlere ihtiyaç-

ları vardı. Bu amaçla söz konusu programda kimi revizyonlar yaptılar. Buna göre, Türkçe yine zorunlu eğitim dili olurken, diğer etnik gruplar “öğrenim dili” olarak kendi dillerini kullanabileceklerdi. Bunlar o dönem Kürtlerin ağzına sürülen “bir parmak bal”dı.

Nitekim ardılları iktidar olduktan sonra bunların tümü unutuldu.

Yeni rejimin “kurucu aklı” daha iktidar olmadan Kürtlere asimilasyon dayatırken, Ermenilerin payına 1915’teki tehcir ve kıyım düş-

Asimilasyon politikalarına karşı herhangi bir itiraz geliştirildiğinde, hem “yasa” sopası sallanıyor, hem de kemalist koro devreye girip “çocukların, kızların cahil kalmasını savunan gerici” sözleriyle bombardımanda bulunuyordu. Bu, günümüzün de sorunlarından biridir.

müştü. Yaptıkları yapacaklarının güvencesiydi.

Türkleştirme-Asimilasyon Cenderesi

Şex Said isyanından 13 gün önce, 27 Ocak 1925’te Türk Ocakları’nda bir konuşma yapan İsmet İnönü, cumhuriyet rejiminin “millet olma” politikasını açıklıyordu. “*Va-zifemiz*” diyordu İnönü, “*Türk vatanı içinde bulunanları behemehal (mutlaka) Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek*

anasırı kesip atacağız. Vatana hizmet edeceklerde arayacağımız evsaf her şeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü olmasıdır.”⁸

İşte bu ırkçı zihniyet, başta Kürtler olmak üzere, Rum, Ermeni, Çerkes, Laz, Gürcü, Arap, Yahudi ve diğer ulusal topluluklara karşı uygulanan baskı, zor ve asimilasyon politikalarının tipik bir örneğidir. “Herkes Türk olsun” diyerek duvarlara yazılar yazan günümüzün ırkçı faşist guruhları yeni bir şey söylemiyorlar yani. Ataları da çok uğraştılar bunun

Tüm cumhuriyet döneminde uygulanan gelen politikaları oldukça net ortaya koyan 1930 tarihli gizli bir “İçişleri Bakanlığı Genelgesi”nde ifade edilenlere biraz daha yakından bakalım. Zira oradaki belirlemeler ve zihniyet hala güncel ve uygulanmaktadır.

için! Denemedikleri zorbalık ve zulüm kalmadı.

Örneğin, Şex Said isyanından sonra Eylül 1925’te yürürlüğe sokulan “Şark Islahat Planı”, Kürtlerin sürgün edilmelerini, idam ve tutuklamaları, Kürtçe konuşmanın yasaklanıp ağır para cezasına tabi tutulmasını, köy ve bölge isimlerinin değiştirilmesini, Kürdistan’a Kürt olmayan Çerkes, Türkmen, Laz vb. toplulukların yerleştirilmesini, asimilasyon

uygulamalarının devam etmesini, bunun için yaygın yatılı bölge okullarının açılmasını içeriyordu.

Kürtlüğün varlık nişanesi dildi ve yeni rejim bu dili ve dolayısıyla Kürtlüğü yok etmeye kararlıydı. Kız okullarının açılması, parasız yatılı bölge okullarının yaygınlaştırılması çağdaşlık adına sunulan asimilasyon uygulamalarıydı. O dönemlerde öğretmenlik yapmış ve kendini çağdaş Türk nesilleri yetiştirmeye vakfetmiş bir öğretmenin anılarında anlattıkları bu bakımdan dikkat çekicidir. “Atatürk, bu dağ köylerinde bütün yoksulluğun Türkçe bilmemekten ileri geldiğini söylemiş, bunu isyan sebeplerinden biri olarak görmüştü. Onun için Türkçenin bu köylere ‘ana’ ile sokulmasını arzu etmişti. Bu en köklü öğretimdi. Tarihte örneği vardı. Rumeli vilayetlerinden, ilk kez sultanıyesinin açıldığı bir ilden pek çok siyaset adamı yetişmişti. Buraya da Türkçeyi ana ile sokacağız” diyorlardı.⁹

Anadillerini unutturmak, yok etmek için “ana”ları asimile etmek amacını bu sözler gayet net anlatıyor aslında. “Neden o ‘ana’yı kendi dilinde eğitim verip geliştirmiyoruz” diye sormak yerine, daha zor ve insanlık dışı bir yol izlendiğini sorgulamayan zihniyet, günümüzde bile “çağdaşlık” adına savunulabiliyor ne yazık ki!

İnkâr ve asimilasyon rejimi, Türkleştirme işini sadece okullarla yapmadı elbette. Ancak bu yoldaki en etkili araç okullardı. Çünkü okul, çocukları hedefliyordu ve Kürtçe-

[8] Aktaran Dr. Abdülkadir Kıran, Serbesti Dergisi, sayı 21, s. 70

[9] Age, s. 71

nin potansiyel konuşanlarını azaltıp yok ediyordu. Kürt çocukları “ya asimilasyon ya eğitimsizlik” seçenekleri ile karşı karşıya kalıyordu. Aslında “zorunlu eğitim” uygulaması ile böyle bir seçim olanağı da bulunmuyordu.

Asimilasyon politikalarına karşı herhangi bir itiraz geliştirildiğinde, hem “yasa” sopası sallanıyor, hem de kemalist koro devreye girip “çocukların, kızların cahil kalmasını savunan gerici” sözleriyle bombardımanda bulunuyordu. Bu, günümüzün de sorunlarından biridir. “Baba Beni Okula Gönder” tarzı kampanyaların “kız çocuklarının okutulması” gibi meşru bir talep arkasına gizlenen asimilasyonist amaçlarının olduğu tartışmasızdır.

“Ya Türkçe ya eğitimsizlik” seçeneği zorbalıktır. “Kırk satır mı kırk katır mı” dayatmasından farksızdır. İnsanlara üçüncü, dördüncü bir yol önermemek, o yolların önünü açmamak kemalist rejimin Kürtlere ve dolayısıyla Türklere yaptığı kötülüklerden biridir. Bu, siyasal amaçlı ideolojik kumpas, asimilasyona karşı söz söyleyenleri de etkisizleştirmiş, birçok ilerici aydın bu zorbalık dayatmasında taraf kılınmıştır. Oysa olması gereken bellidir: “Eğitime evet ama anadilinde”. Bu kadar “basit”!

Ancak “cumhuriyet” zor olanı seçti ve on yıllardır bu yanlış yolda, ağır bedeller ödenen politikalarda ısrar ediyor.

Tüm cumhuriyet döneminde uygulanagelen politikaları oldukça net ortaya koyan 1930 tarihli gizli bir “İçişleri Bakanlığı Genelgesi”nde

ifade edilenlere biraz daha yakından bakalım. Zira oradaki belirlemeler ve zihniyet hala güncel ve uygulanmaktadır.

“Madde 8: Şehir ve köylerde dil cemiyetleri teşkil ederek yalnız Türkçeyi konuşturmaya çalışmak, bu hususta Türk Ocaklarından, mektep muallimlerinden, ... Türkçe konuşan Türklerden intihap edilmesine azami dikkat olunacak köy imamı, muhtarı, bekeçisi, tahsildarı, korucusu vesaire memurlardan çok istifade olunur.” (Türk olmayanları korucu

Kürtçe konuştu diye Karkadaşlarını ihbar etmekle yükümlendirilen nice çocuk, alet edildikleri bu kirli ve onur kırıcı tutumun izlerini ömür boyu taşıyor. Her okul gününde bağıra bağıra “Andımız” yalanını söyleyen bir çocuk ne kadar bunlardan azade kalabilir ki?

bile yapmayın diyen bu zihniyet, şimdi kendi kardeşlerini vursun diye on binlerce Kürt korucusuna maaş veriyor.)

“Madde 9: Türklüğe ve Türkçeye paye vermek som Türkçülüğün ve münhasıran Türkçe konuşmanın, yalnız şerefli olduğunu değil, maddeten karlı olduğunu bilfiil kendilerini göstermek.” (Türk olmayanların hem şerefleri yok sayılıyor, hem de dillerini “maddeten” kazanç için terk etmeleri isteniyor. Bu amaçla alenen rüşvet teklif ediliyor. Her

bakımdan aşağılıyorlar başka bir deyişle.)

“Madde 10: Bilhassa kadınlar arasında Türkçenin taammümüne¹⁰ çalışmak, bunların Türk kızlarının Türkçe konuşmayan köylülerle evlendirilmesini teşvik etmek ve suretlerle yerleştirmek.” (“Önce kadınları vurun” diyen faşist zihniyetin bir başka tezahürü.)

Bahsi geçen genelgede başka maddeler de var elbette. Ancak aşağıda uzunca alıntılacağımız madde üzerinde özellikle durmak gerekiyor, çünkü orada belirtilenler güncel olarak sürmekte olan bir dizi uygulamaya ve davranışı da öncelikle.

“Madde 12: Kıyafetin, şarkıların, oyunların, düğün ve cemiyet adet ve ananelerinin de milliyet ve ırk hislerini daima uyanık tutan ve cematleri mazilerine bağlayan rabitalar olduğu unutulmamalı, binaenaleyh lehçeyle beraber bu gibi aykırı adetleri de fena ve zararlı görmek ve bil-

hassa kötü göstermek ve hiçbir suretle tergip (isteklendirmek) ve terçi (cesaretlendirmek) edilmeyerek, adi ve iptidai mahiyetleri her vesile ile teşhir olunarak takbin ve tayip edilmeli (çirkin gösterilmeli, ayıplanmalı), o lehçeyi konuşan zümrelere mensup fertlerin ve ailelerin isim ve lakaplarını Türkleştirmek, nüfustaki kayıtlarını ve künyelerini fırsat düştükçe tashih etmek ve kendilerine hiçbir suretle mesela Boşnak, Çerkes, Laz, Kürt, Abaz, Gürcü, Türkmen, Tatar, Afşar, Pomak lakabı vermemek, köylerin o lehçedeki isimlerini değiştirmek ve mesela Çerkes köyü vesaire gibi ayrılıklara müsaade etmemek ve ettirmemek ve kendilerini ve yerlileri buna alıştırmak ve evlerinde ve aralarında Türkçe konuşurtmak ve öz yüreklerinden kendilerine Türküm dedirtmek, hülasa dillerini, adetlerini ve dileklerini Türk yapmak, Türkün tarihine ve bahtına bağlamak, her

[10] Taammüm: Kültür öğelerinin ya da kültür karmaşalarının coğrafya bakımından yer değiştirerek bir toplumdaki başka bir topluma yayılması süreci.

Türke teveccüh eden milli ve mühim bir vazifedir.”¹¹

Aradan geçen 82 yıla rağmen bu maddede somutlanan asimilasyoncu, inkarcı ve ırkçı zihniyetin uygulamaları hala gündemde değil mi? Çocuklar hala ana-babalarının dillerinden, geleneklerinden utandırılmıyor mu? TV dizilerindeki “kıro”ların Kürtler, saf ya da yer yer ebleh gösterilenlerin Lazlar olması tesadüf mü? Detaylı bir araştırma ile daha fazlasının da tespit edileceği açık olan, isimleri değiştirilen “40 il, 368 ilçe ve 7526 köy” bu coğrafyada değil mi? Belediyelerin sokak ve parklara verdiği isimler yasa ve yönetmeliklerle engelleniyor mu?

Kuşkusuz sorular çoğaltılabilir, ancak üzerinde durmak gereken bir boyutu daha var ki, o da çok önemli... Bu genelgede somutlaşan zihniyet eliyle öyle aşağılayıcı bir baskı örgütleniyor ki, anadilleri Kürtçe olan çocuklar kendi kimliklerinden, ana babalarından utanır hale getirilmek isteniyor. Kendine güvensiz, kişilikleri zedelenmiş bu çocuklar daha hayatlarının başında maruz kaldıkları bu baskılar nedeniyle travmalar yaşıyorlar. Kürtçe konuştu diye arkadaşlarını ihbar etmekle yükümlendirilen nice çocuk, alet edildikleri bu kirli ve onur kırıcı tutumun izlerini ömür boyu taşıyor. Cumhuriyet tarihi bu bakımdan travmalar tarihidir, sayısız Kürt çocuğu için. Her okul gününde bağıra bağıra “Andımız” yalanını söyleyen bir çocuk ne kadar bunlardan azade kalabilir ki?

Çocuklar, Anadili Ve Eğitim Sistemi

İlkokula başlayana kadar, eğer aile asimile olmamışsa, ev ortamında Kürtçe konuşan, düşünen, düş gören çocuklar, okula gittiklerinde, önce dillerinden oluyorlar. Yasakla tanışıyorlar. Bazıları 6-7 yaşında yeni baştan konuşmayı öğrenmeye zorlanıyorlar.

Oysa çocuklar anne babalarından, aile ve çevrelerinden, içinde yaşadıkları kültürel ortamdan, doğuştan itibaren, herhangi bir sistematığe

İlkokula başlayana kadar, eğer aile asimile olmamışsa, ev ortamında Kürtçe konuşan, düşünen, düş gören çocuklar, okula gittiklerinde, önce dillerinden oluyorlar. Yasakla tanışıyorlar. Bazıları 6-7 yaşında yeni baştan konuşmayı öğrenmeye zorlanıyorlar.

ve bilinçli yönelime dayanmadan, doğal olarak dilsel bir kimlik edinirler. Dilbilimci Prof. Dr. Doğu Aksan, “*Anadil, başlangıçta anne ve yakın aile çevresinden, daha sonra ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir*” derken, bu gerçeğe dikkat çekiyor. Yine Prof. Aksan, “*Çocuğun konuş-*

[11] M. Bayrak'tan aktaran Dr. A. Kıran, Serbesti Dergisi, sayı 21, s. 72, İbrahim Sediyanı, Adını Arayan Coğrafya, s. 10

maya başladığı sırada annesinden, aile çevresinden öğrendiği anadil, kuşaktan kuşağa aktarılan ulusun kültürüyle sıkı sıkıya ilişkili bir bildirişme (iletişim) dizgesidir, bir toplumsal kurumdur”¹² diyerek, dil ve ulusal aidiyet arasındaki ilişkiye vurgu yapıyor. İşte bu aidiyet mensubu Kürt çocukları (ki bu dillerini korumaya çalışan diğer ulusal topluluklar için de geçerlidir) büyük acılar çekerek asimilasyon çarklarının içine giriyorlar.

Yok sayılan, aşağılanan, yasaklı anadillerini unutup yeni bir dil öğrenmeye çalışırken, diğer çocuklarla aralarındaki mesafe artıyor. “Eğitimde fırsat eşitliği”nin kapitalizm koşullarında zaten olanağı yok, ama dil farkı bu eşitsizliği katmerleştiriyor.

Eğitim-Sen tarafından hazırlanan “Anadilinin Önemi ve Anadilinde Eğitim” isimli broşürde de dikkat çekildiği gibi, “*Türkiye’de anadili Türkçeden farklı olan çocuklar, anadili Türkçe olan çocuklarla aynı öğretim programlarına devam etmektedirler. Türkiye’deki eğitim sisteminde Türkçeyi bilmeyen ya da Türkçe bilgisi yetersiz olan çocuklara yönelik dil eksikliklerini kapatacak programlar ve özel yaklaşımlar bulunmamaktadır*”.

Böyle olunca, Türkçe bilmeyen ya da az bilen Kürt çocukları, anadili Türkçe olanlara göre, dilbilimci Zana Farqini’nin deyiimiyle, “5-0 mağlup” başlıyorlar ilkokula. Onlar, yok sayılan, aşağılanan, yasaklı anadillerini unutup yeni bir dil öğrenmeye çalışırken, diğer çocuklarla aralarındaki mesafe artıyor. “Eğitimde fırsat eşitliği”nin kapitalizm koşullarında zaten olanağı yok, ama dil farkı bu eşitsizliği katmerleştiriyor.

“İyi ya, herkes Türkçe öğrenir, Kürtçeyi unutursa bu sorun da ortadan kalkar” gibi lümpen faşizmine özgü değerlendirmeleri bir kenara bırakırsak, bilimsel araştırmaların gösterdiği şudur: kendi anadilinde eğitim alan bireyler, bu dilin yanında ikinci, üçüncü dilleri daha çabuk ve başarılı öğreniyor. Eğitim-Sen broşüründe de denildiği gibi, “*Çocuğun kendi anadilinde eğitime başlaması, ülkede kullanılan resmi dili ve hatta başka pek çok dili öğrenmesine ve kullanmasına engel değildir*”. Çok dilli eğitim veren ülkelerde bunun başarılı örnekleri mevcuttur.

Yıllar içinde birçok kez düzenlenen demokratik eğitim kurultaylarının hemen hepsinde, alanın uzmanları anadilde eğitimin gerekliliği ve sonuçları üzerine konuşmalar yaptılar, tebliğler sundular. Aşağıdaki değerlendirmeler, 1998 yılında Ankara’da Eğitim-Sen tarafından düzenlenen Demokratik Eğitim Kurultayı’na sunulan ve altında Prof. Dr. Ali Nesin, Doç. Dr. Fatma Gök, Doç. Dr. Gürsen Topses ve diğer katılımcı öğretmenlerin

imzalarının bulunduğu bir rapordan alınmıştır. Güncelliğini koruyan rapor “eğitim felsefesi” üzerine şunları vurguluyor: *“Eğitimi bireyin ben merkezli ruhsal, zihinsel ve bedensel biçimlenmesine, bilgi ve beceri kazanmasına yönelik olarak düşündüğümüzde, bireyin aile ortamında ve günlük yaşamda konuştuğu dil ile, yani anadilinde eğitim görmesi kaçınılmazdır. Çünkü anadili, insanın topluma katılmasını, toplumu etkilemesini, toplumdaki etkilenmesini, bilgi edinme ve aktarımını sağlayan en temel unsurdur. Farklı etnik kökenden gelen halklara bilinçli bir şekilde egemen anlayışın dayattığı tek dile dayalı asimilasyoncu yöntem bilimselliğe aykırıdır.”*¹³

Bunu temellendirirken de:

Birey, kendi anadiliyle daha sağlıklı ve olumlu düşünür.

Birey, eğitimi anadilinde gördüğünde bilgiyi daha çabuk kavrar.

Anadilinde eğitim gören bireyin ruhsal gelişimi daha sağlıklı olur.

Anadilinde eğitim gören birey kendisini güven içinde hisseder.

Dil-kültür arasındaki güçlü bağ çerçevesinde anadilini bilen çocuk, çevresiyle ve yakınlarıyla daha sağlıklı ilişkiler içine girer. Bu da bireyin toplumsal bir varlık olarak kişiliğinin kimliğine uygun gelişmesini sağlar.

Bu temel ilkelerden hareketle, *“anadilinde eğitim, eğitim felsefesinin temel ilkelerindedir”*.

Anadilde Eğitim Böler Mi?

Çok değil, 2000 yılının başlarında “Kürtçe dersinin seçmeli dersler kapsamında üniversite bünyesinde

okutulması” talebiyle buldukları yükseköğrenim kurumlarına başvuran ve aralarında SGD’lilerin de bulunduğu yaklaşık 22 bin üniversite öğrencisine YÖK yürütme kurulunun 2001/37 sayılı kararı ile verilen yanıtı bakılırsa, *“Kürtçe eğitim talebinin masum bireysel hareketler olmayıp, bölücü terör örgütü PKK’nin doğrudan ve dolaylı yandaşları ve destekçileriyle birlikte planlayıp organize ettiği, doğrudan doğruya Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi*

Ülkede demokrasi adına büyük gelişme kaydedildiğini, dünden okuldan atılma ya da tutuklanma gerekçesi olan Kürtçe dersi talebinin artık hükümet eliyle serbestçe uygulandığını, sorunun çözüldüğünü söyleyenler, hadi kibarca olsun, gerçeği ifade etmiyorlar.

ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne yönelik bölücü faaliyetler olduğu” açıktır. Yine Üniversitelerarası Kurul’a göre, *“Türkiye cumhuriyetinin ve Türk milliyetinin temel dil birliği olup bundan asla ödün verilemez, Türk milletinin anadili Türkçedir.”* Dolayısıyla bu talep sahipleri suç işlemektedir.

“Bilim yuvası” iddialı üniversiteler adına polis-asker jargonuyla yazılmış bu kararlar ibretliktir. YÖK’çüler bu utanç beyanlarıyla yetinmediler el-

[13] Vesta Dergisi, sayı 3-4, s. 270

bette. Gereğini yapmaları için rektörlere ve “ilgili kurumlara” çağrı yaptılar. Ardından binlerce öğrenci hakkında soruşturmalar açıldı, yüzlercesi okuldan uzaklaştırıldı. Başta Ankara DGM olmak üzere bir dizi mahkemede davalar açıldı. Yüzlerce öğrenci işkenceli sorguların ardından tutuklandı, aylarca hapiste kaldı.

Bunlara bakıp, “ülkede demokrasi adına büyük gelişme kaydedildiğini”, dün okuldan atılma ya da tutuklanma gerekçesi olan Kürtçe dersi talebinin artık hükümet eliyle serbestçe uygulandığını, sorunun çözüldüğünü söyleyenler, hadi ki-barca olsun, gerçeği ifade etmiyorlar. Çünkü “seçmeli ders” isteyenleri tutuklayanlar, bugün zaten tutuklu olan ve anadilinde savunma yapmak isteyenleri serbest bırakmıyor, rehin tutuyorlar. 2009’dan beri onurlu bir duruş sergileyerek anadilinde savunma hakkını kullanmakta ısrar

edenler, Kürtçenin özgürleşme mücadelesinde hem siyasi hem de ahlaki bakımdan oldukça kıymetli bir yerde duruyorlar. Onlar “bilinmeyen dil” denilerek küçümsenen Kürtçe bayrağını onurla dalgalandırıyor, bütün dillerin konuşanları için değerli olduğunu, bedensel özgürlükleri pahasına gösteriyorlar.

“Anadilde eğitim böler mi” sorusuna “anadilde eğitim ülkeyi bölmez” gibi savunmacı izahlarda bulunmanın dahi zül kabul edilmesi gerekir. Bir halkın en doğal hakkını yasaklayarak birlik sağlayacağını zannedenler, akılsız bir takım ırkçı-faşistlerdir. Dünyayı bilmeyen sefillerdir. Evet, anadilinde eğitim bir ülkeyi bölmez, ama yasaklar böler. Hem de her bakımdan çok dilli-çok kültürlü olmanın bir coğrafyaya kattığı zenginliğin farkına varmayanlar, ancak Hitlervari ırk saplantıları olanlardır. Bu zihniyetleri dünya için felakettir.

Yeliz Erbay'ın Özgürlük Ve Sınırsızlık Arayışı

Tezer Marmara

Kadınların, erkek iktidarlar karşısında örgütlenmesinin zorunlu olduğunun farkındaydı. Bu nedenle de MLKP'nin Komünist Kadın Örgütü'nün kuruluşu ile sonuçlanan Komünist Kadın Konferansı'nın örgütlenmesinde büyük bir mutluluk ve heyecanla sorumluluk aldı. Konferansta tartışılan teorik ve siyasi konuların belirlenmesinde ve tartışma metinlerinin hazırlanmasında emeği büyüktü. Konferansta büyük bir coşku ve heyecanla konuştu, çünkü kadınlara, kadın yoldaşlarına güveni sonsuzdu. "Bugüne değin tarihin tozlu sayfalarında bir yer bulamadık kendimize. Ancak bundan böyle, kadın cinsine tarihte biz bir yer açacağız."

"Ömrümüze koyduğumuz son nokta, attığımız son imza. Bu imzayı bir güzelliği nakşeder gibi, tarihe iz bırakır gibi derinliğine işlemek, ömrünün bütün anlamlarını barındıran bir ışıltıda nakşetmek de mümkün; kuma yazılan bir yazının dalgalarla savaşında yaşayabildiği kısıklıkta bir iz bırakarak, unutulurcasına bir imzayı atmak da."

2014 yılını 2015 yılına bağlayan gece, partisi MLKP'ye yazdığı mektupta, ölüm üzerine bu sözleri tarihe not olarak düşüyordu Yeliz Erbay.

Parti ismiyle Berçem Renas, söz konusu mektubunda ölüm ve yaşama ilişkin genel ilkelerini sıralamakla kalmıyor, kendi ölümü üzerine de yazıyordu. Ölüm karşısındaki dinginliğini anlattıktan sonra, "öyle hazır ki bilincim" diyordu. Hayatı-

nın her anını irade, akıl ve emekle örmüş bir kadın komünist olarak, "ölmeyi de en iyi şekilde başarmak" derdindeydi.

Yaşamın hakkını verdiği gibi, bir komünist olarak "ölümün de hakkını vermek" istiyordu. Elbette, "dövüşe dövüşe ölmek"ti istediği.

"Kadın cinsine dair tarihe altın yaldızlı sözcükler bırakabileyim. Kadının özgürlük mücadelesinin bir işaret fişğine dönüşebileyim. Velhasıl bir kadın olarak, unutulmayacak bir ölümle ömrümü noktalamak istiyorum. Silinmeyecek bir imzayı nakşetme düşü bu. Ve bir kadın yoldaşımın yanı başına defnedilmek."

Söylediği gibi oldu.

Tarihe sözüyle düştüğü bu nottan yaklaşık bir yıl sonra, 2015 yılının 22 Aralık günü bu kez eylemiyle

not düştü. İstanbul'da yoldaşı Şirin Öter (Ekin Su) ile birlikte kaldığı ev polis tarafından kuşatıldı. İki komünist kadın bu kuşatmaya silahlı direnişle yanıt verdi. Berçem Renas ve Ekin Su, düşlerine, kendilerinden önce ölümsüzleşen yoldaşlarının anılarına ve mücadelelerine bağlılıklarını eylemleri ile de göstererek ölümsüzleştiler.

Berçem Renas, devrimci fikirlerle tanıştığı andan itibaren devrimci, kadın cins bilincini edinmeye başladığı andan itibaren de özgür bir ka-

Nisan 2008'de ise öğretmenlikten istifa ederek, tamamen yeraltı çalışmasına geçti. Bu kez yeni mücadele alanının ihtiyaçlarına göre kendini yeniden inşa etti. Bu inşanın zorluklarını yaşasa da, sürekli ileriye doğru hareket etmekten dolayı mutluydu, heyecanlıydı.

dın olarak mücadelesini her alanda sürdürdü.

Ölümsüzlüğe yürümesinin ardından yayınlanan "Özgür Kadının Ölümsüz Şarkısı" kitabında derlenen yazılarında, raporlarında özgür bir kimlik oluşturma çabasının her aşaması ve çabası yer alıyor.

O, kadın aklına güvenir. Kadınlara yoldaştır. Savaşçıdır.

"Mutluluğum, kadınlığım, cinsim, özgürlüğüm için işte, ölümü göze alırım. Bu kadar hayati, bu kadar önemli insan olabilmemiz için tüm

bunlar: Çünkü bu kadar yakıcı bir sorun hala iliklerimizde. Her gün beş hemcinsimin erkek gericiliği nedeniyle ölümlerle tanıştığı bir coğrafyada, kadınlara özgürce kanatlabilecekleri bir dünya sunmak için ölümü kucaklamışsın çok mu, asla değil. Kadın aklı, kadın yoldaşlığı ve savaşçılığı ile dopdoluyum."

"Nasıl yaşamalıyım, nasıl var olmak istiyorum? Kadın kimliğimle anılmak istiyorum, bu konuda netim. Kadın militanlığının simgelerinden birine dönüşmek istiyorum... Kadın özgürleşmesiyle özdeşleşen bir özneye dönüşmek istiyorum."

Türk ulusundan ve Sünni inancına sahip bir ailenin çocuğu olarak 2 Ocak 1978'de dünyaya gelen Berçem, 1998 yılının Mart ayında MLKP'nin Komünist Gençlik Örgütü'nün (KGÖ) üyesi olarak devrimci mücadeleye başladı. Aralık 2002'de MLKP üyesi oldu. Gençlik çalışmasıyla başlayan partili yaşamı, 2001 yılında yeraltı faaliyetinin ihtiyaçları nedeniyle başka bir seyre girdi. O sırada öğretmendi.

2001 yılından 2006 yılına kadar bir taraftan öğretmenlik yaparken, diğer taraftan da yeraltı çalışma alanının kurumlaşma ihtiyaçlarını karşıladı.

"Bu süreç devrimciliğimi yeniden kalıba döktüğüm, partili kültür, partili yoldaşlık ilişkileri bağlamında devrimciliğimi güçlendirdiğim, kendimin bile üzerine düşünmediğim yeteneklerimi açığa çıkardığım bir süreçti. Partili kimliğimi, aidiyetimi, yaşam disiplini, partiye katkı sunma gücümü kat kat artıran bir süreç yaşadım."

Nisan 2008'de ise öğretmenlikten istifa ederek, tamamen yeraltı çalışmasına geçti. Bu kez yeni mücadele alanının ihtiyaçlarına göre kendini yeniden inşa etti. Bu inşanın zorluklarını yaşasa da, sürekli ileriye doğru hareket etmekten dolayı mutluydu, heyecanlıydı. Her yeni adımda, kendi durumunu gözden geçiriyor ve öğreniyordu.

Berçem, 2010 yılının Temmuz ayına kadar bu çalışma alanında kaldı. Bu dönemdeki çalışmaları için “*olanaksızlıklar içinde devrimcilik üretme gücüm arttı*” diyordu. Bu sürede bir taraftan da teorik olarak kendini eğitti. Özellikle politik askeri cephenin sorunları üzerine yoğunlaştı, okudu, yazdı, dünya deneyimlerini inceledi.

2007 yılının başında başlayan, 2009 yılının sonlarında üst noktaya çıkan ilgisi ve yoğunlaşması, kadın kimliğini keşfettiği ve kendine herhangi bir komünist olarak değil, kadın komünist özne olarak rol biçmeye yöneldiği tarihsel bir kesit oldu.

Aynı dönemde hapishanedeki bir kadın yoldaşıyla yazıştıyordu ve onun yönlendirmesiyle kadın özgürlük mücadelesi konulu kitapları okumaya yöneldi. Ancak kadın özgürlük mücadelesinin gelişim sorun ve ihtiyaçları, MLKP'nin 2009 yılında toplanan 4. kongresinden sonra “kendisine sorun ettiği temel konulardan” biri haline geldi.

MLKP, 4. Kongresi için “*değişim ve dönüşüm kongresi*” tanımını yapmıştı:

“*MLKP 4. Kongresi, değişim ve dönüşüm kongresidir; mücadele araç ve biçimlerine bakışta, örgüt araç ve biçimlerine bakışta, örgütlenme mo-*

dellerine bakışta, kadın sorununa ve komünist partilerde kadın önderler geliştirme sorununa bakışta, kendi tarihine bakışta, devrimci hareketin tarihine ve geleneksel şekillenişine bakışta, devrim ile karşıdevrim arasındaki çarpışmanın diyalektiğine bakışta kurucu tipte bir kopuş kongresidir. 4. Kongre, aynı zamanda, bir çözüm kongresidir.”

Berçem de, partisinin ve devrim mücadelesinin yeni ihtiyaçlarına göre kendini yeniden inşaaya girişmişti. Cins bilinci güçlendikçe, kadınların askeri alanda var olmasının zorunluluğu düşüncesi daha da berraklaştı. Kadın ve zor aygıtları, askeri alan konulu yazılar yazmaya, okumalar yapmaya yoğunlaştı. Bu çalışmaları yaparken, kendi durduğu yeri çokça tartıştı. Bu konu onun için artık bir vicdan meselesi haline geliyordu.

*“Hem partili kadınları askeri ça-
lışmaya, zorun aygıtlarını kullanma-
ya çağırın çokça yazı yazıyordum,
hem de kendi durduğum zemin bu
değildi. Bu beni rahatsız ediyordu.”*

Bu durumu bir çelişki olarak görü-
yordu ve iç tartışmalarını yoğunlaştı-
rıyor. Çünkü söylediğini yapmak,
söylediği gibi yaşamak onun hayatı-
nın en temel ilkesiydi.

*“Bir dönem sonra ise, kadın ve po-
litik askeri çalışmaya dair yazmak
istemiyordum. Dışarıdan konuşmak
gibi geliyordu, yazdıklarına hak-*

**O heyecanlıydı ama
kaygılardan uzaktı.
Çünkü bireysel yaşamı,
kadınların her şeyi
yapabildiğinin pratiğiydi.
Dağlara da bilmediği
bir şeyi öğrenmek için
gidiyordu ve “Bir kadın
olarak yapamadıklarımın
altında ezilmemeye
kararlıydım” diyordu.**

*kım yokmuş gibi geliyordu. Önce
kendim yapmalıydım, yaşamalıydım
yazdıklarımı.”*

Dediği gibi yaptı, politik askeri
cephenin bir kadrosu olmak üze-
re 2010 yılının Temmuz ayında
MLKP'nin Medya Savunma Alanla-
rı'ndaki kampına gitti. Böylece hem
vicdanının sesini dinlemiş oldu, hem
de partisinin 4. kongresinde alınan
kararlara uygun olarak devrimcili-
ğini yeniden inşa etti. Komutanlık
ve yönetici sorumluluklar üstlendiği
FESK'te yeniden gelişimin öncüle-

rinden oldu. Savaş hazırlıklarında
ölümsüzleşen Yılmaz Selçuk yolda-
şının Akademi'deki soyismi Renas'ı
kendisine soyisim olarak seçti.

Heyecanlıydı ama kaygılardan
uzaktı. Çünkü bireysel yaşamı, ka-
dınların her şeyi yapabildiğinin pra-
tiğiydi. Dağlara da bilmediği bir şeyi
öğrenmek için gidiyordu ve *“Bir ka-
dın olarak yapamadıklarımın altında
ezilmemeye kararlıydım”* diyordu.
Eksikliklerine takılmadı, her zaman
hatalarını bulmaya, daha iyisini yap-
maya yöneldi.

Politik askeri cephenin bir kadrosu
olma yolunda attığı ilk adımda taşı-
dığı bu duygu, tüm hayatı boyunca
kendisini yönetti. Böylece yılmadan
öğrendi ve öğretti.

Yüzünü dağlara ve devrimci mü-
cadelenin bir başka alanına çevir-
erek özgürleşmek için büyük bir
adım atmıştı. Ancak kadın özgür-
leşmesi bakımından hala daha yo-
lun başında hissediyordu kendini.
Birincisi; özgürleşmenin kopuş ile
birlikte bir süreç olduğunun farkın-
daydı. İkincisi de; erkek aklının ve
kurallarının hakim olduğu bir alan-
da kadın tarzını yaratma sorumlulu-
ğunu taşıyordu. Bir yandan “askeri
kuralları” uygularken, diğer yandan
“kadın tarzını yaratmak” nasıl ola-
caktı? Devrimci mücadelesine bir
gerilla olarak devam etmeye başla-
dığı andan itibaren yanıtını vermeye
çalıştığı soruydu bu.

“Emir kipiyle konuşmak” karakte-
rine aykırıydı. Her pratiğinde, kar-
şısındaki yoldaşına bir birey oldu-
ğunu hissettiren bir dil kullanmıştı.
Çünkü bunu *“insani bir nezaket ve
eşit ilişkilenmenin bir biçimi ola-*

rak” görüyordu. Şimdi ne yapacaktı? Nasıl yapacaktı? “Hiçbir erkeğin yaşamayacağı bu sorunlar, askeri alanda kendini bir kadın olarak var edebilmenin sorunları olarak kuşatıyordu” onu.

İlk dönemlerde önce iyi bir asker olmak isterken, artık komutanlaşma hedefine yürüyordu. Her adımda kendindeki gücü ve yetenekleri keşfediyordu. Elbette, tüm bu adımları atarken zorlandığı anlar da çok oldu.

“Alanda ilk zamanlarda can sıkıcı duygular da yaşadım. Çalışmayı ilgilendiren ve önemli görülen işlerde erkek yoldaş denli muhatap alınmayışım, rapor, arşiv türünden teknik işlerin benim üzerimden yürütülmesi, bu alanda hangi işleyle tutulduğuma dair iç tartışmalara neden oldu. Ya da aynı organda yer almamıza rağmen, erkek yoldaşla paylaşılan bazı bilgilerin bana aktarılmasında eksik davranılması karşısında, erkek yoldaş gibi komutan olarak görülmediğim duygusu oluştu. ‘Hazırlan, şu dersi sen vereceksin’ denildiğinde, hazırlık yaptığım ve dersi vermeye başladığımda ise bana söz hakkı bırakmadan konuları kendisi tartıştırmaya, yöntemi kendisi belirleme pratiğine girildiği durumlar karşısında zorlandım.”

Ancak Berçem Renas pes etmedi, tartıştı, değiştirmeye çalıştı. Erkek aklının çalımları karşısında duygularını da yönetmeyi öğrendi.

Karşılaştığı her sorunu “cins mücadelesini bir üst boyuta sıçratmanın bir gerekliliği” olarak gördü. Kadın yoldaşlara daha fazla zaman ayırması gerektiğini fark ediyordu ve “Değiştiremediğin, yeterli bilinci oluş-

turamadığın için hep eksik bırakmış oluyorsun, daha fazlasını yapman gerektiğini görüyorsun” diyordu.

Özgür Kadının Ölümsüz Şarkısı kitabında yer alan raporunda, kişisel tarihi bakımından, “2011 ise kadın kimliğini yaratmanın, cins mücadelesi yürütmenin kolektif sorumluluğunu hissetmeye başladığım tarih kesiti oldu” diye yazıyordu.

“Her şey bitti mi?” sorusuna, “Elbette hayır. Her şey nasıl ki olmakta olansa, özgür kadın kimliğim de olmakta olan” diyordu.

Bir kadın için güçlü olmanın en önemli yanının duygularını yönetmesi olduğunu vurgulardı daima. Ancak kadınların duygulu olması gerektiğini de eklemeyi unutmazdı. Duygulu olmakla, duygusal olup duyguları yönetememenin farklılıklarını anlatırdı.

Bu nedenle Berçem, hayatın her anını erkek egemenliği ile mücadeleye, kadın aklı ve iradesinin güçlenmesine adadı. Kadın özgürleşmesinden sadece kendi özgürleşmesini anlamıyordu. Kadın yoldaşlarından başlamak üzere tüm kadınların cins bilincini kazanması için sorumluluk duyuyordu.

Bu nedenle yoldaşlarına emek harcadı. Yoldaşlarının ruhuna dokunmayı bilirdi. İnsana, yoldaşlarına iyi gelirdi. Sınırsızca paylaşımı ile sarıp sarmalardı. Yoldaşlarının eylemde

güven, huzur ve soluklanma alanıydı. Her kim ki bir sorun yaşasa, çözüm merkezi muhakkak Berçem olurdu. Çözücü ve birleştirici olandı. Ona göre, doğru bir yöntemle değiştirilmeyecek insan yoktu. Her yerde bir emeği vardı, tanıdığı her yoldaşında derin izleri.

Bir kadın için güçlü olmanın en önemli yanının duygularını yönetmesi olduğunu vurgulardı daima. Ancak kadınların duygulu olması gerektiğini de eklemeyi unutmazdı. Duygulu olmakla, duygusal olup duyguları yönetememenin farklılıklarını anlatırdı.

Kadınların, erkek iktidarlar karşısında örgütlenmesinin zorunlu olduğunu farkındaydı. Bu nedenle de MLKP'nin Komünist Kadın Örgütü'nün kuruluşu ile sonuçlanan Komünist Kadın Konferansı'nın örgütlenmesinde büyük bir mutluluk ve heyecanla sorumluluk aldı. Konferansta tartışılan teorik ve siyasi ko-

nuların belirlenmesinde ve tartışma metinlerinin hazırlanmasında emeği büyüktü. Konferansta büyük bir coşku ve heyecanla konuştu, çünkü kadınlara, kadın yoldaşlarına güveni sonsuzdu.

“Bugüne değin tarihin tozlu sayfalarında bir yer bulamadık kendimize. Ancak bundan böyle, kadın cinsine tarihte biz bir yer açacağız. Gezi ruhuyla, ayaklanmanın ateşiyile, devrimin yakıcılığıyla, tırnaklarımızla var edeceğiz tarihteki yerimizi ve söküp alacağız gelecekteki hakkımızı. Erkeğin kadını hiçleştirmesine karşı, özgürleşmenin araçlarını kura kura, bizi özgürleştiren araçları elimize alarak, emekle, iradeyle, zorla kendimize yer açacağız. Yıkmanın ve yeniden kurmanın bütün araçlarını kuşanarak yürüyeceğiz bundan böyle.”

Ayrı bir kadın örgütünü, *“Kadın aklının, emeğinin, üretiminin, iradesinin erkek denetiminden özgürleşmesi”* için şart ve zorunluluk olarak görüyordu.

“Kadın örgütü zorunluluktur, çünkü erkek egemenliğine karşı mücadele tekil değil, sistematik ve örgütlü bir mücadele sorunudur, örgüt sorunu, komuta sorunudur. Politik askeri mücadele cephelelerinde bu daha da geçerlidir, çünkü erkeğin en örgütlü olduğu alanda örgütsüz olmak, kadını daha da zayıflatır.”

Onun için kadın devrimi, cins ayaklanmasıydı. Kitapta yer alan notlarında *“kadın devrimi”*ne ilişkin şöyle yazıyordu: *“Kadın devrimi, güçlü bir kadın iradesini ve onun önderlik ettiği devrimci bir cins politikasını şart koşar. Erkek egemenliği-*

le kesintisiz savaş içeren politikaları zorunlu kılar. Bu devrim, kadın cinsinin erkekle tam eşitliği sağlanıncaya kadar sürdüreceği cinsel özgürlük mücadelesidir.”

“Devrim, bir altüst oluşsa eğer, kadın devrimi birkaç altüst oluş demektir” diyordu.

Onun için kadın mücadelesinin ana halkası “cinsel özgürlük”tü. “Cinsel özgürlük kadının bedeni, doğurganlığı, aklı, istekleri, yaşamı vb. üzerinde özgürce karar verebilmesi, kendi iradesini kullanabilme özgürlüğüdür. Cinsel özgürlük, dar anlamda cinselliğini yaşama özgürlüğü olarak algılanmamalıdır. Kadının, kendi bedeni üzerinde söz-karar-denetim hakkı olarak anlaşılmalıdır.”

“Erkekleşmiş kadın” sorununa da kafa yoruyor ve bu konuda uyarılarda bulunuyordu:

“Amacımız erkek bilinciyle kuşatılmış, yer yer onun taklitçileri olan, erkekleşmiş kadını iktidarlaştırmak değildir. Politikayı, savaşı, çalışma yaşamını, sosyal yaşamı, yani hayatın her alanını kadın gözüyle ele alan ve kadın yararına değiştirmeyi isteyen, önderleşen ve komutanlaşan kadın bilincini örgütleyebilmek, her alanda kadın aklını, tarzını, ruhunu ve rengini hakim kılmaktır.”

Askeri eğitimlerdeki tipik erkek egemen yaklaşımlarla mücadele temel gündemiydi. Her alanda olduğu gibi politik askeri cephede de bir kadın tarzının yaratılması gerektiği üzerine düşünüyordu. Bu alandaki erkeklik hallerini, hem kendi deneyimi hem de kadın yoldaşların deneyimi üzerinden tek tek not alarak, nasıl mücadele edileceği üzerine yoğunlaşıyordu.

Yazılarında kadınların askeri mücadelede araçları ile kurduğu ilişkiyi ele alırken, “askeri politik savaş örgütü yaratmada cins bilincinin rolü”nü özellikle incelemişti.

“Kadının insani niteliklerle yüklü o güçlü özünü açığa çıkarmanın tek yolu, kendi cinsine ve bilincine yüzünü dönmesidir. Askeri-politik kadının öznelerle dönüşmenin yolu, olay, olgu ve gelişmelere herhangi bir komünist gözüyle bakmaktan değil, kadın komünist gözüyle bakmaktan geçer. Her şeyi cins bilinciyle yüklü

Politik askeri cephede de bir kadın tarzının yaratılması gerektiği üzerine düşünüyordu. Bu alandaki erkeklik hallerini, hem kendi deneyimi hem de kadın yoldaşların deneyimi üzerinden tek tek not alarak, nasıl mücadele edileceği üzerine yoğunlaşıyordu.

bir akılla görmek, kadın görüş açısından sonuçlar çıkartmaktan, hemcinsleri ve erkek cinsiyle kadın bilinciyle ilişkilennemekten geçer.”

Kadın önderleşmesi, üzerine düşündüğü, yoğunlaştığı ve tartıştığı konuların başındaydı.

Ona göre, “Adımını attığı her alanı sürükleyen, örgütleyen ve öne çıkarılan bir özne haline geliyorsa bir kadın, önderleşmeye yürüyor” demekti. “Ayak bastığı çalışma alanında devrimciliği örgütleme, zayıf olan ne varsa yıkıp devrimci çalışmanın ih-

tiyacına denk düşeni kurma yeteneği gösterebiliyorsa, önderleşme gücü var”dı.

Özgürleşmiş militan devrimcilikte, “adanmışlık” olduğunu yazıyordu bir yazısında. Onun için partiyle bütünleşme özgürleşmenin bir başta adımıydı.

“Bu nedenle canı istemese de parti yararına olacağını bildiği bir şeye yöneliş, parti amaçlarına bağlılık vardır. Ruhunu, onu köleleştiren bütün bağlardan kurtarmaya yöneliş ve partili emellere adayış vardır.”

Bu kendinden vazgeçiş midir? Hayır. “Özgürleşmeyi, sınırsızlığı tercihtir.”

Ölümsüzleştğinde MLKP FESK komutanı olan Berçem Renas, söylediğini yaptı; komünist bir kadın komutan olarak varlığını gerçekleştirdi ve bunu eylemiyle yarattı.

“Egemen Türk ulusuna mensup bir kadın olarak, egemen ulustan olmama karşın neden devrimleşmek gerektiğini tüm benliği ile anlatan, bütün kadınların yüreğini ve aklını aydınlatan bir güç olarak anılmak istiyorum. Kadın özgürleşmesiyle özdeşleşen bir özneye dönüşmek istiyorum.”

Özgürleşme yolunda ilerleyen tüm kadınlara, eylemi ve sözü ile yoldaş oldu.

